

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PETER LINDE

Graabrødre Torv

UDGIVET AF
ERIK MYRDAHLS BOGTRYKKERI

GRAABRØDRE TORV

PETER LINDE

GRAABRØDRE TORV

SKITSER AF FORFATTEREN

KØBENHAVN

ERIK MYRDAHLS BOGTRYKKERI

1946

Graabrødretorvs Historie begynder i Aaret 1664. Men Graabrødretorv har en Forhistorie, og den begynder længe, længe før og langt, langt borte fra Danmark, nemlig nede i Assisi, en By paa Skrænten af Montesubacio ved den umbriske Slette i Provinsen Perugia. I denne lille italienske Bjergby boede engang en meget rig, og derfor meget anset Klædehandler, som havde en Søn, der hed Francesco, eller Frants som vi nu kalder ham herhjemme. Den unge Mand blev fint og forkælet opdraget, for han skulde jo engang kunne overtage Familiens store Rigdom og helst forøge den for sine Børn og Børnebørn. Men det kom til at gaa helt anderledes. Midt under en frydefuld, støjende Nattefest, som Byens gyldne Ungdom fejrede for triumferende at lovprise Rigdommens herlige Overflod, blev Francesco pludselig led og ked af det hele. Den rige Yngling lod sig dog ikke helt slaa ned af Livets Jamerlighed. Tværtimod attraaede han fra nu af med al sin Vilje at finde ind til Tilværelsens virkelige Værdier. Han stillede i Alvor sig selv det stakkels Spørgsmaal, hvad han skulde gøre, og han fik af sig selv det Svar, som een engang før havde faaet paa samme Spørgsmaal. Svaret var en Besked, der kort og godt og ganske uden Omsvøb forlangte, at han skulde skille sig af med *alt*, hvad der bandt ham til denne svigefulde Verden. Frants kendte jo Svaret iforvejen, for det var vel egentlig Svaret, der

havde faaet ham til at spørge. Han havde lært det i Skolen og hørt det i Kirken, men indtil nu bare opfattet det som en Talemaade, en Parole, som ingen rigtigt for Alvor kunde tænke sig at praktisere. Den første, der havde spurgt ligesom Frants, og som var den første, der fik det strenge og bestemte Svar, han havde jo blot med et bittert Smil staaet og hørt efter for saa straks at opgive det hele; og saa var der ikke kommet mere ud af den Forhandling. Men Frants var glad for sin egen Sjæls sælsomme Svar, han tog imod det med Tak, og han gjorde som han havde faaet Besked paa. Han var altsaa den første, som praktiserede Parolen. Øjeblikkelig gik han hjemmefra, forlod sin Familie, sine Venner og de bekvemme Forhold i sit rige og omsorgsfulde Hjem. Alt, hvad han ejede, solgte han, og alle de Penge, han fik ind, forærede han til Tiggerne ved Kirkedøren. Lige paa engang stod han dér og var den fattigste af alle fattige. Nu i vore Dage, saa længe efter, kan man gerne spare sig sin Medynk med den stakkels Frants; det skulde jo snart vise sig, og de følgende Aarhundreders Historie skulde bekræfte det, at han i enhver Henseende var klog nok; han var mere endda, han var et elskeligt Geni, et herligt, heroisk Menneske.

I sin nye Tilværelse fik Frants Brug for alle de Ævner og Muligheder, som Forkælelsen i Hjemmet havde holdt nede. Skabende Kræfter brød frem, Frants aabenbarede sig som ægte Kunstner. Han digtede, han sang, han arrangerede ny-testamentlige Tableauer for Hyrder og andre jævne Folk, der ellers aldrig kom i Teater. Han tog sig paa at restaurere gamle, forfaldne Kirker og skaffede sig gratis Materialer hos Haandværksmestre i andre Byer. Tiggeriet var jo hans egentlige Arbejde, og denne sin Haandtering drev han altsaa op til Kunst. Stundom stillede Frants

Franciskanermunk. Billede i en ældgammel fransk Bog.

sig paa en Trappesten og talte højt til Folk, der kom forbi. Der var mange, som standsede for at lytte til den mærkelige blege, sygelige Mand i laset, lappet Bondetøj. Det var nyt og interessant og morsomt, hvad han sagde, og det lød saa kønt og gribende, naar han sang om sin ubekymrede Glæde over sin stakkels forhutlede Tilværelse. Unge Levemænd, som i forrige Dage havde været hans muntre Kammerater og beundrende Venner, de standsede jo over en sliq Forvandling, og maaske kom nogle af dem til at tænke lidt over deres egen Tilværelses Tomhed. Der var enkelte, som gik hen til Frants og ligefrem spurgte, om de maatte være med. Der kom flere og flere, og det blev snart en tolvtallig Skare af begejstret Ungdom, Mage til den, som Verden engang før havde set flokke sig omkring en fattig Mand, der vandrede om blandt Menneskene og talte dybe og inderlige Ord til dem. Frants fik hurtigt sat System i den S sammenslutning, der blev startet. Han kaldte sine Disciple »de smaa Brødre«, og han sendte dem ud i Verden to og to for at de over for alle Jordens Folk skulde lovprise den frivillige Fattigdom. Det, der lige straks havde set ud som en forrykt Gestus uden Spor af indre Mening og uden mindste fornuftig Hensigt, det blev til en Bevægelse, der fik Verdensbetydning, og som kom til at sætte Skel mellem Tidsaldre, blev et Vendepunkt i Aandslivet, tydeligt udtrykt i Litteraturen og i Billedkunsten.

De smaa Brødre travede uforknytt igennem Landene, og omsider naaede de ogsaa helt op til Danmark. Megen Modgang og mange Besværligheder havde de trodset for at komme til os og forkynde den fuldkomne Glæde ved den fuldkomne Forsagelse af al Jordelivets Herlighed, og de fik en hjertelig Modtagelse her i Danmark. Krøniken fortæller, at Kongen og Klerus og det hele

Folk med allerstørste Velvilje og Kærlighed tog imod de barbenede og pjaltede og forasede Apostle. De kom fra fjerne Egne, hvor Druer modnedes i mild Luft under hed Sol, og nu stod de i et Land, hvor der næsten altid var koldt og klamt og blæsende, og hvor Menneskene tog tungt og trægt paa Tingene. Men Brødreflokken havde en Opgave, som den tog fat paa uanset alle Fortrædeligheder. De tiggede sig Husly, og de tiggede sig Føde, og Folk syntes jo godt om dem og kappedes om at hjælpe dem paa alle Maader. Det blev ogsaa til et trofast Venskab mellem Københavns Borgere og de beskedne Klosterfolk. Tre Hundrede Aar holdt det Venskab, saa blev det pludselig forbi, og det er ikke saa helt let at afgøre, hvem der mest havde Skylden for det onde Uvenskab, der i lange Tider kom til at afløse det gamle, gode og hjertelige Forhold. I det Stykke skal man ihvertfald ikke stole alt for meget paa sine Skolebøger. De smaa Brødre blev jaget bort under den Revolution, der afsluttede Middelalderen. Dér, hvor de havde boet, rejste sig en prægtig Adelsgaard, hvis stolte Dage dog hurtigt var omme. Paladset blev jævnet med Jorden, og Tomten blev en Torveplads, og Pladsen fik Navn efter ham, der havde skændet sit adelige Skjold og var faret fredløs af Landet. Men eftersom Tiderne gik, glemte man ham og mindedes hellere de smaa, graa Brødre, der igennem tre Aarhundreder havde haft deres Klosterbo her, og derfor blev Pladsen med historisk Ret kaldt Graabrødretorv.

De første Graabrødre, eller Franciscanermunke, naaede til Danmark i Aaret 1232, kun seks Aar efter at Frants var død. Allerede en Snes Aar senere havde de faaet indrettet Klostre i de fleste af Landets Købstæder. Klosteret her i København blev grundlagt 1238, altsaa i Valdemar Sejrs Dage. Det var en rig og

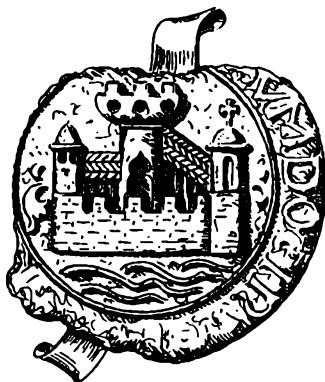
fornem Dame, som paatog sig at finansiere det fromme Foretagende. Hun hed Fru Inger af Regenstein, var en Datter af Absalons Frænde Jacob Sunesøn og Søster til Roskilde-Bispen Peder Sunesøn. Da hun var blevet Enke efter Kong Valdemars Marsk, giftede hun sig med en tysk Greve, Konrad af Regenstein, og da hun igen blev Enke, tog hun tilbage til Danmark, hvor hun døde 1258. Hun blev begravet i Roskilde Graabrødre Kloster, som hun ogsaa havde stiftet og beriget med store Gaver.

Klosteret i København var vel til at begynde med blot en Samling Huse af Tømmer eller Bindingsværk, men takket være de mange Foræringer, der stadig strømmede ind til de fromme, fattige Mænd, kunde de ret snart gaa igang med at opføre et rigtigt Klosterkompleks med fire Længer, der endda havde udløbende Fløje foruden fritliggende Bygninger til forskellig praktisk Brug. I den nordligste af de fire Fløje var der indrettet Kirke, i de andre Fløje var Munkenes Celler og fælles Dormitorium, deres Konvent-Sal og deres Refektorium. Uden for Kirkens Kor var Klosterets Begravelsesplads.

Graabrødrenes Kloster havde fra først af faaet en aldeles fortrinlig Beliggenhed. Lige midt inde i Købmandehavn, den lille Stad, som siden Absalons Dage laa hegnet af en vældig Ringvold, kom det store Kompleks til at løfte sine røde Murmasser højt tilvejs over Haandværkernes og Handelsmændenes Huse og Haver. For Stadens Indvaanere stod Klosteret som et Barmhjerlighedens Kastel midt i den onde Verden, og for stakkels, trætte og forsagte Mennesker var Klosterkirken et altid aabent Tilflugtssted, en jordisk Filial af selve det himmelske Paradis.

Tidligt hver Morgen myldrede de fromme Brødre ud og gennemtravede deres anviste Bykvarter for at faa Tiggerposen fyldt

med Ting, som Godtfolk vilde undvære. Mange Steder blev den ydmyge, beskedne Munk modtaget med ivrig Hjertelighed. Naar han saa havde faaet sin Pose stoppet med Lækkerier, kom Husets Folk hver især frem med fortrolige Spørgsmaal, som de ventede at faa besvaret. Munken hørte med Venlighed og Taalmodighed

Inger af Regensteins Segl.
(Rigsarkivet).

paa det altsammen. Han maatte personlig ikke eje noget som helst, saa han havde Raad til at ofre sin Tid paa andre Menneskers Velfærd. Han skulde jo heller ikke med sin Fromhed forsørge en hel Familie, saa han kunde ud fra Indsigt og Erfaring i bedste Hensigt give de bedste Raad. Og Folk lyttede til hans Ord, skønnede paa hans kloge Raad og modtog hans Velsigelse og lovede at lægge noget ekstra godt tilside, saa hans næste Besøg kunde blive lige saa indbringende for begge Parter.

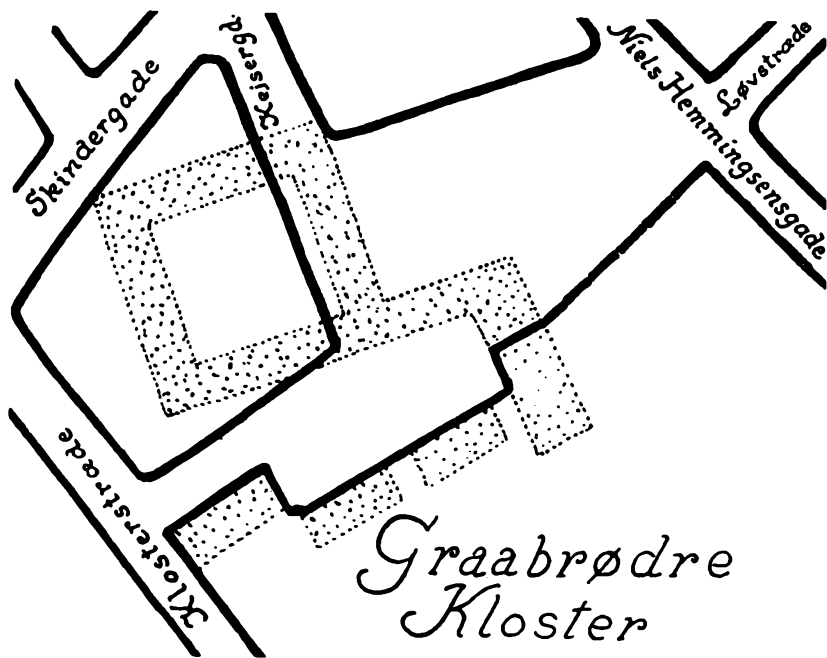
Taknemmeligheden mod de gode Brødre gav sig ogsaa Udtryk i store Gaver til Klosterets Kirke, saa at Gudstjenesten kunde

fejres med al tilbørlig Rigdom, Fest og Farve. Dronning Dorothea forærede Kirken en Pengesum paa 200 lybske Mark foruden en Alterkalk og en Messebog og meget andet kirkeligt Tilbehør. Det var en usædvanlig stor Gave, men hun betingede sig da ogsaa, at der hver eneste Morgenstund blev læst en Messe ved et af Altrene i Klosterkirken.

Dronning Christine viste sin Velvilje ved at sende Klosteret »Gjæs, Graapenbrat og anden færsk Mad«, som Munkene kunde behøve til at styrke deres fromme Levned med.

Ogsaa Jordegods blev skænket til Klosteret. Strengt taget var det slet ikke lovligt at tage imod slige Gaver, det stred jo mod Løfterne om den fuldkomne Fattigdom, og derfor havde Ordensreglerne da ogsaa aldeles forbudt det. Men man klarede Sagen ved at lade Stadens Borgere administrere Godset paa Klosterets Vegne, dermed var Samvittigheden beroliget, man gik vel ud fra, at der ikke var Jurister i Himlen. Det var dog kun indtil Aaret 1487, saa blev der indført en meget streng Kontrol med alle Graabrødreklostre. De maatte da skille sig ved al fast Ejendom og eksistere videre fuldstændig frigjorte for Besiddelser.

Klosterets Bestyrer kaldtes Guardianen. En af disse Mænd indlagde sig Fortjeneste ved at bringe Klosterbiblioteket i god Stand og forøge det med mange sjældne og værdifulde Værker, for Ordensministeren i Danmark, *Johannes Lydixen*, (som døde 1299) foretog han en Afskrift af hele Bibelen, og for Klosteret i København afskrev han et Helgenlegendarium og et latinsk Skrift om Morallæren. Omtrent ved samme Tid afskrev en af Brødrene en Bibelkonkordans til Brug i Klosterbiblioteket, der har altsaa været overmaade dygtige og flittige Folk mellem de fattige Munke.

Klosterkompleksets Beliggenhed i Forhold til den nuværende Bebyggelse.

1482 var Broder *Esbern Jensen* Guardian. Han og hans Konventsbrødre havde forpligtet sig til, at der til evig Tid hver evig eneste Dag skulde holdes en Gudstjeneste ved Vor Frues Alter. Det var en Slags Tak og Kvittering for en Gave paa 100 Mark, som den ellers saa paaholdende *Poul Laxmand* havde skænket Klosteret. De gode Munke kunde jo ikke forudse, at der allerede et halvt Aarhundrede efter vilde komme farende en Storm, som standsede den evige Gentakelse.

Klosterets Refektorium maa have været en stor og rummelig Sal. Det fremgaar af den Brug, der stundom blev gjort af det.

Mange vigtige Forhandlinger fandt Sted i Refektoriet, og i Christian den Førstes Tid blev der endda holdt kongelige Retterting og andre offentlige Møder her. Allerede 1346 var Graabrødrenes Refektorium Skueplads for vigtige og mærkelige Begivenheder. I det Aar, altsaa netop for 600 Aar siden, blev der her sluttet Fred mellem Kong Valdemar Atterdag og Greve Johan af Holsten. Det har sikkert været i den samme Sal, at Kong Christian den Anden paa Pavens Ordre maatte lægge sig paa Knæ og bede om Forladelse, fordi han havde ladet Biskop Carl af Hamar arrestere og fængsle. Vidnerne til den for Kongen saa dybt ydmygende Bod var de ærværdige Herrer Biskoppen af Roskilde, Lage Urne og Ærkebiskoppen af Trondheim, Erik Valkendorf. Det blev forøvrigt en af de sidste Triumfer, det gamle Kirkesamfund kom til at fejre her i Danmark. Revolutionen var allerede godt igang. Endelig den 25. April 1530 naaede de voldsomme Begivenheder til Graabrødrene i København. Paa den Dag maatte de aabne deres Kloster og overgive alt, hvad her var, til Stadens Borgmestre og Raad.

Endnu samme Aar bestemte Kongen, at Klosterkomplekset skulde indrettes til Universitet, men det blev ikke til noget. 1532 fik Staden det hele overladt.

Man kan tænke sig Munkenes Forvirring og Raadvildhed, da de pludselig maatte opgive deres trygge Tilværelse, der i alting var indrettet paa at skulle holde hele Timeligheden ud og fortsætte direkte over i Evigheden. Nogle af dem holdt vel fast ved deres hellige Løfter og fortsatte i Hemmelighed deres bodfærdige Liv. Andre giftede sig og gled velvilligt ind i de nye Tilstande. Nogle er vel døde meget snart af Alderdom og Ærgrelse, andre, som var unge, da Omvæltningen skete, levede maaske Aarhun-

dredet tilende og fik vel saa gjort den Opdagelse, at der kunde være ganske rart herude i Verden, naar man istedetfor at forsage dens Goder greb til med alle Sanser og nød dens Herligheder i fuldeste Drag. Uden at det gik op for disse Mennesker, oplevede

Klosterets Segl med Omskrift:
 SIGILLUM FRATRUM MINORUM IN COPMANHAFEN.
 (Rigsarkivet).

de jo et afgørende Tidsskifte. Middelalderen var tilende, den blev afløst af Renaissancetiden.

Allerede 1547 var den østlige Klosterfløj med sine Omgivelser blevet indrettet til Residens for Sognepræsten ved Helligaandskirken. Omkring 1620 fik Sognepræsten anvist en anden Bolig, og saa blev det Storkøbmanden *Johan Braem*, der kom til at residere i den gamle Gaard. 1637 blev Gaarden købt af *Corfitz Ulfeldt*, som 1649 lod den ombygge, saa den blev fin og statelig og helt i Tidens Stil. Samtidig erhvervede han et Hus, der laa ud mod Skindergade, og som havde været beboet af Organisten

ved Helligaandskirken. Huset blev revet ned, og paa den Maade blev der skaffet Adgang til Adelsgaarden fra Skindergade ogsaa, Hovedindgangen har været fra Løvstræde. Men det var jo ikke saa særlig længe Herligheden kom til at staa ved Magt.

Corfitz Ulfeldt var født 1606 paa Hagenskov ved Middelfart. Hans Forældre var Rigskansler *Jacob Ulfeldt* og *Birgitte Brockenhuus*. Som ung gik Corfitz Ulfeldt paa Herlufsholm, og tog saa paa en Rejse til Frankrig, Sveits, Tyskland og Italien. I Padua opholdt han sig et Aar for at studere. Fra 1629 var han Hofjunker hos Christian den Fjerde og blev samme Aar trolovet og 1636 gift med *Leonora Christina*, som var Datter af Kongen og Kirstine Munk. Samme Aar han blev gift, blev han Rigsraad, Aaret efter Statholder i København. 1641 blev han Rigs greve, 1643 Rigshofmester. Som Svigersøn til Kongen havde han let ved at sætte sig i Respekt inden for alle Kredse, og det har ogsaa tiltalt den forfængelige og ærgerrige Mand at vinde frem i Ry og Anseelse og ikke mindst i Rigdom. I den gamle Konges sidste Aar blev Ulfeldt benyttet til meget vigtige Forhandlinger i Nederlandene og i Frankrig. Han stod derfor som en stærk og myndig Personlighed, der ganske naturligt kom til at indtage vigtige Poster under Frederik den Tredie. Han blev Fører for det Rigsraad, der aftvang den unge Konge de strenge Betingelser, og det var vel hans Overmod ved den Lejlighed, der fik et ulmende Fjendskab fra Kongens Side til at blusse op, men Svogeren var en mægtig Mand, det var ikke let at ramme ham. Pludselig blev der rejst en Sag mod Ulfeldt, og den saa alvorlig nok ud. Han blev beskyldt for i al Hemmelighed at have planlagt et Komplot, der skulde tage Livet af Kongen med en mystisk Gift. Sagens Vidner var imidlertid ubestemte i deres Udsagn, det var i det

Billede af den hellige Frants af Assisi paa en Klokke som fra Franciskanerklosteret i Køge er kommet til Raadhuset i samme By. Paa Klokken er der en latinsk Indskrift som oversat til Dansk lyder saaledes:

I Herrens Aar 1522 da Broder Buardinus var Guardian støbte Johannes Fastenove mig til den hellige Maria, Trøsterindens Kloster af Mindrebrødrenes Orden i Byen Køge. Naar min Røst høres iler den guddommelige Frants's Brødre med at forny deres Løfter og opsende Bønner til Gud. Kom med Fred
Du Ærens Konge.

hele taget ikke Folk, man kunde være bekendt at tage Hensyn til. Ulfeldt reddede sig ud af Klemmen, men han fik ikke Lov til at triumfere ret længe, saa kom han under Anklage for svigagtig Embedsførelse. Her har han aabenbart følt sig ramt paa et ømt Sted, for han stak omgaaende ud af Landet, turede rundt i Europa og endte omsider i Sverige. Her gjorde han alt, hvad han kunde for at faa Svenskekongen til at angribe Danmark. 1657 lod han sig udnævne til Karl Gustavs Geheimeraad, og sammen med Kongen og Hæren deltog han saa i Felttoget mod sit Fædreland. Ved Roskildefreden 1658 maatte man fra dansk Side gaa ind paa at udlevere ham alt hans Gods og endda yde ham en stor Skadeserstatning. Men fra det Øjeblik af var det ude med Ulfeldts Overmod og Selvsikkerhed. Hans onde Samvittighed gjorde ham svag og vaklende. Hans medfødte slette Karakter brød tydeligt frem. Brave Folks Foragt for en Forræder gjorde ham ideligt Livet surt inden for hæderlige Kredse, den svenske Regering var blevet ked af deres købte Hjælper, han var jo ikke en Mand, man kunde stole paa, han blev endda mistænkt for dobbelt Forræderi, og saa luskede han ud af Sverige, reddede sig fra den Dødsdom, der allerede var udtalt. Ulfeldt forstod hverken sig selv eller andre. Pludselig mødte han nok saa kry op hos Frederik den Tredie og tilbød sig som en god dansk Mand, der bare af Tankeløshed, ved et Uheld, var kommet over paa den forkerte Side. Kongen satte ham i Fængsel paa Hammershus, men nogen Tid efter blev han løsladt mod at afstaa sine Godser og andre Værdier, og mod at han paa sine Knæ lovede, at han aldrig mere vilde være Danmark utro. Saa slap han ud af Landet for sporenstregs at opsøge nye Tilhængere, saa han igen kunde faa Danmark drevet ud i Krig og andre Vanskeligheder. Hans tro-

løse Færd blev imidlertid indberettet til Regeringen herhjemme, og nu var det slut med Mildhed og Overbærenhed. 1663 dømte Højesteret Corfitz Ulfeldt fra Ære, Liv og Gods. Ham selv fik man jo ikke fat i, man maatte nøjes med at udstaffere en Trædukke i hans Lignelse, og lade Bøddelen bruge sit Værktøj paa den. Som en fredløs, forjaget, halvgammel Mand døde Ulfeldt nede i Nærheden af Basel, i en Baad paa Rhinen, hedder det. Det var i Aaret 1664. Lige til det sidste har han vel været fyldt med Arrigskab og Bitterhed over sit elendige Udbytte af det Liv, der var givet ham til at øve ærlig Dannemands Færd i og derved sikre sig et ærligt og berømmeligt Eftermæle. Han, den velbyrdige Adelsmand, Herren til mangfoldige Herligheder, stolte Godser og store Rigdomme, han ødelagde sine Muligheder og bragte Skændsel over sit Navn, saa det bestandig kun bliver nævnt med Afsky og Uhygge.

Christian den Fjerdes højtelskede, smukke og kloge Datter Leonora Christina var kun 15 Aar, da hun blev gift med Ulfeldt. Man maa tro, at hun har forstaaet, hvad det var for politiske Forretninger, han indlod sig paa, og hun kan ikke helt frikendes for Delagtighed i hans onde Anslag mod Fædrelandet. Alligevel blev hun ham tro i Ord og Tanke og Færd, og da han førte hende ind i de dybe Ulykker, tog hun Lidelsen paa sig og bar den som en Bekræftelse paa sin stærke, inderlige Kærlighed. Hun havde stadig været sin Mand en hengiven Hjælper i alle hans indviklede Foretagender, og hun paatog sig at rejse til England for at skaffe ham Penge, da han sidste Gang planlagde et Komplot mod Danmark. Saa var det, hun blev arresteret og udleveret til den danske Regering. I 22 lange Aar blev hun holdt i Fangenskab i Blaataarn. Hun blev ingensinde overbevist om at være Medvider i Mandens

Forræderi mod sit Land, men hun havde en frygtelig Fjende i Dronning Sophie Amalie, og førend hun døde, slap Leonora Christina ikke ud af Taarnfængslet. Først 1685 kom Befrielsens Stund. Sine sidste Aar boede hun i Maribo Kloster, og her døde hun 1698, og blev begravet i Kirken.

Allerede i Corfitz Ulfeldts Velmagtsdage var det ingen Hemmelighed, at han ved sine mange forskellige Embedsstillinger havde samlet sig en meget stor Formue. Han købte sig Herregaarde og Godser og laa altid inde med vældige Kapitaler i rede Penge, samtidig med, at han havde sørget for at sikre sig ved at anbringe store Dele af sine Midler i Udlandet. Da den Ulfeldtske Familie undveg i Sommeren 1651, har de i høj Grad været om sig for at bringe saa mange som muligt af deres Ejendele i Sikkerhed i Udlandet. En vis smaalig Paaholdenhed kan nu og da læses ud af de mange Aktstykker, der oplyser noget om de to fornemme Folks Dispositioner. Paa den anden Side har deres Levevis sikkert ikke været særlig beskeden, i hvert Fald har de boet og holdt Hus, saadan som det dengang har været Skik og Brug i de højeste Kredse. I deres daglige Tilværelse har de været omgivet af mange skønne Sager, og personligt har de ejet Smykker og Kostbarheder i saa overdaadig Mængde, at det er ganske æventyrligt at høre om.

Ulfeldts Gaard i København er ikke udførligt beskrevet noget Sted, men om dens Indre faar man en Del Oplysninger af et Register, der blev udarbejdet 1653. Samme Aar den 16. August udgik der en kongelig Befaling til to betroede Mænd *Sten Hondorff* og *Niels Kruse* om ufortøvet at begive sig hen i Corfitz Ulfeldts Gaard for der at aabne alle Kamre, Kister og Skrin, selvom der var sat Laas for dem. Alt hvad der var af Løsøre og Breve skulde

de med Rigtighed registrere Stykke for Stykke. Allerede Dagen efter kunde Kongen faa Beretning om Registreringsforretningens Resultat. Det originale Dokument, som endnu eksisterer, har jo stadigvæk Interesse, selv om det ikke mere er saa aktuelt som dengang, det var et Led i Kampen for Landets Velfærd. I Doku-

Guardianens og Provincialministerens Segl.
(Rigsarkivet).

mentet opregnes alle de Værelser, der blev grundigt undersøgt, og man faar at vide, hvad der var af Møbler og andre Sager i dem. Den hele Liste vilde blive en altfor trættende Læsning, derfor fremhæves der her kun de Ting, som tilsammen kan danne Billeder af de enkelte Rum i Rigshofmesterens Gaard. Man maa forestille sig Gaarden som noget i Lighed med den statelige Renaissancebygning, der endnu er bevaret paa Amagertorv, og den er endda fra først af kun en borgerlig Bygning. Ulfeldts Gaard har haft Galleri og Karnap, og det har jo gjort Façaden livligere at se paa. Fortegnelsen nævner først Rummene efter deres Benæv-

nelse eller deres Benyttelse, og saa opregnes de Ting, som var derinde, efter at meget jo var blevet bortført af den vindskibelige Ejer. I den nu følgende Gengivelse af denne Fortegnelse er der hist og her brugt andre Ord, end dem Originalen har, naturligvis for at gøre det hele mere forstaaeligt for Læserne nuomstunder. Registreringen omfatter følgende Værelser, Kamre og Husrum i den Ulfeldtske Gaard.

Fruerstuen. Væggene betrukket med Gyldenlæder. Blandt det opregnede Bohave to Skabe, hvoraf det ene stod lige ved Piger-nes Kammerdør. Her var atten Stole med vævet Betræk og tre med Læder og en Løjbænk med Hovedpude. I Stuen stod et stort Orgel og et malet Skærnbrædt, der var til at folde sammen. Over et af Bordene var en Damaskes Himling, det vil sige, at der i en vis Højde over Bordpladen var udspændt en Dug. Den lunede og lyste og dannede ligesom et højtidsfuldt Paulun over Menneskene, der sad tilbords. Paa et af de andre Borde laa en gammel dansk Visebog og en anden gammel Bog, som hed *Secretis Anatomix*, endvidere en tysk Historiebog i Folio.

I *Karnappen* hang tre smaa Malerier, og der var to smaa Borde og en Kobberplade til at lege Munte paa, altsaa en Tavle til Brikspil, noget i Retning af et Skakbrædt.

Hr. Corfitz Ulfeldts eget Kammer ved Sengekammerset, var ogsaa betrukket med forgyldt Læder. Her stod fem Stole og et tomt Brevskab. Henne ved Kaminen laa en Jernskovl og to Jernstænger. I et Bogskab under Vinduet opdagedes et forseglet Papiir, som indeholdt Nøglen til det Skrin, som forvarede Nøglerne til Øresundstoldens Pengekasse. I et andet Bogskab havde Ulfeldt indlagt nogle Dokumenter, hvoriblandt Breve fra Christian den Fjerde og fra Frederik den Tredie.

Corfitz Ulfeldts fædrene Vaaben paa en Skabsfyldning. (Nationalmuseet).

Sengekammeret. Sengen var af forgyldt Træ med en Himmel af hvidt Taft og med et Skærmbredt af Straafletning. Langs Væggen paraderede fjorten fine Stole, hvoraf tolv var betrukket med kulørt Fløj, en med rødt Klæde og en med broget Stof. Paa en Bænk var stillet fire jernbeslagne Skrin, som ikke var lukket i Laas, og som ikke indeholdt noget af Interesse.

Det Kammers mellem Sengekammeret og Galleriet. Det har formodentlig været Grevindens Værelse. Her var et stort sort Ibenholtsskab med mange Skuffer. Paa et forgyldt og lakeret lille Bord stod der en rød og en hvid Æske med forskellige Essenser i og tillige en Porcelænsskaal fyldt med kunstige Frugter. Et lille Bord kunde benyttes til Brikspil. Paa Væggen hang der et stort ottekantet Messingfad, som bar to Lysearme, i Midten af Fadet saa man et udhamret Billede af Jomfru Maria.

I *Galleriet* stod der to Udtræksborde med tolv Stole og desuden var her opstillet en stor Figur udskaaret i Alabast.

I *Hr. Corfitz Ulfeldts Kammer* ud til Skindergade var ved Vinduet et stort Bord med et Skrivestel af Alabast. Her var otte Stole, som allesammen havde Betræk af kulørt uldent Stof. Paa Gulvet stod en Jordglobus og en Himmelglobus, som var meget store, og der var ogsaa en mindre. I de to aabne Bogskabe fandtes nogle gamle Bøger og nogle Breve, som Kommissionen ikke syntes havde nogen Interesse. En mærkelig Dekoration havde Værelset i en blaa Fane og to sælsomme, livagtige Voksfigurer, som var klædt i broget Flor.

I *Rustkammeret* fandt man ikke noget af Betydning, der var kun levnet et Par smaa Tønder med Krudt, nogle forældede Skydevaaben og to Standarter, men Rigshofmesteren har jo sikkert nok ejet en stor Samling af Vaaben.

I *Det lange Loft over Galleriet* var ophængt Seletøj til seks Heste, og det var med fine forgyldte Beslag. En sort Fløjls-saddel var ogsaa havnet heroppe.

Kammerset over Pakhuset har aabenbart været brugt som Pulterkammer, et Forvisningssted for Ting, som nuomdage vilde være dyre Sjældenheder. Her stod en hel Masse tomme Rammer tillige med en halv Snes gamle Malerier. Fire Stole var stillet afvejen her, ligeledes et Bord af sort og brunt Ibenholt og et Skab af Ibenholt med udskaarne Negerfigurer.

Kammerset med Messingskorstenen maa vel forstaaes som Kammeret, der havde en Kamin, som var forsiret med støbte Ornamenter af Malm. Her stod to Udtræksborde, altsaa formodentlig Spiseborde med seks tilhørende Stole.

I *Ammestuen* var der ret naturligt en meget stor, firkantet Jernovn. Her stod ogsaa et hvidt Fyrretræsbord og en stor, udskaaren Kiste, der var fuld af al Slags Børnetøj. Mellem Kistens Indhold opnoteres særlig et enkelt Stykke, det var et blaat Damaskes Tørklæde med Danmarks Vaaben paatrykt i Guld. Der var endnu to Kister, hvoraf en var med Billedskærerarbejde, men deres Indhold har man ikke fundet det nyttigt at nævne.

I *Børne-Kammerset* stod en gammeldags lukket Seng og en liden Vugge. Over Kaminen hang der et indrammet Portræt.

I 1653, da Husundersøgelsen blev foretaget, var der syv Børn i Familien, fire Dreng og tre Piger. Ældst var Sønnen Christian, han var 16 Aar. Yngst var Datteren Leonora Christina, hun var 5 Aar og opkaldt efter sin Moder.

I *Forstuen* uden for Ammestuen var der betænksomt stillet to Vandsprøjter, som ganske vist kunde have ondt ved at klare sig ved en Ildebrand, for de var af Træ.

Jomfruernes Kammer, altsaa Døtrenes Værelse. Her nævnes en Jern-Kakkelovn. Det maa sikkert betyde, at der oven paa Bilæggerovnen store firkantede Støbejernskasse var bygget videre i Højden med Kakler af brændt Ler. I Stuen stod ellers et stort Ibenholts Skuffemøbel og to grønmalede Bænke. Paa Væggen hang der to smaa Skabe.

I *Jomfruernes Sengekammers* nævnes ogsaa to grønne Bænke, foruden et Spejl i sort Ibenholts Ramme.

Fortegnelsen fortsætter med Gennemgangen af *Pigernes Kammer*, hvor der var en Jern-Kakkelovn og tre smaa Skabe.

Skolen havde Kakkelovn, altsaa en Ovn bygget op af Kakler. Her var endvidere seks Stole og en simpel Seng, en Kistebænk og et Bogskab med en Del Glaskrucker i. Omkring paa Hylder laa der ni smaa Tavler. Et Dokumentskab, som stod her i Skolestuen tilhørte *Kjeld Friis*, der var Skriver hos Ulfeldt.

Gennem forskellige Kamre og Værelser naaede den grundige Eftersøgning ogsaa et lidet Kammers, hvor der stod en hel Mængde Æsker. Da de blev aabnet, har man set, at de var fulde af dejlige, søde og lækre Sager, Konfekt og Syltetøj, men Protokollen fortæller, at Mestedelen var fordærvet.

Det store *Køkken* var ganske tomt. Køkkentøjet var væk, og her har sikkert ellers været vældige Beholdninger af fint forarbejdet Kobber og Tin, Messing og Malm, men det var altsammen i god Tid blevet bortført.

Nu nævnes *Borgestuen*, som havde Jern-Kakkelovn, men mere faar vi heller ikke at vide om den.

I *Den blaa Stue* var der langs Væggen indmurede Skabe fulde af Flasker og Glas, der var ogsaa et Skab, som var sortmalet med Forgyltning. I Stuen stod et Bord, hvorpaa der laa en Ræveskinds

Kjortel, en sort Kappe, en Lædertrøje, et Par Bukser, en Kabuds og mere af samme Slags.

I et lille Kammers ved Siden af den blaa Stue, aabenbart et Pulterkammer, stod to Skabe, som var fulde af Glas. Her var ogsaa et helt Bordservice lavet af Glas. I en stor, hvidmalet Kiste gemtes en Mængde underlige Ting, udskaaet af sjældne Sten-

Tøjplombe af Bly maaske fra Christian den Fjerdes Tugthus.
(Bymuseet).

arter. I en Krog stod et lidet Stenbord, en Garnvinde af Jern og et forgyldt Skrin.

Dyne-Kammerset var ogsaa blevet raseret for sit bedste Indhold. Blandt det, der var levnet, noteres nogle Dyner og Madrasser, tre sorte Fløjls Vognhynder med Guldsnore, et stort tyrkisk Tæppe og to røde Klædeshætter til at hænge over Papegøjebure.

I *Fadebursstuen* fandtes syv Tinfade, tolv Tintallerkener, en Postejpande af Tin foruden andre Køkkensager. Formodentlig er der her blevet lavet Mad til Gaardens Tjenestefolk, imedens Herskabet var flygtet bort.

Om *Drengenes Kamre*, altsaa Tjenerværelserne, faar vi at vide,

at der i det ene stod en Jern-Kakkelovn, i det andet et Musikinstrument, »en gammel Simphonie«.

I *Skrædderens Stue* er kun noteret en Jern-Kakkelovn, den har Skrædderen altsaa kunnet varme sine valne Fingre ved, naar det var koldt om Vinteren.

I *Klædekammeret* stod en Cyprestræs Kiste og en anden stor sort jernbeslagen Kiste.

Til Slut er Kommissionen, de to betroede Mænd med Protokollen, gaaet ud i *Vognskuret*, hvor de optalte tre gamle Karosser og to nyere »Vindues-Karosser«.

Saaledes saa der ud i den Gaard, der ejedes af Danmarks rigeste og mægtigste Mand, efter at han bjergsømt havde gemt sine egentlige Værdigenstande tilside. Hvis man nu vilde regne op alle Kostbarheder, som Ulfeldterne havde bragt i Sikkerhed fra deres Gaard i København og fra deres andre Godser og Besiddelser, saa vilde det blive et Katalog over ganske utrolige Rigdomme, vidunderlige Skatte, der i vore Dage kun kendes som Pragtstykker i de allerfineste Museer. Leonora Christina har i sin Tid udarbejdet en Liste over de Klenodier, som Familien havde faaet dynget sammen, denne Liste omfatter Smykker, Juveler, Perler, møntet og forarbejdet Guld, Guldfade, Guldskaale, Guldkander, Guldpokaler, Guldkæder, Guldbælter, Bogbind af Guld, Uhre af Guld besat med Diamanter, Armbaand af Rubiner og Perler, Guldskrin med Emaillé, udskaarne Ædelsten, Kunstværker af Rav, Perlemor og Elfenben og Koral, vævede og broderede Ting, orientalske Tæpper, Fløjl og Silke og vældige Stabler af Dækketøj og Bylter af Sengetøj, en Overflødighed uden Lige, en forargelig Rigdom, en Besiddelse, der maa kaldes uretmæssig, fordi den var erhvervet ved Svig og List.

I Højesteretsdommen var indbefattet et Krav om, at een af Ulfeldts Gaarde, den i København, skulde nedbrydes, og paa Tomten, som ingensinde maatte bebygges, skulde der siden oprejses en Sten, som med sin Indskrift kunde fortælle kommende Slægter om den utilgivelige Forbrydelse, der var blevet øvet her.

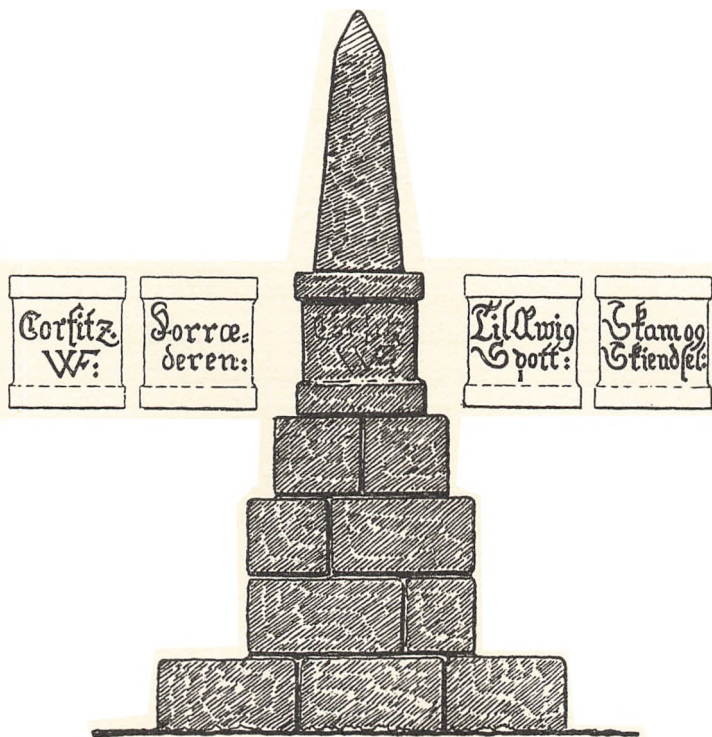
13. Juli 1664 blev der givet Ordre til Nedrivning af Ulfeldts Gaard og til Opstilling af Skamstøtten. Et Hold Arbejdsfolk rykkede frem med al Slags Værktøj, og paa kort Tid var Adelsgaarden en Stendynge, og da Sten og Grus og Tømmer og Tagsten var kørt bort, var her en aaben Plads.

Ja, det var Forhistorien, Graabrødretorvs Forhistorie. Den begyndte i fjerne Tider, da den lille Landsby under Absalons Ledelse beredte sig paa at blive en By, den By, der sidenhen støt og stadigt skulde udvikle sig til at blive Landets Hovedstad, blive en Storby mellem Verdens andre Storbyer. Dengang Absalon døde i 1201, da var Frants af Assisi en ung Mand paa 19 Aar. Da han blev 25 Aar gammel skete hans Omvendelse, der skulde faa saa mærkelige Følger, sætte saa betydningsfulde Begivenheder igang. Frants og hans ligesindede fik jo ikke løst det sociale Spørgsmaal. Tiden var sig ikke engang bevidst, at der eksisterede et saadant Spørgsmaal. Men de smaa Brødre mildnede Modsætningerne mellem rige og fattige, og de fik sat Anstalter i Værk, som den »mørke Middelalder« kan være stolt af. I den Retning havde de følgende Tider ondt ved at vinde med. Livet i Middelalderen har ikke været let for Menneskene, men der var meget, som lettede det, og de smaa, fattige Brødre af Graamunkenes Orden har sikkert paa mangfoldig Vis forstaaet at jævne Vejen gennem Livet for den Tids Københavnerne. I Virkeligheden vides der ikke noget ufordelagtigt om Klosterfolket, og man maa ikke glemme,

at det var ved et Kup, de københavnske Klostre blev likvideret, og at det var det Parti, der forøvede dette Kup, der siden hen har kunnet skrive Danmarkshistorien, saadan som det var Partiet mest belejligt. Vor Generation, som har oplevet saa store Begivenheder, har ogsaa derved faaet Forudsætning for at forstaa slige Ting langt mere i Dybden, end de foregaaende Slægtled.

Det Liv, der blev levet i Rigshofmesterens Gaard, har sikkert været en kras Modsætning til det Liv, der levedes i det gamle Kloster. Medens det for Munkene var »den anden Verden«, der var den vigtigste, den som ildnede til frivillig given Afkald paa meget for at vinde des mere, saa var det i høj Grad denne Verden, der interesserede Corfitz Ulfeldt, da han byggede sit Palads. Det var denne Verden, der kaldte paa alle Evnerne og Kræfterne og Tørsten og Appetitten, og han har sikkerlig nok taget for sig af alle de Retter, Naturen og Kogekunsten og Destillatørernes hemmelige Viden har kunnet præstere, Tiden var jo netop opsat paa sligt. Det var de kæmpestore Ølkanders Tid, de rummelige Mavers glade Dage. Hvis man dengang nægtede sig noget, saa var det ingenlunde af fromme, asketiske Hensyn, men simpelthen, fordi man ikke orkede at tulle mere i sig. Man aad og man drak, og man klemte de kælne Piger, saa de hvinede himmelhøjt af denne Verdens Fryd og Lyst og Salighed. Den anden Verden var noget højst problematisk noget, som man dog godt kunde tro paa, samtidig med, at man ikke et Øjeblik tvivlede paa denne Verdens behagelige Indretning.

Renaissancen havde fundet en Formel, der kunde leves efter, Resultatet blev vel ikke altid positivt i Henseende til legemlig Lykke og Velfærd, men det gik sagtens an at trodse alt det, de Gamle havde troet paa, de var faret vild i Mørket, men nu, da

Corfitz Ulfeldts Skamstøtte.
(Nationalmuseet).

Evangelii klare Lys og Dag omstraalede alle og alt, saa var det Synd at sige Nej til Herlighederne. Havde de antike Helte maaske sagt Nej, havde selve de antike Guder maaske været paa-holdende med deres muntre Evner, og var Herkules og hans Stalbrødre Svæklinge og Sinker, naar det kom an paa at sætte noget tillivs? Hvorfor være ringere? Hvorfor hænge med Hovedet, naar man ligesaa godt kunde knejse med det? Hvorfor bede,

naar man ligesaa nemt kunde byde, befale, forlange og kræve ind, man sad jo ved et festligt dækket Bord med mange lækre Retter!

Lutherismen fik lige saa lidt som Papismen løst det sociale Spørgsmaal, men den fik at vide, at det var der. Da Tiggerne blev besværlige, gav man nogle af dem et Messingtegn, de kunde sy uden paa deres lasede Trøje. Dermed var de gjort til lovlige Tiggere, de kunde gaa ud paa retmæssigt Tiggeri og havde et Slags Krav paa Almisse, det var Borgernes Pligt at yde den og endda med det udtrykkelige Forbehold, at der aldeles ikke var forbundet nogen Fortjeneste for Sjælen dermed, det var blot en borgerlig Pligt, man havde at rette sig efter. Hvor forskelligt fra før i Tiden da Tiggerne var Evangeliets Kælebørn.

De to Foreteelser, den voldsomme Storm paa Klosteret 1530 og den haarde Fremfærd mod Adelsgaarden 1664, ligner jo tildels hinanden, men der er alligevel en stor Forskel. De Københavnere, som stod og overværede Nedbrydningen af Corfitz Ulfeldts Gaard, de kunde tydeligt huske, hvad der var sket nogle Aar forinden. De havde ikke glemt den frygtelige Tid, medens Svenskehæren indesluttede Hovedstaden, og det kun var ved Indvaanernes Enighed og Beslutsomhed og ved deres heroiske Anstrengelser, at det var lykkedes at frelse Staden og dermed hele Riget. Og nu fik disse Mennesker, Hovedstadens Helte, at vide, at Sulden og Kulden og Angsten og Fortvivlelsen i den indespærrede By ikke bare var paatvunget dem af de fremmede Krigsfolk, men at der midt i Fjendens Lejr havde fjælet sig en dansk Mand, en Overløber, en skændig Forræder. Derfor saa de til med Munterhed og derfor skreg de sig hæse af Begejstring, dengang Forbryderens Hjem sank i Grus, og dengang Forbandelsens Tegn blev rejst over Tomten.

Stormen paa Klosteret havde en ganske anden Baggrund, her var det retfærdig Harme af en helt anden Slags, der fik Udløsning ved en saa voldsom Fremfærd. Her var det Troens Artikler, der kæmpedes om, sagde man, medens det jo i Virkeligheden var helt andre Ting, der laa bag ved. Herregud! hvormange vilde nuomstunder kunne klare en Diskussion om saa specielle Spekulationer. Var det derfor saa underligt, at Folk dengang blev forvirrede? Man fortalte dem, at de igennem et halvt Aartusinde var blevet holdt for Nar af deres Religion, og noget var der vel ogsaa om det; men kan nogen fortænke dem i, at de fo'r frem, som de gjorde. De anede jo heller ikke, at imedens de stod her og saa paa, at Kirkemurene vaklede og Hvælvene faldt ned, saa ramlede der et Verdenssystem sammen om Ørerne paa dem. De, der dengang tog aktivt Del i den spontane Sabotagehandling, de kunde have rost sig af at have været med til at sætte Middelalderen ud af Funktion; de gjorde det ikke, for de vidste slet ikke, hvad de egentlig havde udrettet. Her omkring Graabrødrekloster stod altsaa engang en Flok Københavnerne, som var vaagnet om Morgenens uden at vide af, at de aldrig mere skulde sove en Nat i Middelalderen. Da de gik i Seng, var det en helt ny Tidsalder, de snorkede ind i. Hvis de brave Folk sidenefter er blevet skuffet over de Resultater, der kom ud af alle Anstrengelserne, saa var det deres egen Skyld, de kunde have holdt deres første Begejstring i Live noget længere.

Det lille nye Torv, som saa pludseligt var blevet til paa en saa historisk Grund, kom meget hurtigt i Funktion. Medens al den travle Færdsel holdt sig til Hovedgaderne, saa søgte de Folk, der vilde købe og sælge, hen til det fredede Sted, hvor Skure og

Kramboder og alle Slags Stilladser bredte sig og tilranede sig al den Plads, de kunde overkomme.

Et bestandigt Marked for alle Slags Sager baade nye og gamle florerede her paa »Ulfeldts Plads«. Mange Varer blev simpelthen stillet frem paa Brostenene, her stod Møbler tilsalgs, og her var rigelige Udvalg af Gryder, Kander, Skaale, Fade og velsagtens ogsaa Legetøj af Pottemagerarbejde: Heste og Fugle med Fløjter i Rumpen og Dukkestel, smaabitte Kopier af Køkkentøj, saadan som det brugtes, da man havde aabne Ildsteder, og Maden blev kogt i Lerpotter, stillet paa Trefødder over Gløder. Man kunde ogsaa købe Spaanmaatter her paa Torvet, de var baade til at gaa paa og til at beklæde Væggene med, saa lunede det og samtidigt beskyttede man de vævede Tæpper, der hang til Pynt de kolde Maaneder igennem. Sko og Frakker og Hatte og alle Slags Huer blev her handlet med, og saa naturligvis Flæsk og Smør, Mel og Gryn, alt i forvirret broget Mangfoldighed. I Kreds udenom alle de fine og fristende Boder havde Svineslagtere og Fiskeblødere deres Stader. De var forvist fra selve Torvepladsen. Midt i dette Virvar af Boder og Varer og støjende Mennesker løftede den alvorlige Stenstøtte sig højt tilvejs paa sine vældige Granittrin. Det mærkelige Monument saa ud til at være solidt og uforgængeligt, det skulde sagtens kunne trodse alle Tings Forkrænelighed, ja, den ganske Verdens Undergang. Men allerede 1728 mødte det sin Skæbne, den store Granitblok blev sprængt i Heden fra den brændende Stad, den stod jo lige midt i det frygtelige Baal. De ildskørnede Skærver, som efter Brandkatastrofen laa og flød paa Torvet, siges at være blevet nedmuret i Fundamenterne til et Hus, der blev nyopført i Landemærket. Der er altsaa Mulighed for, at de historiske Sten engang i Frem-

tiden kan blive genfundet, i saa Fald bliver det en interessant Begivenhed for dem, der kommer til at opleve den.

Torvet blev imidlertid ikke forskaanet for sit skumle Mindesmærke længere end til 1741, saa blev en ny Skamstøtte stillet op paa den samme Plads. Ulfeldts Forbrydelse var jo saa alvorlig,

»Ildebrandssten« over Gadedøren Graabrødretorv Nr. 1.

at den ingensinde burde glemmes. Skamstøtten skulde advare alle onde Mennesker mod at lade sig friste til Forræderi og samtidig skulde den advare alle gode Mennesker mod dem, der hemmeligt havde farlige Planer for. Den nye Stenstøtte stod paa sin historiske Plads i netop 100 Aar. I 1842 blev den taget bort, og siden er den som en Museumsgenstand blevet opstillet i Nationalmuseets Have, hvor den aabenbart er blevet betragtet med altfor stor Sorgløshed af Menneskene, baade de Onde og de Gode.

Engang i Frederik den Tredies Tid kom et nyt Befordringsmiddel paa Mode her i Hovedstaden. Det var de lukkede Bærestole eller Portechaiser. Et Regulativ, som blev lavet 1725, bestemte, hvor man kunde hyre en Portechaise, og hvor meget man skulde betale i Leje af den. Ulfeldts Plads var et af de Steder, hvor der var Holdeplads, og Taksten for en hel Dag var sat til to Sletdalere. Portechaiser forekommer i Holbergs Komedier, og de benyttedes flittigt Aarhundredet ud. Sidste Gang, man saa dem paa Københavns Gader, var i Kolerasommeren 1853; de blev dengang brugt til at befordre Patienter i til Søetatens Hospital i Nyboder, en af dem er bevaret i Bymuseet.

Et typisk Sted hos Holberg er første Akts sjette Scene i »Henrik og Pernille«, »Henrik i Portechaisen: »Hal...! bliv staaende her, I Carnallier! — Ach Mon cher, forlad mig, det er Porteurernes Skyld, at jeg ikke holdt et Stykke længere fra. Man har hundrede Fortreeder med disse Leye-Folk; thi de ere dumme som Bester.«

Foruden i »Henrik og Pernille« forekommer Portechaiser i »Den Vægelsindede«, i »Jacob von Thybo«, i »Hexeri eller blind Allarm«, i »Den pantsatte Bondedreng« og i »Den honnette Ambition«. I det sidstnævnte Stykke kaldes de »Æsker«, altsaa et dengang moderne Slangudtryk. —

I »Jean de France« første Akt, anden Scene, siger Arv, at der paa Ulfeldts Plads og paa Hallandsaas findes tvende Træmære. En Træmær eller Træhest var et Strafferedskab, som vistnok fra først af kun brugtes ved Militæret. Senere var det Hovbonden og Almuesmanden, som blev slængt overskrævs paa den skarpkantede Planke, saasart han tillod sig at mugge lidt over Verdens vise Indretning. Træplanken var i den ene Ende udstyret med et groft udsavet Hestehoved, det gjorde Delinkventen latterlig og

Straffen komisk, og saa kunde Godtfolk staa og more sig og spare paa deres Medfølelse og Medlidenhed. Men for stakkels forhulede Folk nede i Tilværelsens laveste Egne var selve Truslen om Torturen nok til at gøre dem rædde, saa de slet ikke turde tænke den Tanke, at de jo kunde rejse sig og befri sig for deres selvbestaltede Bødler.

Foruden Træhesten har der sikkert nok ogsaa været opstillet et Halsjærn paa Ulfeldts Plads. I saa Fald er det taget bort igen, saa snart de Smaahandlende var vænnet af med at stikke Kunderne forfalskede Varer ud og dertil endda lave Fixfaxerier med Vægten og Lodderne. Naar sligt blev opdaget, risikerede Synderen at komme i Halsjærnet, at blive stillet i Gabestok. Midt i Folkestimlen, midt imellem de bedragne Kunder og skadefro Kolleger maatte han eller hun lade sig tøjre som en Lænkehund og Timevis staa udsat for Haan og Spot og alleslags Drillerier. Man kan vist antage, at de fleste, der var kommet til at befinde sig i den Stilling, meget snart fortrød og forbandede de Kneb og Fiffigheder, der havde indbragt en saa sølle Avance.

Medens Skamstøtten stod paa Torvet og Dagen igennem var Midtpunktet i det støjende Markedsliv, saa havde den i Nattens mørke Timer en Funktion af ganske særlig Art. Der skal ikke antydes det bitterste om, at ensomme Nattevandrere i pludseligt paakommende Tilfælde maaske har fyldestgjort Naturens Fordringer i Læ af de høje og brede Trappetrin. Nej, den mere højtidelige Funktion, som blev paalagt Stenstøtten, svarede ganske til den, som blev praktiseret i Rom over for en lemlæstet Billedstøtte, der blev kaldt Pasquino, fordi den var blevet fundet ved en Udgravning paa det Sted, hvor en vittig og onskabsfuld Skomagere af det Navn havde haft sin Bod. Paa denne Billed-

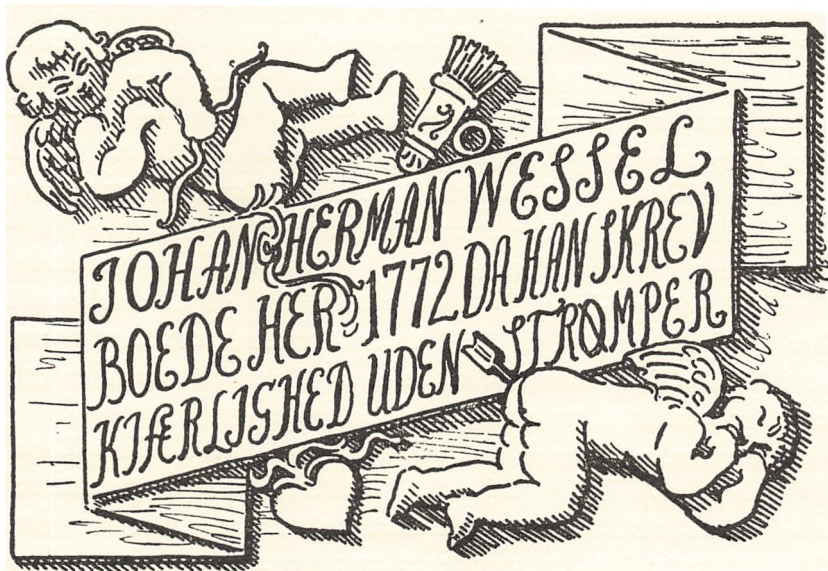
støtte plejede Folk hemmeligt at opslaa allehaande satiriske Indfald, som saa blev opdaget, saa snart Morgenens gryede, og som Dagen igennem blev læst af Folk, der vidste at sætte Pris paa frimodige Ytringer. Ulfeldtsstøtten er ogsaa blevet benyttet som en saadan Plakatsøjle til slige illegale Skrifter.

For første Gang findes det omtalt i et Brev dateret 5. Marts 1743. Brevskriveren meddeler, at der i disse Dage er opslaaet et dejligt Skamskrift paa Stenstøtten paa Ulfeldts Plads. Sedlen, som var uden Underskrift, indeholdt et Angreb paa Kræmmere, som sad der med al deres Smaakram, de beskyldtes for Tyveri og anden Uærlighed. Der var tillige meddelt Navne og Adresser paa Folk i Nabolaget, som blev beskyldt for at være Hælere for de Angivne. Det har nok ikke været hyggeligt for Vedkommende, men maaske var slige Opraab saa almindelige, at de efterhaanden havde tabt deres tilintetgørende Virkning.

Omtrent hundrede Aar efter, en skønne Morgen i Marts Maaned 1835, fandt man et kongeligt Reskript opslaaet paa Ulfeldtsstøtten. Reskriptet var det, hvori Kongen udtalte, at kun han alene var i Stand til at bedømme, hvad der var til Folkets og Statens sande Vel. Reskriptet var jo det bekendte Svar paa en Petition, hvori Borgerne den 20. Februar 1835 udtalte Frygt for en mulig Indskrænkning af Trykkefriheden. Fra at være Midtpunktet for en Klynge sladrende Kællinger er Stenstøtten altsaa efterhaanden blevet Midtpunktet for dem, der her i Hovedstaden har arbejdet bevidst for Indførelse af politisk Frisind.

I de sidste Aar, forinden Støtten blev fjernet fra Torvet, synes Aversionen imod den at have grebet store Kredse af Københavns Befolkning, men især naturligvis dem, der boede lige i Nærheden. Det faar Udtryk i Datidens Blade og Aviser, stun-

dom med overordentlig pudsige Ord og Vendinger. I 1833 begærer en Indsender følgende Stykke indrykket i et lille kværlantisk Blad, som hed »Skjærsilden«:

Mindetavle, Graabrødretorv Nr. 3.

Uden at torde inklade os paa at bedømme Corfitz Ulfeldts Fortjenester af, eller Forræderier mod sit Fædreland; de Meninger flere, endog af vore duelige Historikere, i den senere Tid angaaende denne Gjenstand have lagt for Dagen; eller anføre, at der muligen have existeret Personer, som snarere havde fortjent en saadan Skjæbne, som den der traf ham; som og, at han, eller hans Familie, hvoraf flere have beklædt høie Poster i Udlandet, kan være straffet nok med deres bestandige Landflyg-

tighed; eller at tage Hensyn til, hvor ubehageligt det maa være for enhver dansk Mand, at have et iøinefaldende Minde om en Udaad af en Landsmand, der dog først havde erhvervet sig Fortjenester af sit Fædreland. — Saa bliver det dog afgjort vist, at Støtten er lige saa lidet til Prydelse for Pladsen, som den er til nogen Nytte, ikke engang om man vilde tænke sig den som et afskrækkende Exempel. Langt bedre end denne — her kommer rigtignok en underlig Sammenstilling, men faer nu saa at være — vilde en Ferskvandspost være. — Mange Slagtere have paa Pladsen deres Stader, og for dem er reent Vand en stor Nødvendighed, saavel til Skylningen af deres Kjød, som til andet Behov. I forrige Tider, det vil sige, for 30 à 40 Aar siden, da her var Steenhuggerplads, fandtes her ogsaa en Post. Men denne er i Tidens Løb, forsvunden, uden at blive erstattet af nogen ny, endskjøndt Omstændighederne fordre den mere nu, end dengang, hvilket vistnok føles af Pladsens Gaard- og Huus-Eiere, hvis Vandposte idelig maa afgive Vand til d'Hrr. Slagtermestre, som have deres Stader paa Pladsen. Referenten tillader sig derfor at foreslaa Vedkommende, at ombytte Steenstøtten med en god og Ferskvand givende Post. Rigtignok vilde det blive lidt Bekostning, men man maa ikke lade sig afskrække, hvor man kan virke Noget til det almene Bedste. Naar Tilladelse ansøgte og beholdtes til Støttens Salg, er der desuden ingen Tvivl om, at denne vilde kunne indbringe en betydelig Sum, ja maaske saameget, at Pladsen kunde blive opfyldt med Poste og forgyldte Slagterboder; og hvad Transporten angaaer, da kunne Omkostningerne, som vilde medgaae til at bringe den til sit bestemte Sted, ikke blive betydelige. Endskjøndt disse Ord kunne synes at være fremsatte i Spøg, ere de dog Alvor, og man haaber

og venter derfor, at rette Vedkommende ville lade dem vederfares Retfærdighed! —

I 1837 findes følgende Artikel optaget i et Ugeblad, redigeret og udgivet af Claudius Rosenhoff.

Noget om Ulfeldts Støtte.

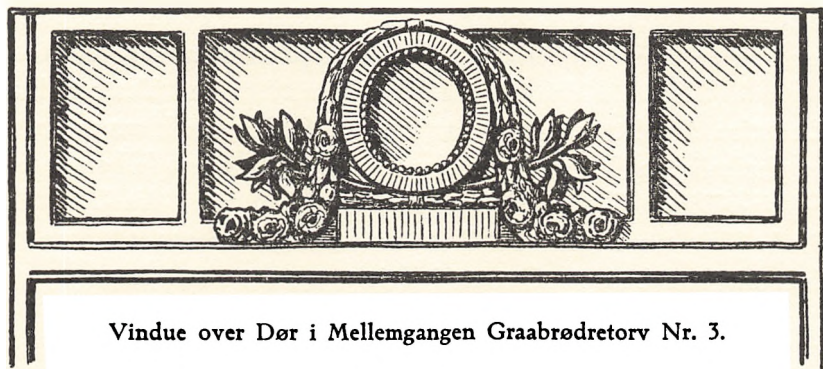
Udi Axelstaden befinder sig et Torv, hvor Slagtere, Fiskeblødere og Kludehandlere gjærdes og færdes i broget Vrimmel. Paa dette, nu saa ilde anseete, Torv stod engang et stolt Pallads, hvori den store Kong Christian IV's Svigersøn og Rigets Hofmester havde sin Bolig; men, Slottet blev nedrevet, og en Skampæl opreist paa samme Sted. Mange staae i den Formening, at det Monument, som nu kan sees at kneise paa Graabrødre-Torv, er det samme, som sattes Eleonore Christines Mand til Amindelses Tegn, og betragte det derfor som en Antiquitet, eller med den Henrykkelse, hvormed en Oldgransker skuer et Potteskaar fra Herculanium; dog, hvad Alderens Hellighed angaaer, da falder hele Illusionen bort, naar man underrettes om, at Originalen selv blev ruinert i Ildebranden Anno 1728. — For at alle Undersaatter ikke herved skulde mangle Leilighed til at have et Exempel paa stræng og evig Retfærdighed for Øie, befalede høiselig Kong Christian VI., ved Rescript af 4. Aug. 1741, at den saaledes ved Ilden bedærvede Støtte skulde sættes i forrige Stand, med den Inscription, som nu forefindes paa samme, vore unge Sprogkyndige til ikke liden Forargelse, formedelst det skrævende »æ« i Ordet »ævig«. —

Stolte Bygninger reise sig nu i hin Deel af Staden, og Ulfeldts-Plads taber efterhaands meget af sit skumle Udseende; men, desto grellere fremtræder Kampesteens-Pyramiden. Hvor-

ledes skal man dog finde en Anledning, til at faae dette Mindesmærke oppudset, overensstemmende med Tidens Smag og Fordringer? Maaskee kunde Pladsens samtlige Huus- og Gaardiere skillinge sammen; det kunde ikke koste synderligt Meget for Hver især, at give Monumentet et hvidt Anstrøg, og at lade Bogstaverne forgylde; de gode Værter vilde sandsynligviis derved endog faae Mere i Leie, da Folk nuomstunder helst see efter en behagelig Udsigt, og det kan ikke negtes, at Udsigten til Støtten, i den Stand hvori den nu findes at være, er mindre behagelig. Ved denne Lejlighed fortjener det ogsaa at komme i Overveielse, om Mindestøtten ikke burde assureres i den almindelige Brandkasse for Varer og Effekter. Vistnok seer den temmeligen ildfast ud; men, man har jo Exemplet for sig, at Ildens Tand ogsaa kan bide Steen. Skulde hint Qvarteer af Staden — som Gud og vort virksomme Brandcorps forbyde! — atter blive hjemsøgt af en fyrgterlig Ildebrand, og derved Støtten blive ødelagt, da gik det vel sagtens ud over Statskassen, som kan have Hyre nok med at udrede andre Udgivter, saa at den ikke tillige skal belemres med at gjenopbygge gruuslagte Verker. Kan man assurere Ting, som ikke forefindes, kan man vel ogsaa sikre Ting, som Enhver kan tage og føle paa, at de virkeligen existere, og ikke ere Fostre af Brandpræmie-Phantasien. Det er forsilde at lukke Brønden, naar Barnet er druknet; bedst derfor, om den Autoritet, hvorunder meerbemeldte Støtte sorterer, itide lod den indskrive i Brandkassen, og endelig assurere bravt høit, for at man i paakommende Tilfælde kunde see den reise sig, som en Phønix af sin Aske, i fornyet Glands og Herlighed, de Omkringboende til Forlystelse, Staden til Forskjønnelse og alle Borgere til endnu meer advarende Formanelse.«

I 1841 indkom en Ansøgning til Kongen, underskrevet af 32 Beboere paa Ulfeldts Plads. De anmoder om, at den Støtte, der nu i saa lang Tid har vanziret Pladsen, maa under vor oplyste og faderligsindede Konges Regering vorde nedtagen.

Baade Kancelliet og Kommunalbestyrelsen anbefalede Andragendet, og ved et kongeligt Reskript af 31. Juli 1841 blev Til-

Vindue over Dør i Mellemgangen Graabrødretorv Nr. 3.

ladelsen givet. Samtidigt forandredes Navnet Ulfeldts Plads til Graabrødretorv.

Ulfeldtsstøtten blev efter sin Nedtagelse Natten mellem 23.—24. Maj 1842 foreløbig henlagt i Stadens Materialgaard. Herfra blev den i 1858 flyttet til Nationalmuseet, hvor den i 1903 som før sagt blev samlet og opstillet paany.

H. C. Andersen har skrevet et lille Digt i Anledning af Ulfeldtsstøttens Nedtagelse. Omstændighederne ved hans Inspiration var følgende. Digteren tog i 1845 ud paa sin tredie Italiensrejse. Han forlod København sidst i Oktober og naaede langt om længe til Triest. Her gjorde han Bekendtskab med en Greve

Waldstein, som var en Efterkommer af Corfitz Ulfeldt og Eleonora Christina, deres Portrætter hang i Grevens Stue. Digteren siger: »det var første Gang jeg saa Eleonora Ulfeldts Billede, det veemodige Smil om Munden syntes at sige til mig »syng de Skygger bort, en haard Tidsalder kastede over ham, for hvem det var min Lykke at leve og lide«.«

Endnu før Øhlenschläger skrev »Dina«, beskæftigede H. C. Andersen sig med det samme Motiv og tænkte at behandle det for Scenen. Men Frederik den Sjette tillod ikke, at senere Konger end Christian den Fjerde blev fremstillet paa Teatret. Da Christian den Ottende kom paa Tronen, faldt disse Hensyn bort, og pludselig en Dag sagde Øhlenschläger, at nu havde han skrevet sin »Dina«. Det var netop i de Dage, da Støtten paa Ulfeldts Plads blev taget bort. H. C. Andersen kom tilbage til Emnet, dengang han besøgte Greven i Triest, og saa skrev han:

»Til Danmarks ædle oplyste Konge, Christian den Ottende, da han lod Ulfeldts Skamstøtte tage ned.

Man opskrev Ulfeldts Fejl, hans Dyd man dulgte,
Om denne dog de danske Hjerter veed;
Den ædleste af Qvinder tro ham fulgte,
Hans Monument er hendes Kjærlighed,
Det standse vil —! hvad Jordens er, maa svinde,
Hint mørke Tegn sees ikke meer i Nord;
Fred i sin Grav fik hun, den bedste Qvinde,
Du gav den, Konge! ved dit milde Ord.
Hav Tak for det! — nu sees kun Troskabs Minde.«

Ja! Det var jo en ganske overordentlig velvillig Bedømmelse af Corfitz Ulfeldt. Man aner, at Greve Waldstein har været en

storartet Vært for vor kære Digter, som saa har sat Rimene sammen til en beaandet »Tak for Mad«.

I det før omtalte Reskript af 1841 angaaende Nedtagelsen af Skamstøtten blev det tillige paalagt Kommunalbestyrelsen at foranstalte de Skure og Boder fjernede, som opfyldte Torvet, og

Sten over Gadedøren Graabrødretorv Nr. 3.

Magistraten opsagde da straks alle Lejerne — 13 Slagtere og 16 Marskandisere og Grønhandlere — til Fraflytning. For at skaffe disse Folk Plads havde man ved Nikolaj Taarn opsagt 22 Amagere, Høkere og Kallunsmænd, men det forslog altsaa ikke, — der var 7 tilbage, som vilde blive hjemløse. Magistraten var her som altid stemt for at vise Langmodighed og se Tiden an; men Borgerrepræsentanterne stod fast paa, at Pladsen skulde ryddeliggøres straks. Dette blev ogsaa gennemført; til Paaske Flyttedag

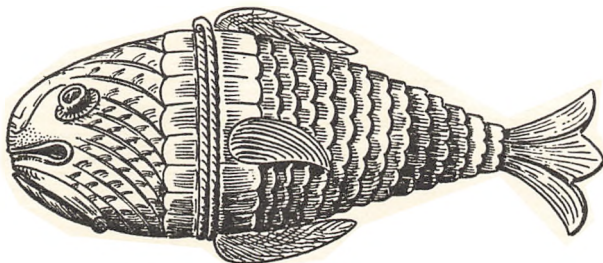
1842 var Pladsen ryddet, og de 7 husvilde Handelsmænd skaffede man Plads i Lærredsboderne ved Helliggejstes Kirke.

I et Par Aar laa nu Torvet tomt og stille hen, — en mærkelig Modsætning til det brogede og støjende Handelsliv, som tidligere havde udfoldet sig her. Grundejere og Beboere omkring Torvet begyndte allerede at længes tilbage mod de gamle Tider. I 1844 indgav de en Klage over, at Kældere og Stuelejligheder i de omliggende Huse var bleven mindre indbringende, siden Boderne var forsvundet; og for at imødekomme dem blev det da bestemt, at Graabrødretorv skulde anvises til Frugt- og Blomstertorv for dem, der til Fods eller paa Hjulbøre bragte deres Varer til Byen. Denne Ordning varede i nogle Aar; men Torvet benyttedes næsten slet ikke, og Planen om paa den Maade at skabe Liv og Virksomhed paa den stille Plads var altsaa mislykket. I 1852 blev det da besluttet at gøre Torvet til et Kødtorv. Der blev, med en Bekostning af 18.000 Rdlr., opført en Bygning til 20 Slagterbutikker midt paa Pladsen, og saaledes fik Graabrødretorv det Udseende, som det beholdt indtil 1902.

Slagterbutikkerne var af Støbejern ganske i Lighed med dem, der allerede 1845 var opstillet paa Tomten af Nicolai Kirke, og som mange af vort Slægtled endnu tydeligt kan huske, de forsvandt jo først ved Kirkebygningens Opførelse 1915.

Det særegne, frejdige, frimodige Folkefærd, som dominerede i de jærnstøbte Slagterboder paa Graabrødretorv, findes omtalt i *Nicolai Neiiendams* selvbiografiske Bog »En Vildfarendes Veje«, som udkom 1943. Forfatteren har jo selv været Slagterdreng i sine purunge Dage, og han har tit maattet rende i Byen med Kødtruget paa Nakken, medens han i sine Tanker kun var optaget af Digtning og Teater. Hans Fader havde netop Forret-

ning i en af Boderne paa Graabrødretorv, og for den romantiske Slagterdreng har det nok været et yderst spændende og grufuldt Drama, der til daglig blev opført paa Scenen mellem de blodige Kulisser. For den, der læser Nicolai Neiiendams Bog, bliver det svundne forunderligt levende. Man ser tydeligt de raske Slagtersvende i rødstribede Bluser og med hvide Forklæder. De tum-

»Madam Møllers Sølvfisk« (Hovedvandsæg).

Omtalt under Graabrødretorv Nr. 3.

Fisken befinder sig stadig i Vilhelm Bergsøe's Families Eje.

ler med tunge Oksefjerdinger og Kalvekroppe, som klynges op paa Jærnkroge eller kastes paa Disken og Huggeblokken. Og midt i det travle Arbejde hører man store Bismere rasle, medens lange krumme Knive skærpes. Et mærkeligt, effektfuldt Sceneri, som nu forlængst er døet hen.

Lige netop et halvt Aarhundrede fik de jernstøbte Slagterboder Lov til at blive staaende, nemlig fra 1852 til 1902. Saa var de blevet forældede og umoderne, og Torvets Husejere kunde efterhaanden ikke lide at se mere paa dem. Husejerne slap saa af med Synet af Boderne, men maatte til Gengæld bøde 20,000 Kroner til Magistraten. Pengene blev paalignet de enkelte Ejendomme, og det tog femten Aar at afdrage dem.

Da her var blevet ryddet, fik Husejernes ivrige Talsmand, Overretssagfører *F. Wolff*, den Idé, at Torvet burde reguleres og pyntes med noget i Retning af et Springvand. Arkitekten *J. Mørk-Hansen*, der 1895 havde komponeret det kønne Springvand til Raadhustorvet i Roskilde, fik ogsaa lavet et Udkast til et lignende malerisk Midtpunkt for Graabrødretorv, en dekorativ Vandingsbrønd i Lighed med den, der staar henne paa Vandkunsten, og som er tegnet af Magdahl-Nielsen. Forslaget fik dog ikke Kommunalbestyrelsens Bifald, mest maaske fordi Torvets Terræn ikke laa i tilstrækkeligt jævnt Niveau. I Stedet for kom der et lille Anlæg, en grøn Plæne med Træer og Buske, heget af et lavt Jerngitter. En Snes Aar efter fremkom Billedhugger *Emiland* med et Forslag til en dekorativ Brønd, en Kumme, der bæres af tre Graamunke, men Ideen slog ikke an.

I Krigsaaret 1945 blev der i Plænen nedstøbt tre Betonrum, som Forbipasserende kunde smutte ned i, naar Alarmsirenerne tudede. Rummene var færdige nøjagtig en Maaned før Krigens Afslutning. Endnu længe efter den 5. Maj 1945 ligger disse jorddækkede Krypter som et lidet Voldparti, kronet af trende kubusformede Overdele med Luftslidser, der ligner Skydeskaar.

I Aaret 1904 fik Graabrødretorv gjort noget særligt for sit Udseende. Husejerne gav det Aar Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse Lov til at overmale alle Torvets Façader med stærke Kulører. Det var Foreningens daværende Formand, *Jens Møller-Jensen*, der havde faaet den farveglade Idé, og han var altsaa selvskreven til at lave det endelige Udkast til Malerarbejdet. Eksperimentet var morsomt, og det gav hele Pladsen et langt mere lyst og muntert Udseende, end den før havde haft. Indvielsen af det nykolorerede Bybillede fandt Sted med stor Højtidelighed

Sankt Hansdag 1904. Af Farvepragten er der ikke meget tilbage nu saa længe efter, men trods Forfaldet under Tidernes Fattigdom er det dog lykkedes mange af Husene at beholde lidt Rester af deres gode Kulør og deres friske Humør fra de forrige Tider, og naar Danmark engang igen bliver et rigt Land velforsynet med alle Slags Materialer, saa kan der maaske igen blive strøget stærke Farver over store Flader.

Hvad der nu ellers kunde være at fortælle om selve Torvet, maa vente til sidenhen, naar Omtalen af de enkelte Huse vil give slige Beretninger en naturlig Baggrund.

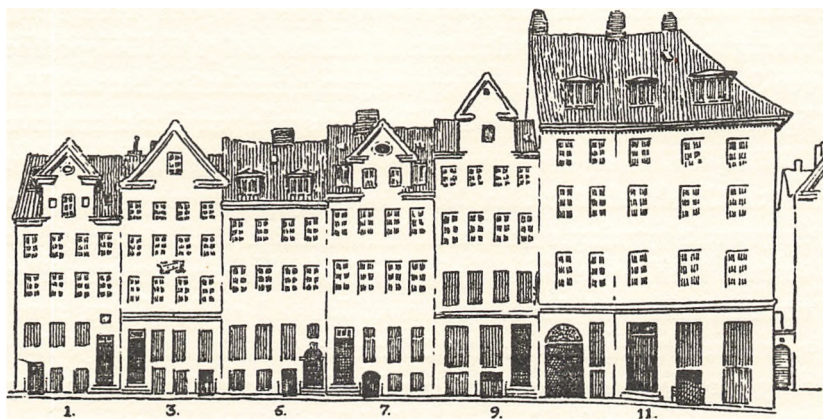
Naar der i det følgende bliver Tale om underjordiske Ruiner, Rester af forsvundne Bygninger og Fund af Fortidsminder i Torvets Undergrund, saa vil det meste af det, som bliver berettet, være laant fra de tvende Forskere *H. N. Rosenkjær* og *H. U. Ramsing*. Det var især Rosenkjær, som fik reddet mangfoldige arkæologiske Resultater op af Graabrødretorvs historiske Jordlag. Det vilde forøvrigt være ret og rimeligt, om der engang blev rejst denne fortjenstfulde Mand et Æreminde. For en Billedhugger vilde det være en herlig Opgave at genskabe »Lærer Rosenkjær«, saa at alle gamle Københavnerne og især Jord- og Betonarbejdere straks kendte ham igen og mindedes hans venlige, kvikke Øjne og hans kloge, sindige Tale. Naar Rosenkjær kom ned i en Grundgravning til en Nybygning, stod han stundom længe dernede i Dybet og betragtede tænksomt de forskellige Jordlag, der kom frem i Udgravningsvæggen. Han stod og støttede sig med begge Hænder til sin berømte Spadestok (som endnu pietetsfuldt opbevares), og saa var han storartet dekorativ baade i Skikkelse og Holdning. Han var altid velkommen blandt Arbejderne, han kunde jo gøre det tunge Slid til noget interessant, noget, der var

Spænding ved, noget, som man forstod havde Betydning for Kendskabet til det gamle, længst forsvundne København. Skulde der som sagt blive ydet denne nidkære og flittige Forsker og Foregangsmand skyldig Ære og Taknemmelighed, saa kunde Mindesmærket vistnok ikke faa en bedre og mere passende Placering end netop her midt paa det hyggelige Graabrødretorv, midt i hans kære, gamle København.

For Forholdene i det Kvarter af Staden, som omhandles her, spillede det i fordums Dage en stor Rolle, at Graabrødreklosteret til Nabo havde en lignende, lidt yngre, from Stiftelse, nemlig Helligaandsklosteret. De to Institutioners vidtstrakte Omraader var blot adskilt ved en høj, solid Mur. Denne Skillemurs Forløb var saaledes, at de fem smaa Huse, som ligger i Flugt med Løvstræde, og som har Gadenumrene 1 — 3 — 5 — 7 — 9 paa Torvet, de staar paa et Jordareal, som tilhørte Helligaandsklosteret. Den nævnte Jordstrimmel er altsaa ikke historisk knyttet til Graabrødrenes Klosteranlæg, men derimod til Helligaandsbrødrenes lige saa omfangsrige Klosterkompleks.

Samme Jordstrimmel med sin Bebyggelse var i sin Tid inddraget i et mærkeligt Foretagende, som Kong Christian den Fjerde havde faaet sat i Gang. Kongens Foretagende var et fint ud-tænkt Forsøg paa at indvinde en Mængde kostbar Energi, der ellers til daglig gik fuldstændig til Spilde, menneskelig Arbejds-kraft nemlig. Kongen havde grublet ud, at man blot behøvede at indfange en Mængde af de Tiggere og Omstrejfer, som Landet vrimlede med for saa at sætte dem til at udføre nyttigt, produktivt Arbejde. Det lød meget let og simpelt, og Forsøget blev foretaget med al mulig Grundighed, men trods Kongens og hans

gode Mænds gode Hensigter slog det alligevel fejl i det lange Løb. Det sociale Spørgsmaal løses jo ikke ved, at der bygges Tugthuse, og Kongens mageløse Opfindelse og Foranstaltning var et Tugthus, og det *hed* Tugthuset. Anstalten blev saamænd meget fornuftigt indrettet; der var ansat Fagmænd som Lærere,

Graabrødretorv Nr. 1-11.

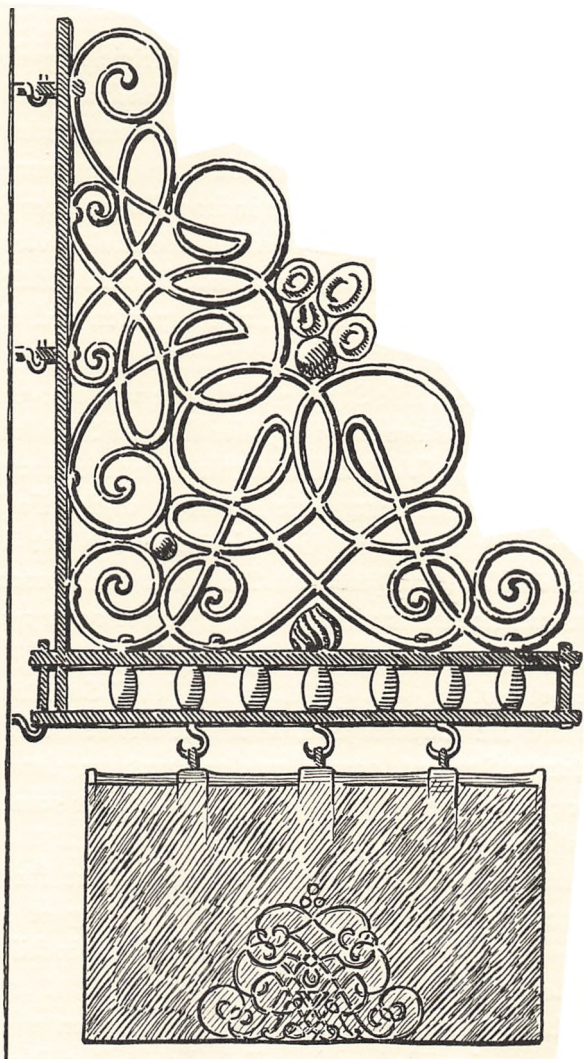
og der blev forfærdiget allehaande nyttige Ting, især Klæde og Tovværk, og forresten ogsaa Malerlærred til Hofmalerne. Tøjet blev forsynet med en Blyplombe som Garantimærke, og den stammer maaske herfra, den lille Plombe med Kongens Monogram under Tvillingrigets Kroner. Den er fundet i Byens Jord og ligger nu i en Montre paa Bymuseet.

Nu skal man ikke tænke, at det kun var dovne Dagdrivere, der blev anbragt i Tugthuset, for at de dér kunde gøre Gavn for Føden. Hjemløse Børn var en god Fangst for Anstalten, en fortræffelig Arbejdskraft paa de forskellige Værksteder. De stak-

kels smaa Tugthuslemmer vakte dog omsider saa megen Medynk i Kongens Hjerte, at han fik Anstalten delt i et Tugthus og et Børnehus, men det har nok alligevel været drøjt for smaa Stakler, der kom under Børnehusets strenge Tugt. Naturligvis maatte det store, dystre Foretagende efterhaanden gaa i Opløsning. Da Christian den Fjerde var død, ophævede Frederik den Tredie hele Herligheden. 1650 blev de fleste af Husene solgt til Hofapoteke­ren *Samuel Meyer*. I Stedet for den gamle Institution her ved Hel­ligaandskirken fik Byen et nyt Børnehus ude paa Christianshavn.

Paa den førnævnte Grund, som nu bærer de første ulige Num­re paa Graabrødretorv, laa der i Tugthustiden en meget lang Bin­dingsværksbygning, som rummede forskellige Værksteder og Væ­vestuer. Her havde *Dina Vinhofers* Stedfader arbejdet som Silke­væver, og her var der blevet vævet Lærred af den Slags, som i »Erasmus Montanus« kaldes Klosterlærred. Da den lange Byg­ning var revet ned, blev Grunden hurtigt udparcelleret og bebyg­get. Bebyggelsen fra dengang er imidlertid ikke den samme, som har klaret sig til vore Dage, den gik jo til Grunde i den store Ildebrand 1728. De smaa Huse har sikkert været opført af Bin­dingsværk, men næppe med saa pynteligt udskaaret Tømmer, som det var almindeligt i Christian den Fjerdes Dage. Noget helt af­gjort kan man dog ikke vide om disse Forhold, de hører jo en længst forbigangen Tid til, og ingen gamle Billeder fortæller noget nøjagtigt om Graabrødretorvs ældste Udseende.

Som en Mindelse om Christian den Fjerdes Tugthuskompleks blev den lille Gadestrækning mellem Valkendorffsgade og Løv­stræde langt op i Tiden kaldt Tugthusporten. Omtrent samtidig med, at Ulfeldtstøtten blev fjernet fra Torvet, begyndte Grund­ejerne i Tugthusporten at beklage sig over det uhyggelige Navn,

Bogbinderskilt fra Graabrødretorv Nr. 5.
Nu udhængt Pustervig Nr. 4.

deres Gade bar. De henviste til, at den før officielt havde heddet Lille Helliggeiststræde, ja, dette Navn kunde endnu skimtes malet inden for en Laurbærkrans ved Hjørnet af Graabrødretorv, og lige overfor paa Hjørnet af Løvstræde stod det samme gamle Navn hugget ind i Sten. Heroverfor indtog Borgmester Schæffer det ganske rimelige Standpunkt, at man ikke skulde være alt for ivrig til at udrydde Gadenavne, der mindede om fortidige historiske Forhold. Alligevel forsvandt Tugthusporten ved et kongeligt Reskript af 1843.

Den ene Side af det lille Stykke Gade lige ved Torvet optages nu siden 1866 af den store Bygning, der tilhører Sparekassen for København og Omegn. Ved en Ombygning, der blev foretaget for nogle Aar siden, fandt man nede i Jorden under Forhuset et hvælvet Rum, som har været Underbygning for det Tømmerværk, der i sin Tid har fungeret som Helligaandsklosterets Hestemølle. De ærværdige Hvælvinger blev udgravet og er nu bevaret som en Seværdighed og er stadig tilgængelige.

1798 blev et Institut, som ejedes og lededes af Secretair Schouboe, flyttet hid fra Gothersgade, hvor det havde holdt til i tre Aar. Den første Student, som blev dimitteret fra denne Skole, var *Franciscus Nachtigall*, der senere blev bekendt som den første Gymnastikpædagog her i Danmark.

Paa samme Grund laa det kgl. Blindeinstitut fra 1812 til 1858. Her var desuden en Forsørgelsesanstalt og et Asyl for blinde Børn, og disse Institutioner var i Gang lige indtil 1866, da de fik nye Lokaler i Klerkegade.

Det kan her indføjes, at der ved Nedbrydningen af de gamle Huse, der maatte vige Pladsen for »Kvindernes Bygning« i Niels Hemmingsensgade Nr. 8—10, kom en Ildebrandssten for Dagen.

Stenen, som nu er i Bymuseet, har en Indskrift, der lyder saaledes:

Jeg blev i Aske lagt
Ved Ildens grumme Magt
Men Gud min beste Ven
Har reist mig op igien.

Paa Façaden i Niels Hemmingsensgade Nr. 6 er anbragt en Medaillon med et Profilportræt af Niels Hemmingsen, den berømte Teolog, som har givet Navn til Gaden. Det ypperlige Kunstværk skyldes en Amatørbilledhugger, som i sin Tid har ejet Huset, han hed C. A. Kiær.

Paa Pladsen bag Helligaandskirken ud mod Valkendorffsgade er der fornylig blevet foretaget nogle smaa Forandringer. I Græsplænen er indrettet en Legeplads, og saa er her lavet nogle Arrangementer med store Kampesten. Forandringen er foretaget til Fordel for de søde Smaabørn, som under Opsyn af venlige Damer tilbringer deres Dag herinde paa det afspærrede og alligevel saa frie og hyggelige Terræn. De opstillede raa Kampesten er ikke allesammen kommet til nu fornylig. En af Stenene har haft sin Plads inde paa Græsplænen lige siden 1928, og den er ikke blevet flyttet nu ved Omordningen, det nye Arrangement har netop maattet rette sig efter den. Denne Sten har en viss Betydning, den fortæller noget, som det er interessant at høre. I det nævnte Aar 1928 lod Københavns Bymuseum hele Arealet gennemgrave for at undersøge, om der kunde findes Spor efter Helligaandsklosterets forsvundne Bygninger. Man fandt virkelig ogsaa dybtliggende vældige Fundamenter af Kampesten, og de angav altsaa nøje, hvor de to Fløje af Klosterkomplekset har ligget, de to

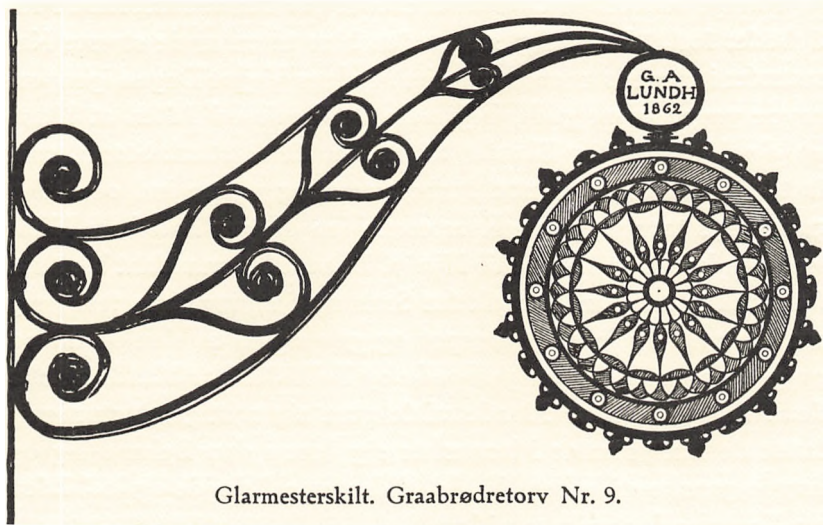
Fløje, der er forsvundet fra Jordens Overflade. En af de store Fundamentsten blev hejset op af Udgravningen, og efter at Undersøgelsen var afsluttet, og Terrænet planeret igen, blev denne Sten opstillet lige netop paa det Sted, hvor Nordfløjens og Østfløjens Fundamenter mødtes. Hvis man stiller sig ved denne Sten, som er let at kende fra de andre, fordi den har en mærkelig riflet Overflade, saa kan man altsaa danne sig et Billede af de regelbundne Augustinermunkes firkantede Klostergaard, og det kan jo saa igen hjælpe til at faa Fransiskanerklosteret til at genopstaa for Fantasien.

Men nu længes Læseren vel efter snart at komme hen til de historiske Steder for selv at se, om der endnu skulde kunne findes synlige Minder om Mennesker og deres Bolig fra de forrige Tider. Den gode Læser skal straks faa sin Vilje. Vi gaar Husene efter i samme Rækkefølge, som Vejviseren nævner dem, det vil sige, at vi begynder ved *Graabrødretorv Nr. 1*.

Husets Façade mod Torvet er paa fire Fag med Gavlkvist over to Fag. Husets ene Gavl vender ud mod Niels Hemmingsensgade, og gamle Københavnerne husker, at der her var ophængt Skilte for en Fiskebløder *Nissen*, de sidste Skilte for en slig Virksomhed her i Hovedstaden. Ved Fiskeblødning forstaaes Bankning og Udblødning af tørret Stokfisk, saa det bliver til Bergfisk. Det, som Svenskere og Nordmænd kalder Lutfisk.

Oven over Gadedøren mod Torvet er indmuret en omtrent kvadratisk Tavle af rødlig Kalksten med fordybet, gylden Indskrift og Aarstal 1732 og med et lille rundt Felt i hvert Hjørne, indrammende en roseagtig Blomst i Relief. Arrangementet med disse Hjørneprydelser kan faa Tavlen til at minde lidt om Ligsten fra Midten af 1700'erne. Tavlen er en »Ildebrandssten«, Ind-

skriften udtrykker jo Bygherrens glade Stolthed og hans fromme Tillid i det Øjeblik, han saa sit nye Hus staa rede til Indflytning. Om han selv har forfattet de to første Linjer af Indskriften, er ikke til at sige. Disse to Linjer vilde heller ikke reservere ham Plads mellem de allerstørste Digtere. De sidste Linjer

er afgjort ikke originale, de findes ordret ligelydende paa en smukt profileret Portbue, som nu opbevares i Bymuseet, og som blev reddet, da et »Ildebrandshus« i Vimmelskaftet blev revet ned. Det laa der, hvor Jorcks Passage er anlagt. Denne Portbue har Aarstallet 1729. De samme to rimede Verslinjer forekommer ogsaa paa en »Ildebrandssten« fra 1736, som nu er indmuret i den forholdsvis nye Ejendom, Købmagergade Nr. 9 oven over Porten ind mod Gaarden. Her er Indskriften dog affattet paa Tysk, altsaa i dens oprindelige Form og Ordlyd.

Stenen her paa Graabrødretorv er altsaa fra 1732, den fortærende Ild, som Stenen taler om, er naturligvis den frygtelige Ildebrand, som opstod hos en Lysestøber i en Lejevaaning ved Vestervold nær ved Vesterport, Onsdagen den 20. Oktober 1728 mellem 7 og 8 om Aftenen.

Mange mærkelige Omstændigheder gav denne Ildebrand Muligheder for at brede sig, saa at den blev til en af de største Katastrofer i Hovedstadens Historie. Medens Vejret Dagen igennem havde været jævnt godt, begyndte det henimod Aften at blæse op, og siden hen tog Blæsten til og blev til en stærk Storm, som førte Flammerne hen mod Nabohusene og videre ind over den gamle Bys tætbebyggede Kvarterer. Men det var ikke bare Himlen, som kom Flammerne til Hjælp. Byens Kommandant blev saa forskrækket, at han helt gik fra Sans og Samling; han teede sig som en vild og rasende Despot og gav sig til at skælde ud og prygle løs paa Folk der pumpede og Folk der bar Vand, og alle dem, der paa anden Maade vilde gøre sig nyttige. Naturligvis fandt de hjælpsomme Mennesker sig ikke i den Behandling og listede ganske stille bort fra det slidsomme Arbejde og lod Ilden og Kommandanten rase videre.

Politimesteren og Brandmajoren viste sig lige uduelige, da deres Evner blev sat paa Prøve. Politimesteren styrkede sig saa hyppigt med smaa stærke Forfriskninger, at han faldt i Søvn paa en Tømmerstabel nede ved Havnen og først blev vækket, da Tømmermændene indfandt sig og begyndte at tumle med Brædderne. Brandsvendene, der under Parolen paa deres Fane:

»Næst Gud med Konst og Fliid og Vand
Ildens Krefter dempes kand«

bestandig skulde holde sig rede til hurtig Udrykning, de havde netop samme ulykkelige Dag begravet en Kammerat, og saa lød Alarmen bedst som de sad ved Gravøllet fulde af Lovord over den Døde. Alt sligt tilsammen gav Ilden en frygtelig Magt og gjorde Menneskenes Modstand svag. Hele Byen kom i Brand. Torsdag Eftermiddag brændte Kvarteret omkring Ulfeldts Plads. Henad Aften naaede Ilden Helligaandskirken, og Klokkeren 8 faldt det prægtige Spir med sit berømte Sangværk. Sagnet fortæller, at Klokkerne af sig selv klemte Bodssalmer ud over den ulykkelige By, forinden de smeltede ved Heden og sank ned i glødende Dyrer af Grus og Aske.

Først om Natten til Søndag blev Ilden nogenlunde dæmpet takket være Garnisonens Mandskabs utrættelige Anstrengelser, men da var ogsaa hele den gamle By en Ruinhob. Kun Rundetaarn, Helligaandshuset og Konsistoriebygningen havde klaret sig nogenlunde, alt rundt omkring var gaaet til Grunde.

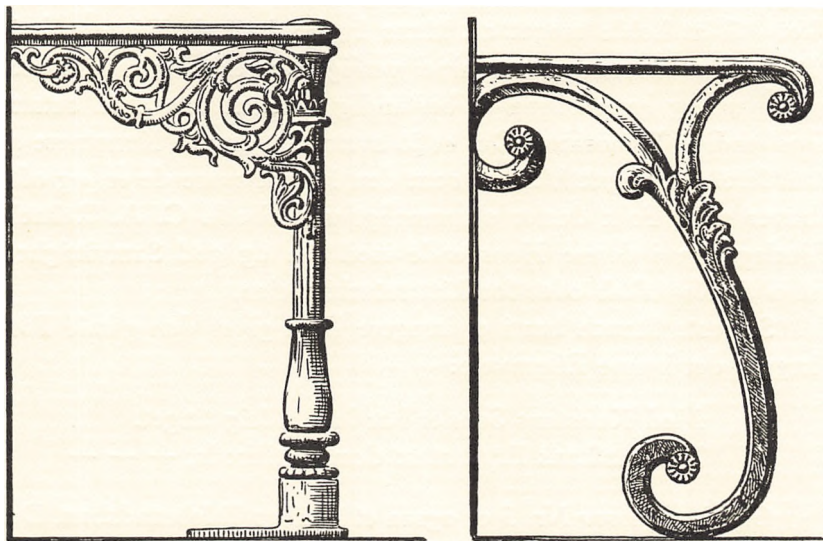
Københavnernes ukuelige Mod og deres altid glade Tillid til en bedre Fremtid satte ogsaa dengang meget snart et vældigt Genopbygningsarbejde igang. Trods Materialernes Kostbarhed og trods Mangel paa mange nødvendige Ting tog Husejerne fat med at genopføre deres nedbrændte Gaarde og Huse, og endda hvis det lod sig gøre fik dem bygget bedre og finere, end de før havde været. Det er netop Glæden og Stoltheden og Taknemligheden over et lykkeligt fuldbragt Værk, der taler til os den Dag i Dag fra Ildebrandsstenene over de gamle Gadedøre og Porte. De har sikkert været saare mangfoldige disse Mindetavler. Men nu er der kun faa, som ikke er flyttet bort fra deres oprindelige Plads. Mange er ganske ødelagt, nogle er havnet paa skjulte Steder, saa at de ved en heldig Lejlighed maaske kan

genfindes. Nogle er indsat i nye Ejendomme, der har afløst Ildebrandshuse, og nogle er havnet i vore Museer og Samlinger, hvor de er kommet under passende Behandling. De er blevet befriet for Overmalinger, der har sløret Stenhuggerens Arbejde og gemt de gamle Kulører og Stafferinger med ægte Guld. En Ildebrandssten, som paa den Maade er blevet rigtigt behandlet af en Fagmand, kan bagefter aabenbare sig som det nydeligste Kunstværk, ret et værdigt lille Mindesmærke over den store og betydningfulde Begivenhed.

De nye Bygninger, der rejste sig paa Brandtomterne, var for Størstedelen af den Type med Kvistgavle, dem, man nu kalder Ildebrandshuse. Graabrødretorvs Kvistgavlhuse er netop karakteristiske Ildebrandshuse.

Foruden sin troskyldige Indskrift bærer Ildebrandsstenen tre indhuggede Bogstaver, der rettelig skal læses som J. J. P. Nu skulde man jo tro, at dette Monogram maatte betyde Navnet paa den Mand, som i 1732 har ladet Huset bygge. Men det kan aldeles ikke komme til at passe. Huset blev nemlig opført af en Fiskebløder, der hed *Hans Lau*. De tre Bogstaver er jo ogsaa anbragt paa en underlig skæv Maade, og hvis man kigger nøjere paa Stenen, bliver man overbevist om, at der er foretaget en Udfyldning, en Tilkitning af et ældre Monogram. De tre Bogstaver er saa siden blevet indhugget, og man har maaske endda benyttet nogle af de ældre Bogstavstreger. Om der saa har staaet *Hans Lau* eller bare *Forbogstaverne H. L.*, det kan man ikke sige, førend Stenen engang bliver nøjere undersøgt. Men nu Bogstaverne *J. J. P.*, de maa jo have en Mening, og der er ikke mindste Tvivl om, at de er blevet hugget i Stenen, da *Jørgen Jensen Pinvig* var Ejer af Huset. *Pinvig* var Fiskebløder, og han lejede

den gamle Fiskebløderforretning i Aaret 1765. Hvis det forholder sig rigtigt, hvad det nok gør, at det er Pinvig, der har slettet det Monogram, som med Rette har pranget paa Stenen fra først af, vilde der jo være mest Mening i, at Pinvigs Monogram

Kælderrækværker fra Graabrødretorv.

blev kittet til, og at den egentlige Bygherre, han, der 1732 saa fromt troskyldigt lagde den første Sten, igen fik sine Navnebogstaver til at skinne ud over det gamle Graabrødretorv.

I Aaret 1823 havde Huset en Beboer, hvis Navn vi møder, og det endda paa Titelbladet, saa ofte vi aabner en af de kære Bøger, der blev udgivet i Tidsrummet 1825—1850. Navnet er C. A. Reitzel. Han var Chef for det store, fine Forlag, hvis Skri-

benter hørte til de allerstørste, og hvis Kunder hørte til de allerfineste inden for deres Tid. Om Manden selv kan det siges, at han var en meget energisk og ærgerrig Forretningsmand, en streng, men retsindig Principal, en stærk Karakter, som Personalet til at begynde med frygtede, efterhaanden fik Respekt for og til sidst kom til at holde meget af. Hans Forhold til de Digtere, hvis Bøger han udsendte, var altid venligt korrekt, og især tjener det ham og hans Firma til bestandig Ære, at han altid betalte anstændige Honorarer. Det er jo svært for mange Kunstnere at vurdere deres egne Værker som den Handelsvare de er, og ofte bliver slige Folk derfor skammelig underbudt. C. A. Reitzels Forlag kan i denne Henseende med ren og god Samvittighed staa til Regnskab over for Litteraturhistorien.

Selveste Hauch har i et længere Digt givet den gamle Forlægger det kønne Eftermæle:

Med Kunstens Sønner har han aldrig tinget.

Det var hans Fryd at se dem veltilfreds, — — —

Graabrødretorv Nr. 3 er ogsaa et firefags Ildebrandshus. Det ser ud som et Gavlhus, fordi Gavlkvisten spænder over hele Facadebredden. Slutstenen over den rundbuede Gadedør bærer Aarstallet 1759 og Bogstaverne S. N. S. — A. M. L. Det var dog kun en uvæsentlig Bygningsforandring, der blev foretaget 1759. Den Ejer, som iværksatte den, hed *Søren Nielsen-Schiøtt*, og hans Hustru hed *Anna Marie*, født *Lund*. Det er jo Forbogstaverne til disse Navne, som er udhugget i Slutstenen.

Til Bekvemmelighed for Folk, som skal op og ned ad de høje Trappesten, er der paa hver Side af Gadedøren et lille Rækværk af fint Smedearbejde. Det er noget, som er kommet til for nylig.

De elegante Rokokosnikler har nemlig fra først af hørt til ved Gadedøren i den gamle Møntmestergaard i Borgergade Nr. 23. Her blev de hjemløse ved den saakaldte Sanering; men saa blev de omgaaende adopteret af Husejeren her i Nr. 3. Paa den Maade føjede alting sig paa den bedste Maade.

Sandstensornament.
Graabrødretorv Nr. 11–13.

Inde i Gadegangen er der ovenover Mellemdøren et Vindue, som paa den Side, der vender mod Torvet, har et rigt udskåret og forgyldt Sprosseparti. I Midten staar en oval Ramme med Perlesnor inderst og med radiale Hulsnit paa den flade Forkant. Uden om Rammen er der lagt en Guirlande af Tulipaner og Roser, og Guirlanden er saa lang, at dens Ender maa finde Plads og lægge sig langs Vinduets Underkant. Mellem Rammen i Midten og den flade Sokkel, som bærer den, er der fra Siden stukket en Laurbærkvist fast. Det dekorative Arrangement, som

er fra Tiden lige efter den franske Revolution, maa skyldes en meget dygtig Billedskærer, det kunde for den Sags Skyld godt være et Ungdomsarbejde af selve Thorvaldsen.

Midt paa Façaden mellem første og anden Sals Vinduer er der indmuret et Sandstensrelief, en Mindetavle med Indskrift:

JOHAN HERMAN WESSEL
BOEDE HER 1772 DA HAN SKREV
KIÆRLIGHED UDEN STRØMPER

I Ly af det brede, skarpt foldede Baand, som bærer Indskriften, har et Par Amoriner fundet paa at more sig med en meget ubetænksom Leg. Den ene af de to smaa søde, bevingede Uartigheder har just faaet Øje paa en uhyre morsom Tingest, et rigtigt, levende Menneskehjerte, der flammer og ryger og sprutter og teer sig som en Bombe med antændt Lunte. For yderligere at martre det stakkels Hjerte skyder han saa en Pil imod det. Men hans Sigte har nok ikke været helt roligt. I Stedet for Hjertet rammer han sin Legekammerat, som allerede var blevet bange og vilde til at stikke af. Pilen saarer ham netop i den Legemsdel, der sidst kom af Vejen. Nu er det Latter og Graad paa samme Tid, ret en ægte Wesselsk Stemning. Det dejlige muntre Kunstværk er en sand Prydelse for det kønne gamle Hus. Tvende Kunstnere maa dele Æren for det, Arkitekten *Aage Rafn* har klaret Kompositionen. Billedhuggeren *Olaf Stæhr-Nielsen* har staaet for Modelleringen. At Mindetavlen blev udført og anbragt, skyldtes Graabrødretorvs trofaste Ven, Overretssagfører *F. Wolff*.

Ejendommen blev i Aaret 1812 erhvervet af Snedkermester *F. S. Kramp*. Han kom til at opleve Følgerne af den ulykkelige

Politik under Napoleonskrigene. Statsbankerotten 1813 betød for ham en Bankhæftelse paa Ejendommen lydende paa 444 Rigsdaler. Gælden hæfter stadig til Ejeren. Snedkermester Kramp var en særlig dygtig Mand i sit Fag. Han oplærte selv sin Søn *Lassenius*, der siden skulde blive en af det danske Haandværks betydeligste Mænd. 1840 stiftede han Haandværkerforeningen og 1843 Det tekniske Selskab. I Haandværkerkredse staar hans Navn bestandig hædret.

I *Vilhelm Bergsøes* Selvbiografi »De forbistrede Dreng« for-tælles om Lugekonen ude paa »Rolighed«, at hun kunde saa mange morsomme Historier om den gamle Madam *Møller*, som havde haft sin berømte Sæbekælder paa Ulfeldts Plads skraas over for Skamstøtten. Digterens Bedstefader har 2. Maj 1829 skrevet saaledes om hende:

»Imorges Kl. 5½ døde Madam *Johanne Møller*, 71 Aar, som havde handlet med Sæbefabriken i 25 Aar og stedse viist en udmærket Virksomhed, som kun Faa og maaske ingen Anden kunde efterligne i denne Handel.

Hun var et sandt Handelstalent, kendte sine Kunder og gav aldrig de usolide Kredit. Da en, i saa Henseende mindre nøje-regnende, Konkurrent rykkede ind i hendes Nabolag, fik hun over sin Butik et Skilt, hvorpaa der stod de bekendte Ord: »Her er den rigtige gamle Sæbekælder, hvor de rigtige Sæbekælder-folk boer.« — At hun maa have været en velhavende Kone, frem-gaar deraf, at hun forærede min Moder en vægtig Sølvfisk, der endnu opbevares som et Minde om »den rigtige Sæbekælder.«

Det var her i Nr. 3, Madam *Møller* havde sin Sæbekælder. Men hun fik jo ikke Lov til at være ene om den Forretning. Hen-

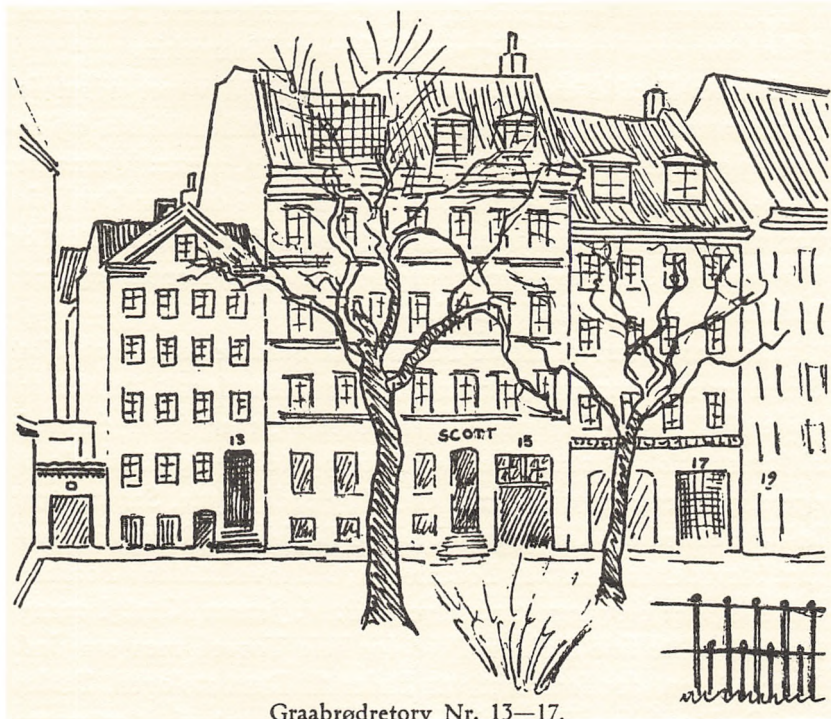
ne i Nr. 11 slog en Konkurrent sig ned og skiltede med, at: »Her er den Nye Sebekjelder; Vor die Gamle Sebekjelder Folk er in fløttede.« Madam Møller tog ufortrødent Konkurrencekampen op og gav sig til at avertere i Adresseavisen:

»I den gamle Sæbekjælder paa Ulfeldts Plads hos de gamle Sæbekjælderfolk, sælges oprigtig kjøbenhavnsk Oliesæbe til 24 Skilling Pundet.« Saaledes overbød de to Sæbekjældere hinanden med nogenlunde de samme stiltfærdige Ord. De gamle Tider kendte jo ikke vore Dages skrigende og skraalende Reklamer.

Forøvrigt er selve Ejendommen og dens Historie ganske overordentlig grundigt undersøgt og beskrevet af den nuværende Ejer Kunsthistorikeren *Harald Langberg*. Det fremgaar heraf, at *Johan Herman Wessel* boede paa tredie Sal i Aaret 1762, og at han siden flyttede ned paa anden Sal. Denne Digters Adresse træffer man hyppigt paa i Samtidens Aviser, herfra solgte han sine Bøger, og her kunde Folk købe Teaterbilletter, naar Forestillingens Indtægt skulde tilfalde Forfatteren. Og det var medens han boede her paa Graabrødretorv Nr. 3, at han skrev »Kjærlighed uden Strømper«.

Wessels Værtinde var Madam Schiøtt, Enken efter kongelig Hofplattenslager Søren Nielsen, som havde bygget lidt om paa Huset i 1759 og ladet Slutstenen over Gadedøren sætte op. Harald Langberg har jo indrettet en Wessel-Mindestue i sit Hus. Det er et lillebitte, men alligevel ganske storartet Museum, en interessant Seværdighed for Danskere og Nordmænd. At gaa i Detaljer her og beskrive Mindestuen og dens prægtige gamle Vægdekorationer vilde være urimeligt, da enhver Besøgende paa Stedet kan erhverve sig et lille Skrift med udførlige Oplysninger og med Masser af smukke Billeder.

Graabrødretorv Nr. 5 er ogsaa et firefags Ildebrandshus, men det har mistet sin Kvistgavl og faaet to store Tagkviste i Stedet. Over den rundbuede Gadedør er som Slutsten indsat en lille,

fint udhugget Snirkelkonsol, men det har man ingen Glæde af nu for Tiden, fordi nogle store, kedelige, moderne Skilte dækker hele den nydelige Arkitektur. At nogen kan nænne det!

Selve Dørfløjen med sine tolv Fyldinger og sine kunstfærdigt smedede Jernbeslag ser ud til at være et halvandet Hundrede

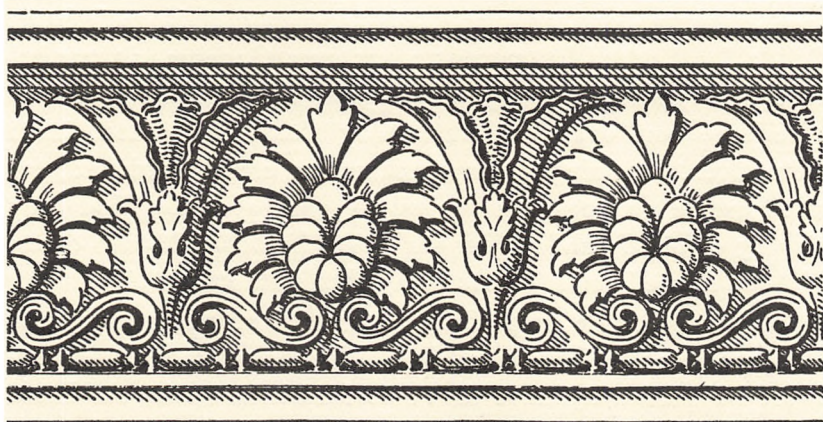
Aar gammel. Den er lodret delt med Hængselled. Mod Gaarden er der Bindingsværk malet saaledes, at Tømret staar grønt og Murværket graat, og samtidig ser man ind mod Nabogaarden Nr. 3, hvor alt er gulkalket, det giver morsomme Kontraster, det er som om der samtidig var Solskin og Maaneskin.

Husets Façade mod Torvet har i sin Tid været udsat for nogle mærkelige Skønvirke-Forsøg. Midt imellem første og anden Sals Vinduer blev anbragt et Skilt med Ordene: Vennernes Syge- og Begravelsesforening, skrevet inden i en stor Oval, der bar en tung Bladguirlande. Samtidig kom der mellem Stue og Førstesal et Skilt med rokokoaftig udsvejfet Kontur og med Indskriften: *J. F. Rasch. Bogbinder.*

Det var yderst velmente Forsøg paa Forskønnelse, men disse Skilte er nu havnet i Bymuseet, slet ikke fordi de var for gode til Façaden her paa Graabrødretorv, men fordi de trods al kunstnerisk Bestræbelse var lidet pyntelige og passende og egentlig gjorde mere Fortræd, end de gjorde Nytte. Saa var man heldigere med det Udhængsskilt, som Bogbinder Rasch fik lavet. Det blev delvis betalt af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, og det blev tegnet af selveste *P. V. Jensen Klint*. I mange Aar var dette fine Skilt en Pryd for hele Torvet, men saa døde Bogbinderen, der forøvrigt var Fader til Dermatologen, Professor *C. Rasch*, og Forretningen blev overtaget af Mestersvenden *H. A. Schjerning*. Bogbinderiet flyttede til Hauserplads og derfra til Graabrødretorv Nr. 14. Siden hen flyttede Virksomheden til Pustervig Nr. 4. Det smukke Skilt fulgte stadig med, og nu liver det altsaa op i Pustervig tæt ved Købmagergade. Den store Bog, som er ophængt i en Smedejernsarm, er et flot Arbejde af den kendte Kobbersmed *Adrian*. Jernarmen med Bog-

stavet R fire Gange sindrigt slynget er et Værk af Smedemestrene *I. P. Chr. Jensen & Sønner*.

Hvis man nu ser nøje til, opdager man, at et Geværprojektil har boret sig igennem Skiltebogens tykke Kobberbind. Det er en Mindelse om dengang i 1944, da Tyskerne huserede henne ved

Frisebaand. Graabrødretorv Nr. 17.

Folkekøkkenet i Suhmsgade, hvor de var ude efter billig Arbejdskraft til deres Tvangsljere i Tyskland.

Her ved Gadenummer 5 paa Graabrødretorv er der Anledning til at mindes de historiske Begivenheder Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659, da Svenskehæren efter langvarig Belejring løb Storm mod Danmarks Hovedstad og hentede sig et afgørende Nederlag.

Aftenen var mørk og kold, og alle Byens Borgere anede, hvad der forestod, og var derfor trykket af Angst og Spænding. Den

indesluttede By viste tilsyneladende ingen særlig Frygt, og ingenting tydede paa, at den var beredt til et energisk Forsvar. Men oppe paa Voldene vrimlede det med bevæbnede Mænd, og Vagten ved Kanonerne stod parat stirrende ud i det mørke Land. Officererne var paa deres Post hos Mandskabet, alt var i Orden. Nede i Byens Gader var Kvinderne og Børnene i Gang med at bygge Barrikader af gamle Vogne og al Slags Bohave. Solide Jernkæder blev spændt tværs over Gaderne, alt var beredt til de sidste frygtelige Nærkampe, om det skulde ske, at Fjenderne kom over Voldgravene og Volden og naaede ind i selve Byen. Stemningen var efterhaanden blevet tillidsfuld, for alle forsøgte nu, saa godt det lod sig gøre, at holde Mod i sig selv og opmuntre andre. Der var noget højtidsfuldt over denne Nat, de sidste Timer før Stormangrebet satte ind.

Sammen med de andre Borgere fra Frimands Kvarter maatte Oldemanden for Prammændene *Niels Nielsen* tage sin Luntebøsse i Haanden og trave til Volds for at faa anvist sin Plads og faa tildelt sine Instrukser. Med et beklemmt Sind tog Niels Nielsen Afsked med sit lille Barn og sin unge Hustru, maaske fik han dem aldrig mere at se, der forestod jo en Kamp paa Liv og Død. Niels Nielsens Hustru var kæk og uforfærdet, hun forsøgte ingenlunde med Kvindegraad, om hun kunde holde ham tilbage. Tværtimod, hun opmuntrede ham til at stride mandeligt for sin Konge og sit Fædreland.

Saa snart Manden var gaaet, tog hun sit eneste spæde Barn, svøbte det i varme Tæpper og satte det ned i Kælderen i det Hus, som hørte hendes Mand til, og det Hus stod netop her, hvor Nummer 5 nu er. Saa var hun klar til at tage fat paa det, hun havde tænkt ud, mens man ventede paa Stormangrebet.

Hun fik fyret op paa sit Ildsted, og med sine Pigers Hjælp satte hun sine største Kobberkedler paa Ilden og fyldte nogle af dem med Sæbelud og andre med Bejg og Tjære. Saa snart Kedlerne var blevet skoldende hede, løftede hun og Pigerne dem ned og bar dem paa en Stang gennem Hankene op paa Volden til det

Portslutsten. Valkendorfs-gade Nr. 32.

Sted, hvor hendes Mand havde Vagt. I det samme Øjeblik blusede der et Baal op ude i Valby, det var Signalet til Angrebs-hæren. Svenskerne krøb frem over Sneen i deres hvide Over-trækstøj, og pludselig var nogle af dem kommet over den til-frosne Stadsgrav og gav sig til at entre Volden, og saa begyndte Kampen med blanke Vaaben, og den tog hurtigt til i Vildskab og Raseri. Mens Mændene maatte forsvare deres Stilling oppe paa Volden, lod de modige og ivrige Kvinder de kogende Kedler vælte ned over Fjenderne, saa at mange af dem blev brændt og

kvæstet. Niels Nielsen har nok været stolt af sin Kone, da han pludselig saa hende ved sin Side, og hun er vel blevet opmuntret af Mandens taknemmelige Blik, for da hun ikke havde flere Kedler, hentede hun sammen med Pigerne nogle stor Bjælker, som hun lod trille ned ad den frosne Voldskraaning lige imod Fjenden, der forsøgte at klatre op. Hele Volden rundt stod Kamp Mand mod Mand. Enkelte Svenskere naaede op paa Volden, men ingen kom ind i Byen. Da Dagen gryede, var Fjenderne paa vild Flugt over de tilfrosne Søer.

Niels Nielsen og hans Hustru havde deres Del i den stolte Sejr. Han havde jo kæmpet som en Helt med sin Luntebøsse og sin Sabel, og hun havde med sin kemiske Krigsførelse været med til at standse Fjenderne lige ved Byens Grænse.

Graabrødretorv Nr. 7 er igen et Ildebrandshus med Kvistgavl over de to af Façadens fire Fag. Ind imod Gaarden er der smukke Vinduer med 24 smaa Ruder, hvoraf en stor Del er af gammelt, grønligt, buklet Glas. I Slutningen af Holberttiden ejedes Stedet af en Tømmermester, som hed *Anders Hansen Hoff*. Hos ham logerede i Aaret 1748 en afskediget Løjtnant af Kavalleriet, *Henrik Hieronimus*. Samme Mand ansøgte om at maatte oprette et dansk Skuespilhus i København, men hans gode Idé blev afslaaet. Gennem mangfoldige Aar har De danske Vaabenbrødre haft deres Kontor i Stuen. Dette Selskab, »der bestaar af Mænd, som i Krigstid har hørt til Armeen eller Flaaden, er stiftet 10. April 1859 og afsluttet 30. Juni 1878; fra 1. Januar 1885 kan optages ekstraordinære Medlemmer, der ikke gør Krav paa Selskabets Goder. Selskabets Formaal er: at holde Krigens Minder i Hævd for derved at vække og styrke Folkeandaen, der ogsaa søges paavirket ved at bidrage til, at

enhver dansk Mand maa betragte det som en Hæder at have kæmpet for sit Fædreland eller at skulle kæmpe for det; at arbejde til Gavn, saavel for Invaliderne som for Selskabets øvrige Medlemmer ved Oprettelsen af en Hjælpe-, Syge- og Begravelseskasse; at tilvejebringe Midler til at danne en Pensionsfond for trængende Vaabenbrødre og disses Enker: at knytte Selskabets Medlemmer sammen saa nøje som muligt, hvilket søges bevirket ved et Tidsskrift, ved selskabelige Sammenkomster og ved Bogsamlinger.« Den københavnske Afdelings Formand omkring Aarhundredskiftet var den populære Kammer-sanger *N. J. Simonsen*.

Graabrødretorv Nr. 9 er det sidste firefags Ildebrandshus i den kønne, gamle Husrække. I lange Tider har der boet en Glarmester i Stuen, og Huset er tydeligt præget af det smukke Fag. Der er Glasmosaik i et Vindue inde ved Trappen, og oven over Gadedøren er Husnummeret indføjet i et Felt med tulipanagtige Blomster, en fornøjelig Idé, som man dog kun kan faa Glæde af, naar man kommer inde fra Huset og ser Dagslyset skinne igennem de brogede Glas. Som Skilt for Forretningen er der ud fra Façademuren ophængt en stor Roset af kulørt Glas, den er ikke saa særlig køn, men overmaade dygtigt og kunstfærdigt lavet. Oven over den store Roset er der et lille Felt med Navnet *A. G. Lundh* og Aarstallet 1862.

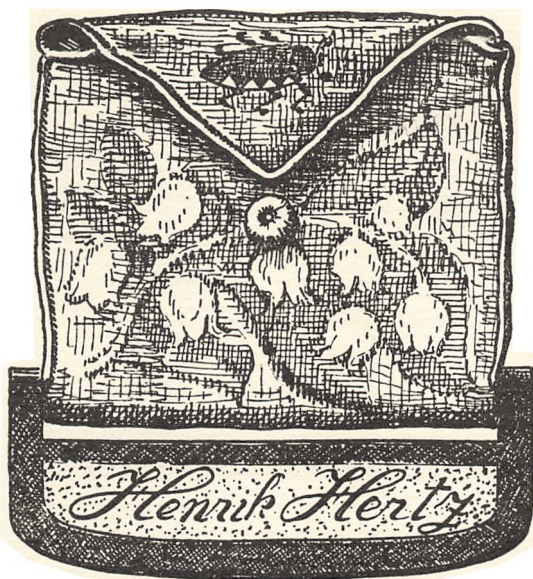
I Tiden forud for den store Ildebrand 1728 stod her et Hus, som tilhørte en Guldsmed, der hed *Bendix Lund*. Det er ham, der har lavet det fine lille Postament til Kong Frederik den Fjerdes Sølvkrucifiks, det, der har en saa rørende Historie, og som nu sammen med andre Dyrbarheder og Rariteter ligger udstillet i en Montre paa Rosenborg.

I Aaret 1692 rejste den 21-aarige Kronprins Frederik til Italien for at opleve noget nyt og for ret at lære Livet at kende. I Venezia oplevede han sin første Forelskelse og lærte samtidig, at Livet har særlige Love for høje Fyrster og for kongelig Kærlighed. Den smukke Pige løste et Sølvkrucifiks af sin Rosenkrans og gav det til den fornemme Fremmede. Han gemte det trofast i seksten Aar, indtil han en skønne Dag igen fandt det lille Kærlighedsminde frem og bestemte, at der nu skulde laves et Fodstykke til Korset, saa det kunde staa paa hans Bord og være ham et stadig synligt Minde om smertelig Fryd engang i hans skønne Ungdoms fjerne Dage. Bendix Lund fik til Opgave at tjene Kongen i hans Ønske, og han har klaret den vanskelige Opgave overordentlig nydeligt.

I sine Ungdomserindringer har Adam Øhlenschlæger skildret en lille Episode, der har Tilknytning til det Hus, som nu staar. Episoden maa tidsfæstes til omkring 1790, da Øhlenschlæger var en Dreng paa en ti-elleve Aar.

»Hvorledes Mennesket higer efter Forandring, og ofte foretrækker det Slettere for det Bedre, naar det blot er Nyt og Usædvanligt, har jeg i tidlige Barneaar erfaret med mig selv. Der var en gammel Syjomfru, som hialp min Moder og kom undertiden nogle Dage til os. Hun heed Ifr. Kiøbel. Hun havde en Veninde, der var gift med en Hr. *Hegelund*, som boede paa Ulfeldts Plads i Kiøbenhavn. — — —

Denne Hr. *Hegelund* besøgte min Søster og jeg med Syjomfruen engang om Aaret, midt i Sommerheden. O, hvad var alle Frederiksbergs Roser, Levkøier, Gyldenlakker og Ambra mod den Lugt, der mødte os af Tiære, Klip- og Bergfisk fra Hørkræmmerboderne, medens Øiet hvilede paa de glimrende Kni-

Henrik Hertz' Fyrstaal.

I den lille, broderede Pose ligger endnu en Stump Flintesten.
(Bakkehusmuseet).

ve, Saxe, og paa det brogede Legetøi hos Isenkræmmeren? Selv Rendestenen, syntes mig, havde noget Aromatisk tiltrækkende, som jeg ikke var vant til i den frie Luft paa Frederiksbergbakke. Nu kom vi til Ulfeldts Plads! Nu stege vi op ad en steil Trappe

til fjerde Sal i et lille snevert Huus. O Gud, hvilken Udsigt! Det var noget ganske Andet, end det evige daglige Billed af Østersøen, Amager, Sverrig, Hovedstaden med sine Taarne, Skibene, Søndermarken, Møller og Qvæg paa Marken. I en snever Kreds af Slagterboder, hvor Kiødet hang i prægtige Stykker, med blomstrende Talg og kunstige Indsnit, hævdede sig høist romantisk Ulfeldts forunderlige Støtte til »Ævig Skam, Spot og Skiændsel«. Det satte mig paa en forunderlig Maade tilbage i Middelalderen, ja endog hen i Mexico, hvorom jeg nylig havde læst; og min barnlige Phantasie forestillede sig, at det var Meneskekiød, der hang omkring Støtten, og var offret til Vizlipuzli. Kastede jeg nu Blikket tilbage hen i Stuen, saa standsede det ved en Dragkiste, fuld af de deiligste Gibsdukker, hvor Billedhugger- og Malerkunsten viste sig i sin elskværdige Barndom før Cimabues Tid. Dværge kunde dreie Øinene i Hovedet, og række Tungerne ud af Munden. En grøn Pappegøie fik jeg især Lyst til, og hvad skildrer min Glæde, da Madammen forærede mig den, og jeg kunde bringe den hjem med til Frederiksberg som den eneste Levning af en kiær, forsvunden Verden, der først skulde aabne sig for mig i Hundedagene i næste Aar, »hvis vi levede saa længe«, som den gamle Syjomfru altid meget forsigtig lagde til, naar hun gav os dette Haab.«

Den omtalte Hr. Jens Hegelund var Revisor ved Tallotteriet, og var dengang 45 Aar gammel.

Graabrødretorv Nr. 11 er et stort højt Hus, som vender sin ene Gavl ud mod Torvet. Samme Gavl staar ikke helt i Flugt med den foregaaende Husrække, men danner en stump Vinkel med den, man er ikke i Tvivl om, at det store Hus, som saa mærkeligt skyder sig dybt ind i Bebyggelsen, indtager en Grund,

som er blevet fastlagt i meget gammel Tid. Huset er da ogsaa en Del af Graabrødrenes Klosterkompleks, en Rest af de omfangsrige Bygningslænger, der laa uden for selve Klosterfirkan-ten, og som tjente forskellige praktiske Formaal. Det var her, Klosteret havde sit Fængsel, hvor opsætsige Munke og Lægbrødre kunde spærres inde, for at de ikke med deres desperate Snak skulde ødelægge Disciplinen mellem de andre. Hvor meget af Murværket, der stammer fra Klostartiden, er imidlertid aldrig blevet rigtigt grundigt undersøgt. Sikkert er det, at der i de nederste Partier er svære Munkestensmure med Spor efter Spidsbuer og anden gotisk Pyntelighed. Oven paa disse ærværdige Grundmure er Huset blevet genopført efter Ildebranden 1728, og endelig er der for henved hundrede Aar siden foretaget Forandringer, der gjorde det højere og gjorde det moderne indrettet efter den Tids Fordringer. En fuldstændig Afbankning af alt Murværket vilde kunne klare Spørgsmaalet, om der endnu er betydelige Middelalder-Rester tilbage i Husets nedre Dele. Hvis der virkelig er bevaret store Partier af Klosterfolkets røde Murværk, vilde det jo være kønt, om det kom til at staa fremme som en Hilsen til Nutiden tværs over de mange Aarhundreder.

Nede i Kælderen under Huset er der nogle Forhold, som har faaet adskillige Menneskers Fantasi til at løbe løbsk og fare langt ind i den allermest spændende og gyselige Middelalder-Romantik. Naar disse Mennesker havde været nede i Kælderen og kom op igen, kunde de berette en hel Masse om dystre Hvælvinger og Løngange og skumle Marterhuler, som skjulte sig dybt nede under Jorden. Disse æventyrlige, uhyggelige Ting var imidlertid bare Resultatet af overfladiske Iagttagelser og gale Slutninger. Der findes virkelig nogle højst mærkelige Forhold

dernede i Kælderen, men det mystiske Murværk er samlet i en Firkant midt i det store Kælderrum, og det er nemt at se, at det har fungeret som bærende Opmuring for noget tungt oppe i Bygningen. Det hemmelighedsfulde, solide Murværk er noget saa prosaisk som et Skorstensfundament. Af praktiske Grunde er det ikke blevet opmuret som en massiv Blok, men har faaet udsparede Hulrum, der kunde bruges til Gemmested for Vin eller Krydderier eller andre kostbare Varer, og det er de mørke snævre Hulrum, som faar Fantasien til at galoppere lige luket ind i Skrækkens og Rædselens vidtstrakte Rige. Uden Tvivl er dette Skorstensfundament meget gammelt, men om det er middelalderligt, vil først blive klarert, naar al den tykke Hvidtekalk bliver hugget af, saa man kan se Murstenene og den Skiftegang, de er lagt i. En saadan Undersøgelse burde snart foretages.

I Christian den Fjerdes Tid blev Bygningen brugt til Tugthuskirke og Stadsfængsel og Skole for Børnehusets uskyldige Stakler. I 1589 maatte Fængslet modtage nogle Kvinder, der var anklaget for Trolddom. Efter Tugthusets Salg 1650 kom Bygningen paa private Hænder. Gennem lange Tider tilhørte den Præsidenten i Hofretten *Anders Gundzow*, og efter hans Død købte Medaillør og Guldsmed *Anders Nordman* den. Ved Bygningens Gavnl mod Helligaandskirken laa der i gamle Dage et Hus, hvis Sted svarer til nuværende Nr. 24 i Valkendorffsgade. 1555 fik »Bogprenteren« *Hans Vingaard* Skøde paa denne Grund. 1581 er Bogtrykkeren *Lorentz Benedicht* Ejer af Grunden, og 1619 tilhørte den kongelig Majestæts Møntmester *Johan Post*. De fortjener at mindes, disse gamle Ejere.

Hans Vingaard var født i Stuttgart og kom til Danmark 1528. Først slog han sig ned i Viborg for med sine Tryksager

at komme Hans Tausen til Hjælp. Siden flyttede han sit Trykkeri til København, hvor han holdt det i Gang indtil sin Død 1559. Hans Arbejdsgivere var for Størstedelen Mænd, der kæmpede paa Luthers Parti og derfor stadig maatte udsende Traktater og Propagandaskrifter. 1532 trykte Hans Vingaard Førstedugaven

Portslutsten. Niels Hemmingsensgade Nr. 32.

af Luthers Katekismus, en Bog, som helt er gaet tabt og kun kendes af Samtidens Omtale. Han trykte ogsaa den danske Rimkrønike, Henrik Smiths Lægebøger og mange mindre Ting, som nu i vore Dage har stor Værdi, ikke just fordi det er saa særlig fint Bogtrykkerarbejde, men fordi Samlere og Biblioteker fryder sig over slige Ting, der paa mirakuløs Maade har klaret sig mod Ild og Vand og andre Farer gennem 400 lange Aar.

Efterfølgeren Lorentz Benedicht har uden Afbrydelse sat sit Navn paa Bøger fra 1561 til 1601. Han trykte Tyge Brahes berømte Bog om den nye Stjerne og Hans Thomissøns Salmebog,

adskillige Skrifter af Niels Hemmingsen og en lang Række Flyveblade, Viser, Almanakker og andre Smaatryk. Lorentz Benedicht var ikke blot Mester i Bogtrykkerkunsten, han var tillige en fortrinlig Xylograf, og han var den første, som anvendte typografisk Nodemateriel. Han har med sin Dygtighed og sin Skønhedssans bragt dansk Bogkunst op paa Højder, som ingensinde siden er blevet opnaaet.

En lille Episode i *B. S. Ingemanns* tidlige Ungdom er knyttet til dette Hus. Episoden har Digteren indføjet i sit romantiske, drømmende Tilbageblik over sin Barndom i Torkildstrup Præstegaard og sine Skoledage i Slagelse. Han fortæller om sin første Københavnstur, den han længe i Forvejen havde glædet sig til, fordi han herinde i Hovedstaden kunde træffe sin bedste Ven, en jævnaldrende Fætter. Denne Fætter var af og til kommet paa Feriebesøg i Præstegaarden, hvor han havde imponeret den landlige Præstefamilie med sin bymæssige Paaklædning og sine frejdige, belevne Manerer. Ingemann har paa sine gamle Dage fortalt, at han og Fætteren allerede dengang i Drengesaarene blev fortrolige Venner, og at Venskabet holdt til det sidste, i mere end 70 Aar. Skildringen, der hører hjemme lige omkring Aar 1800, lyder saaledes:

Fætterens Forældre boede paa Ulfeldts Plads (det nuværende Graabrødretorv), og fra det fælles Portkammer havde Drengene den berygtede Skamstøtte for Øje. »Landsforrædderen Corfitz Ulfeldt til ævig Skam og Skjændsel« læste man paa den plumpe, graae, pyramideformede Stenstøtte. Det var den første virkelige Mindestøtte, Bernhard havde seet efter hans store Skuffelse med Milepælen paa Korsørveien. Han stirrede paa Støtten med en besynderlig Gru. Det var ham, som de Bautastene, han hav-

de læst om, og mente Landet opfyldt af, i Virkeligheden nu bleve til Ingenting eller kun til Minder om Skam og Skændsel. Hvad der bevægede sig i hans Sind, talte han vel ikke om, ikke engang til den fortrolige Fætter; maaske vidste han det heller ikke ret selv; men det var ham besynderligt, at Støtten paa Ulfeldts Plads næsten var den eneste Mindestøtte, han saae i Danmarks Hovedstad, medens Skoledrengen dog nu kjendte saa mange berømmelige Helte fra Absalon, Valdemarerne og Niels Ebbesen til Tordenskjold og Juel, som man kunde opreise Mindestøtter for. Kun Frihedsstøtten, udenfor Vesterport, og de to Kongebilleder til Hest gjorde en Undtagelse i denne store Mindeløshedens Verden. Det Smukkeste, han ellers dennegang saae i Hovedstaden var en ung, livlig, norsk Jomfrue, der var i Besøg i Morbroderens Hus, og som han nu kappedes med Fætteren om at vise Smaatjenester og være til Behag. Hun var munter og djærv, men helt forskjellig fra hine falsterske Skønheder. Saavel den jævne, milde Morbroder, der drev Tømmerhandel og eiede et Bryggeri, som den ungdommelig, livlige Tante fandt han sig glad og hjemlig hos.

Han saae her en borgerlig Virksomhed i det Store, men Ferietiden var udløbet, før han ret havde faaet Øie derfor, og førend han endnu havde faaet meddelt Fætteren en Tusindedel af de Forestillinger om Verden og Menneskelivet, der vistnok med megen Uklarhed vare strømmede ind i hans Sind i det første Par Skoleaar.«

For omkring Hundrede Aar siden var der her i Ejendommen et Kontor, som hed Den Ahlefeldt-Laurvigske Gælds Afgjørelseskasse. Forklaringen paa denne mærkelig Institution er saaledes. Lensgreve *Frederik Ahlefeldt-Laurvig* til Tranekær,

almindeligvis kaldet »Generalen«, var en Mand, som elskede Scenen og dens Kunst med den hæftigste Lidenskab. En Overgang var han Teaterdirektør i Slesvig og i Odense, men det var dengang ligesom nu dyrt at drive Teater, saa »Generalen« kom ikke fra sine Eksperimenter uden store Pengetab. 1805 maatte han søge Bevilling til at afhænde Grevskabet Laurvig til Kongen, og det var en saa stor Transaktion, at den kom til at kræve et særligt Kontor for at blive afviklet.

For en 40 Aar siden boede Bibliotekar cand. theol. *A. C. Larsen* oppe paa tredie Sal. Han huskes endnu af mange Mennesker, som havde deres Gang paa kgl. Biblioteks Læsesal. Han var en lille bistert udseende Mand med en evindelig kræmtende Hoste, der gav Ekko i det store hvælvede Rum. For dem, der spurgte ham til Raads i lærde Sager, var han en utrættelig Hjælper, og de, der søgte ham i mere personlige Anliggender, fandt ham altid oplagt til Drøftelse og Diskussion angaaende religiøse Emner. Han var inden for det Omraade en samvittighedsfuld Videnskabsmand og en fordomsfri Tænker. Især i Studenterforeningen udfoldede han sig som skarp og frisindet Debator.

A. C. Larsens Lejlighed skulde senere faa en Beboer, der paa sin Vis var en lige saa særpræget Personlighed, nemlig Greve *Benedictus Krag-Juel-Vind-Frijs*, der var Kammerherre, Staldmester og Chef for Kongens Staldetat, og som døde ugift 1933.

Før i Tiden blev Ejendommen kaldt Boghandler *Linds Gaard*. De, som har kendt Forlagsboghandler *Th. Lind*, omtaler ham som en høj, graasprængt Mand med et strengt Udseende, altid alvorlig ligesom Broderen, Biskoppen i Aalborg.

Paa begge Sider af Kældernedgangen fra Torvet her i Nr. 11 er der anbragt et lille Rækværk af Støbejern. Ved Kældertrap-

perne i Nr. 3, Nr. 5, Nr. 7 og Nr. 9 er der ligeledes Rækværker af Støbejern, men af en ganske anden Model. De er jo saare almindelige i det gamle København disse smaa Rækværker, som mest har den Opgave at virke som Afvisere, saa at de

Støbejernsfigur som stod i Gaarden Graabrødretov Nr. 6.
(Nu forsvundet)

gaaende kan spares for at falde ned i Dybet med Stentrinene. Nu er alle disse Indretninger malet hvide, ligesom alt andet, der rager frem og staar Færdselen i Vejen, men den hvide Farve er først kommet paa i Krigstiden, da der blev mørkt paa Gaderne, saa snart Solen gik ned. Før i Tiden var Støbejernet hyppigt malet sort eller graat, eller det var slet ikke malet og skinnede blankt, fordi Børn saa ofte stod og legede ved Kælderens Ræk-

værk og gjorde Gymnastik i Haandlisten, der var fast og glat, aldeles uden skarpe Kanter. Rækværkerne her paa Graabrødretorv er ikke af den mest almindelige Model, den med en stiliseret Grif. Ved Nr. 3, Nr. 5, Nr. 7 og Nr. 9 er det afgørende i Konstruktionen den Søjle, som bærer den yderste Ende af Haandlisten. Fra Søjleens øverste Halvdel udgaar der en Ranke, som snoer sig i elegante Snirkler, saa der dannes et gennembrudt Ornament, der nogenlunde kan omskrives med en Trekant. Rankesvinget er blot til Pynt, men det gør hele Tingen til et lille yndigt Kunstværk. Ved Nr. 11 er Konstruktionen ganske anderledes, idet Haandlisten her hviler paa et flot bogstavagtigt Sving, der er gjort til noget levende ved Tilføjelse af lidt Bladværk.

De har fungeret i henved hundrede Aar disse fine Støbejernsarbejder. De bør ingenlunde overses eller agtes ringe, de fortjener endda høj Beundring, man behøver jo bare at se paa de langt yngre Indretninger til samme Formaal, de udviser et saa sørgeligt Forfald, at man kan blive helt sørgmodigt stemt ved at se moderne Tidens Evneløshed paa dette lille Omraade.

Mellem Nr. 11 og Nr. 13 er den før nævnte Smøge, som oprindeligt har ført ind til Lokalteter ved den Gavl af Nr. 11, som gemmer sig inde i Bebyggelsen. Ud mod Torvet er Smøgen nu lukket med en ret moderne Mur med en Port i. Oven over Porten er der indmuret en lille, udhugget Sandsten, et Brudstykke, som ganske afgjort er fra Christian den Fjerdes Tid. Stenen er den ene Ende af en Kaminoverligger, som har baaret sin Ejers og hans Hustrus Bomærker. Det er Hustruens Bomærke, som er bevaret og nu er indsat her i det røde Murværk, rimeligvis fordi det er fundet ved Gravning lige i Nær-

heden. Hvis den anden Ende af Stenen med Mandens Bomærke ogsaa var kommet for Dagen, — det ligger maaske i Jorden tæt ved — saa kunde man sikkert have sagt, hvem han var, og det er jo muligt, at hans Navn allerede er nævnt her i Bogen. Hans Hustrus Bomærke er det meget vanskeligt at bestemme, og der skal ikke nu forsøges nogen Gætning. Den lille Sten er et skønt og stemningsfuldt Kunstværk, saa let og elegant og spændstigt i de Linjer, der omslutter den stiliserede Blomstergren.

Graabrødretov Nr. 13 er et Ildebrandshus med Kvistgavl over hele Bredden. Grunden, som havde tilhørt Klosteret, ejedes 1547 af *Kirstine Krogmagers*. 1581 er Gaarden blevet Bolig for Kapellanen ved Helligaandskirken. 1650 benævnes den Kapellanens Hus, som Organisten bor i. Det nu staaende Hus angives 1794 som Adresse i en lille Annonce. Den ser saaledes ud: »Silhouetter paa slebet Glas med forskjellig Grund gøres Ulfeldtsplads 122, 3die Sal«. Der er jo lige til vore Dage bevaret mange saadanne smaa yndefulde Silhouetter med guldbelagt eller farvet Baggrund, de kan være indfattet i Brystnaale, Ringe og Medailloner. Det er kunstnerisk og haandværksmæssigt saa fint og fornemt Arbejde, at Nutiden i ingen Henseende tør forsøge sig med noget lignende, derfor skattes slige smaa Klenodier med fuld Ret som noget særligt dyrebart af de Familier, som er saa lykkelige at eje nogle af dem.

Graabrødretov Nr. 15 er et højt syvfags Hus, opført i Begyndelsen af 1850'erne. Grunden, som tilhørte Klosteret, ejedes 1607 af *Corfitz Thott* og efter hans Død af hans Enke *Anne Basse*, der døde 24. Juni 1649 som den sidste af Basserne. Efter hende gik Gaarden over til *Steen Holck*. Senere ejedes den af Bogtrykkerne *Jørgen Gøde* og *Johan Bockenhoffer*. I sin Tid har

Stadskonduktørens Kontor været installeret her i Huset, det var i *Christian Basballes* Embedsperiode fra 1765 til 1790. Forholdene har altsaa dengang været ganske anderledes beskedne, end de er nuomstunder.

I Tiden op imod 1800 ejedes Stedet af Historie- og Flaademaler, Kancelliraad *Peter Brünnich*. Han var en af Kunstakademiets første Elever, erhvervede alle Medaillerne og fik Titel af kongelig Historiemaler. Han vilde saa forfærdelig gerne være Professor ved Kunstakademiet, men manglede ganske Evnerne til et slikt Embede; saa blev han i Stedet for gjort til Kancelliraad. Han paatog sig en Mængde Malerarbejde af ganske almindelig Slags ude i Byen, og det tjente han sig rig paa. Hans Vindskibelighed kommer frem i hans Annoncer; en af dem lyder saaledes: »Duelige Malersvende og Dagleiere, som før er bevandt hos Malere, kan strax faae Arbeide ved Holmen, imod en passende Dagløn naar de melder dem paa Ulfeltsplads 121 om Midt-dagen imellem 12 og 1.« Aar 1784 opkom der en Ildebrand: »udi hans Kielder hvor han lod koge Olie som løb over i Ilden og kunde have blevet meget farligt dersom det ej ved Guds Hjælp og gode Brandanstalter snart var blevet dæmpet«. Brünnich levede mellem 1739 og 1814.

En lille kuriøs Annonce fra Aaret 1800, da Ejendommen endnu havde Matrikelnummer 121, lyder saaledes: »En liden hvid Bologneser Tævehund, klippet som en Løve er bortkommet. Hvo samme tilvejebringer faar en Duceur paa Ulfeldtsplads 121.« Det har vel været Kancelliraadens Hund, der var løbet væk eller lokket bort af onde Mennesker.

For hundrede Aar siden boede Tømrmester *Harald Hartvig Kayser* et enkelt Aar her i Ejendommen. Han havde netop

i den Periode ansøgt om at blive Laugsbroder som Tømrer og Møllebygger uden at have gjort Mesterstykke, blot i Kraft af sin polytekniske Eksamen. Lauget optog ham meget modstræbende som Broder, men 50 Aar efter gjorde det ham med Begejstring til Æresmedlem.

Neptun-Figur over Porten Niels Hemmingsensgade Nr. 32.

Maleren *Julius Exner* flyttede i 50'erne som 25-aarig ung Mand hen i Klosterstræde Nr. 24, lige ved Skindergade. Et Par Aar efter fik han Bolig og Malerstue i Huset her, og det var just i den Periode, da han fejrede sine største Triumfer som populær Maler. »Besøget hos Bedstefader«, »Bondegildet paa Hedeboegnen« og »Gilde i Hollænderbyen« blev til dengang, og de nu saa kendte og kære Billeder indbragte ham da ogsaa den fine Udstillingsmedaille, en Hæder, der blev ham enstemmigt tilkendt. Exners Metode og Stil er jo forlængst forladt af

Kunstnere og er nu næsten foragtet af Kunstkere. Hans saakaldte Skildringer fra Landalmuens Liv er jo aldeles ikke ægte og sanddru. Derimod er Staffagen og Dragterne gengivet med minutøs Nøjagtighed, og det er sikkert den Side af Exners Kunst, den kulturhistoriske, som vil bevare hans Værker og hans Navn langt ud i kommende Tider.

Ejendommen har i sin Tid huset Politistation Nr. 1, og iblandt alle de mange Mennesker, som i den Anledning har haft deres Gang her, er der Grund til at nævne *Jens Carl Theodor Seistrup*, født i Slagelse 1848. Efter sin Soldatertid blev han i Aaret 1874 ansat som Politibetjent Nr. 249 paa Graabrødretorvs Politistation under Assistent Thygesen. Da han havde fungeret som Politibetjent i et Par Aar, fik han set, at Skarpretterembedet var ledigt. Den tidligere Indehaver af Embedet var død, han havde været Skomager i Horsens og hed Nielsen. Embedet lønnedes med 1600 Kr. om Aaret, og der meldte sig 150 Ansøgere. Nogen Tid efter blev der her paa Graabrødretorvs Politistation oplæst en Dagsbefaling fra Politidirektøren, og heri meddeltes det, at Seistrup fra 1. August 1877 var udnævnt til Kongeriget Danmarks Skarpretter. Seistrup tog straks til Horsens og afkøbte Niensens Enke det Værktøj, som hørte til Professionen, en Huggeblok og to Økser, og dermed var han parat til sit alvorlige Arbejde. Seistrup var tre Gange i Funktion. 5. Januar 1881 huggede han Hovedet af Rasmus Mørke paa Klejtrup Mark ved Hobro. 21. November 1882 huggede han Hovedet af Anders Sjællænder paa Sølvbjergvej ved Nakskov. Her var det, han gled ud med den ene Fod og maatte hugge med Øksen to Gange. 8. November 1892 huggede han Hovedet af Jens Nielsen i Horsens Tugthusgaard. Uden oftere at komme i Funktion forblev

Seistrup endnu femten Aar i sit fine Embede; saa tog Minister Alberti det fra ham, hvad han blev meget fortørnet over.

Vedrørende Ejendommen kan det lige nævnes, at her i Tiden omkring 1860 var Laugsherberg for Kleinsmedene, og i Begyndelsen af dette Aarhundrede var her Fragtmands Central nede i Kælderen.

Graabrødretorv Nr. 17 er et firefags Hus, opført 1857 paa gammel Klostergrund. Henover hele Façaden under første Sals Vinduer løber et Ornamentbaand med skiftevis aabne og lukkede Blomster forbundne med smaa Snirkelsving. Man ser og synes at høre en taktfast Rytme, en længe vedholdende, dejlig Tone. Ornamentet er fornemt Stukkatørarbejde rimeligvis fra Klingseys eller Levins Fabrik, i al Beskedenhed en Efterklang af store Tiders store Kunst.

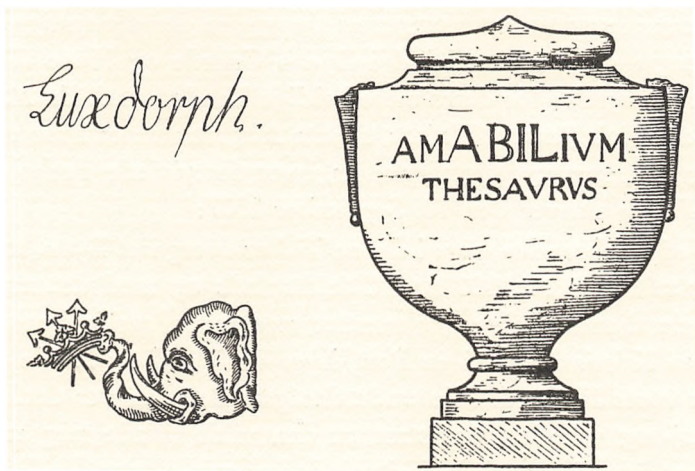
Paa den Del af Grunden, som ligger nærmest Nr. 15, var der i Middelalderen, altsaa i Klostertiden, en Smøge eller et lille Stræde, som fra ældgammel Tid har været Munkenes Vej til Stranden, hvor de hentede Fisk i Fastetiden. Strædets Beliggenhed giver sig forøvrigt til Kende den Dag i Dag, men vil man kontrollere det, maa man gaa ud i Valkendorffsgade og hen i det Hjørne, som dannes ved, at denne Gade knækker. Her ser man et dybt Indhak i Façadelinjen, og her er en Gadedør, som en stadig, svag Mindelse om de Tider, da der var fri og aaben Passage mellem Byens Hovedgade og Klosterkomplekset. Oven over denne Gadedør er indmuret en udhugget Slutsten fra en stor Port. Man ser en kronet Bagerkringle og Aarstallet 1791, skrevet i en firkantet Tavle med Udclip ved Hjørnerne; det er den antike romerske Form paa Skrifftavler, som her er benyttet. Slutstenen maa oprindelig have fungeret over en Port ud mod

Graabrødretorv, det er nemlig samme Ejendom, der er Graabrødretorv Nr. 17 og Valkendorffsgade Nr. 32, hvor Stenen nu er anbragt. Bageren har ikke ladet sit Navn, ikke engang sine Forbogstaver, hugge i Stenen, men det er let at hitte ud af, at han, der kaldte sig Brødbager, hed *Friedrich Arenholz*.

Graabrødretorv Nr. 19, Nr. 21 og Graabrødrestræde Nr. 23 er et stort Bygningskompleks, opført i Aarene kort efter Bombardementet 1807 og gennemgribende moderniseret 1858. I Middelalderens Dage stod Graabrødreklosterets Bryggeri og Svenderherberge paa denne Grund.

Lige i Nærheden af denne Ejendom faldt den første Bombe 1807 Klokken 7½ om Aftenen, den 2. September. Englændernes Flaadetogt til København 1801 var jo en Følge af vor Handelspolitik, det skulde tvinge Danmark ud af det væbnede Neutralitetsforbund. Slaget paa Rheden den 2. April 1801 var den første Forstyrrelse i en langvarig fredelig Tilværelse. I Sommeren 1807 blev Danmark-Norge engageret i den store europæiske Krig. Den 8. August ankrede to engelske Flaader op i Øresund, fem Dage senere afslog man Englændernes Krav om den danske Flaades Udlevering. Den 16. gik Englænderne i Land, og den 17. om Eftermiddagen havde de uden at møde Modstand indesluttet Hovedstaden. Det gik aldeles ikke op for Københavnerne, at det var en Rædslernes Tid, der nu forestod, de var mere end optimistiske og morede sig godt over alt, hvad der blev sagt, og over alt, hvad der skete. 2. September blev det engelske Ultimatum afslaaet, og saa kom Bombardementet. Sprængbomber og Brandraketter regnede ned over Staden, Kirkeklokkerne klemte, Alarmtrommerne gav Lyd, og Vægterne brølede Brand. Først ved Syvtiden næste Morgen standsede Bombardementet for saa

at begynde igen ved Sekstiden om Aftenen. Den 4. September forløb nogenlunde roligt, som de foregaaende Dage, men Klokken syv Aften begyndte Skydningen igen, og da var det, som om »hele Helvede udgød sine Luer over Kjøbenhavn«. Stemningen

Bolle Villum Luxdorps Navn som han skrev det i sine Bøger.
 Hans Ejermærke udenpaa Bøgenes Bind.
 Stenurnen som han lod lave til Minde om sin Hustru.

blandt Stadens Borgere var efterhaanden helt slaaet om, de var tvivlrådige og forsagte og ønskede kun Fred, hvor dyrt den end maatte købes. Den 7. September kapitulerede Hovedstaden. Omtrent 1600 af dens Borgere var dræbt og henved 1000 saarede. Inden for Voldene var 305 Gaarde og Huse nedbrændt, mellem 1500 og 1600 var mere eller mindre beskadigede. Mange videnskabelige Samlinger var ødelagt, og i kunstnerisk Henseende var Tabene smerteligt store. Den materielle Skade, som

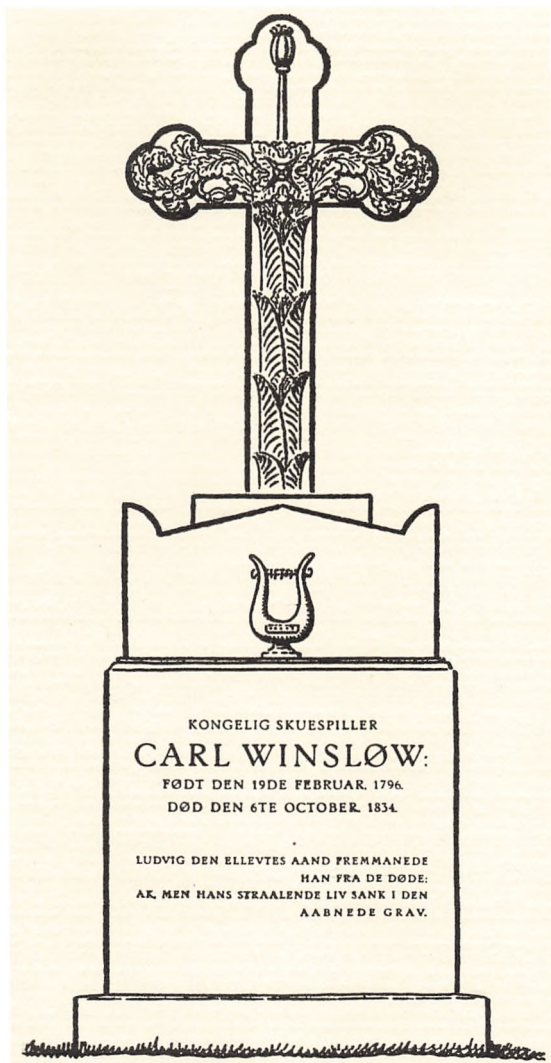
København havde lidt, vurderedes til 16 Millioner Rigsdalere. For Byens jævne Befolkning var det i alle Henseender en frygtelig Katastrofe, som det tog lang Tid at komme over.

Mange af de Brandlidte flyttede ind i Rosenborg Have eller de slog sig ned paa offentlige Pladser under aaben Himmel. Naar det blev daarligt Vejr, brød de op fra deres elendige Lejr og trængte sig i Hobetal ind i Byens Gaarde og Huse til Besvær og Ærgrelse for deres mere heldige Landsmænd. En Mand, som hed *Niels Jensen Walsøe*, sendte Magistraten et Brev og en Ansøgning, som tydeligt fortæller, hvor fortvivlede Forholdene var. Walsøe skriver den 10. September 1807:

»Ved Ildebranden, som i denne Tid er overgaaet Byen, mistede jeg mit Hus Nr. 101 paa Ulfeldtsplads og med det næsten min hele Ejendom. Jeg har maattet med min Familie henlægge mig paa Kristianshavn i en Port, hvor nu Vand og Kulde ødelægger vores Helbred. Min underdanigste Begæring er derfor til den høj- og velædle Magistrat, at den vilde tillade mig at opbygge et lidet Skur paa Ulfeldtsplads ved min afbrændte Grund, hvor jeg kunde være i med min Familie indtil videre, og at Magistraten dertil vilde forstrække med en liden Summa Penge.«

Walsøes Hus laa netop her, hvor der dannes en Krog i Husrækken, omtrent ved Nr. 21. Hvad den stakkels Walsøe fik ud af sin ydmyge Ansøgning, har vel blot været et Afslag.

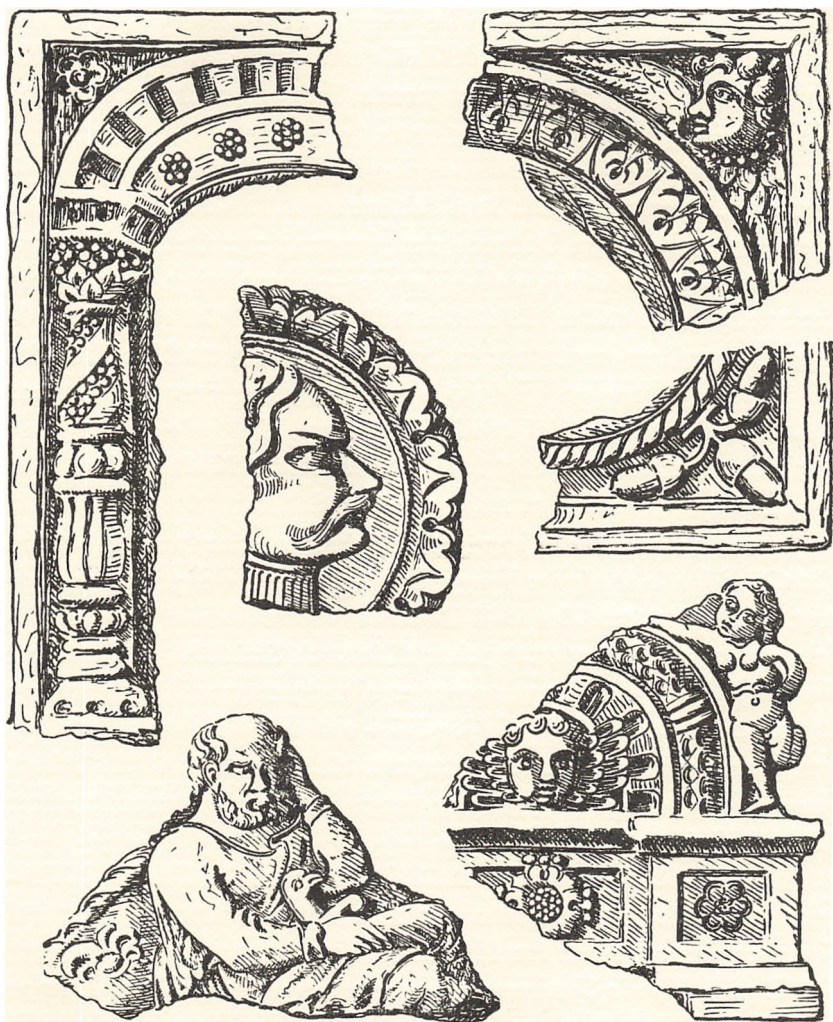
I et lille Hus, som laa inde i Hjørnet just paa den Grund, som havde tilhørt den udbombede Walsøe, kom *Peter Faber* til Verden. Han var yngste Barn af Smedemester *Rasmus Hjort Faber*, som døde 1848 i en Alder af 84 Aar. Peter Faber fødtes 1810, blev Student 1827 og tog en halv Snes Aar efter Eksamen ved polyteknisk Lærestalt. Omkring 1840 var han Alumnus paa

Carl Winsløws Gravmonument, Assistens Kirkegaard.

Borchs Kollegium, og det var her, han i Sommeren 1843 sammen med et Par andre kvikke Hoveder skrev den berømte Tivolivise og den lille dramatiske sangglade Spøg, der hedder »Stegekælderren eller den fine Verden«. Da der var Naturforsker møde 1847 skrev Peter Faber Sangen »Jeg brød mig kun lidet om Botanik«, og samme Aar Julesangen med det kendte Vers »Juleaften, o hvor er du sød, saa skal alle Folk ha'e Risengrød«. Efter en længere Udenlandsrejse i Vinteren 1842—43 blev Peter Faber Fuldmægtig ved Mønten og dernæst Inspektør ved polyteknisk Lærestanstalt. 1851 blev han Justermester i København. 1852 udnævntes han til Danmarks første Telegrafdirektør, og dette Embede varetog han lige til sin Død 1877.

Peter Fabers store Bedrift var »Den tapre Landsoldat«. Tidligere, naar Fædrelandets Skæbne kaldte Borgerne sammen, sang man »Danmark dejligst Vang og Vænge«. Men saa oprandt de bevægede Martsdage 1848 med Casinomøde og Folketog til Kongen paa Christiansborg. Sindene kom i stærk Bevægelse. Indkaldelsesordren blev udstedt den 20. Marts, og den 27. afgik de første Tropper fra Hovedstaden. Under disse store Begivenheder blev Sangen til, den udkom i de første Dage af April. Peter Faber, som dengang boede i Store Kannikestræde Nr. 15 spadserede i Marchtempo rundt om Hesten paa Kongens Nytorv og digtede Visen. Hver Gang et Vers var færdigt, kom han ind med det i Hornemanns Musikhandel paa Amagertorv og nedskrev det der. Da Visen eller Sangen var helt færdig, løb han ned i Smedeværkstedet, som en Broder havde overtaget, og i Kælderen her paa Graabrødretorv midt imellem de sodede Svende ved den flammende Esse lød for første Gang den muntre og ildnende Soldater-sang, den Sang, der for Danmark blev, hvad Marseillaisen var for

Kakkelstumper fra 16. og 17. Aarh.
fundne ved Udgravning til Dækgravene paa Graabrødretorv. (Bymuseet).

Frankrig. Af Peter Fabers andre Viser er der ikke faa, som endnu synges, naar der er passende Lejlighed dertil: »I Gaar jeg fik min Trøje«, »Højt fra Træets grønne Top« og »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«.

Medens Peter Faber som cand. polyt. boede paa Borchs Kollegium eksperimenterede han sammen med en Kammerat, som hed Jørgen Bech, en Del med den dengang nye Opfindelse, som kaldtes Daguerreotypi, nu hedder det Fotografering. Et af deres helt vellykkede endnu eksisterende Daguerreotypier gengiver Udsigten over Graabrødretorv fra Smedemester Fabers Hus. Billedet er taget lige forinden Ulfeldts Skamstøtte blev fjernet, den staar paa Billedet omgivet af mørke Træskure. Det hele er saa klart og skarpt, at man tydeligt kan se en morsom Kridttegning, som et Barn har dekoreret et af Skurene med.

Peter Fabers Fader har i et lille Avisavertissement røbet sin hastige Maade at afgøre Tingene paa. Det er tydeligt nok en hid-sig Smed, som smelder med Døren. Avertissementet lyder saaledes: »Da min Læredreng Johan Friderich Smidt er fierde Gang undvigt af sin Lære, saa anmodes alle og enhver ikke at betroe ham noget i mit Navn, da jeg ikke svarer til sammes Betaling, men vogte sig for denne Bedragere, ei heller skal nogen bringe ham til mig, saasom ieg ei agter længere at beholde ham. R. Hiort Faber, Kleinsmedmester.«

I Aaret 1849 boede den stakkels berømte Dr. Dampe i Ejendommen. Efter at den var blevet ombygget, flyttede han ind igen og logerede her fra 1854 til 1857.

Denne Mands Skæbne var jo saare besynderlig. *Jacob Dampe* blev født i Vognmagergade i Aaret 1790. Han kom i Metropolitanskolen, hvor han udmærkede sig som en kvik og flittig og

ordentlig Elev. 1809 blev han teologisk Kandidat med bedste Karakter. Som Student havde han vundet Universitetets Guldmedaille for en æstetisk Afhandling. 1812 erhvervede han Doctorgraden, og hans Disputats siges at vidne om et sjældent godt Kendskab til det arabiske Sprog. Omtrent ved samme Tid giftede han sig, men hans Ægteskab blev kun Skuffelse og Ulykke. En Tid lang var han Lærer i Slagelse, men han blev ked af Forholdene dér og kom 1816 til København, hvor han oprettede en Skole for Sønner af »bedre Familier«. Snart efter maatte han lukke sin Skole, fordi hans Sind var saa spredt og splittet, at han ikke kunde samle sig om vigtige Ting, men ofrede sine Kræfter og spildte sine Evner paa Tusindvis af ganske ligegyldige Sager. Han skrev i Bladene og diskuterede i Klubberne og drøftede allehaande Ideer med Tidens bedste Hoveder. Desuden optraadte han i Hovedstadens Kirker, hvor han prædikede Moral til Kvinderne, saa de gav sig til at hyle og skrigte af Skyld og Anger, han kunde jo hente de gyseligste Eksempler hjemmefra hos sig selv, fra sit eget fortvivlede Ægteskab. Han var en ganske fortrinlig Taler, men ludfattig var han bestandig, det var en sørgelig og kummerlig Tilværelse for en lærd Mand, et saa indsigtfuldt Menneske. I sin oprevne Sindstilstand begyndte han at gruble over de nye Tanker og Ideer, som fra Frankrig langsomt begyndte at finde Vej til Danmark. Dr. Dampé blev saa begejstret for Friheden, at han følte sig kaldet til at skaffe det danske Folk Frihed, men det var en højst farlig Sag at begynde paa sligt i Enevældens Periode. Han var klar over denne Fare, og han forsøgte derfor at finde ligesindede Folk, som sammen med ham vilde være parat til at styrte det bestaaende System og faa indført en fri Forfatning. Som indbyrdes Kendemærke skulde de

sammensvorne bære en Jernring paa højre Haands Pegefinger. Ringen lignede aldeles de Gigtringe, som Folk dengang var saa glade for, det hemmelige Medlemstegn var altsaa meget diskret, og Sammensværgelsen kunde let være blevet en virkelig Fare for Enevælden, hvis ikke nogle Mennesker, som hyklede Sympati for Foretagendet, havde røbet hele Historien til Regeringen. Ved et Møde, som Dr. Dampe og hans Meningsfæller vilde afholde hene i Brolæggerstræde, blev han arresteret, og alle hans Papirer blev beslaglagt og overgivet til Politiet. Det var Kl. 8 om Aftenen den 16. November 1820.

Mellem de mange Udkast til Taler og Artikler var der Sætninger som disse: »Hvor Hæren blot er en Voldsherres Værktøj, der gives ingen Ære, ingen Hæder for dens Sønner. Men hvor den er Eet med Folket, som Mandens Arm med Legemet, der findes ingen skønnere Pryd end Krigerdragten«. At udtale slige fornuftige Ord var dengang Statsforbrydelse. I Virkeligheden havde Dr. Dampe med sine Taler forbrudt sig saa alvorligt, at han stod til den strengeste Straf, og Dommen vilde lyde saaledes, at han skulde have forbrudt Ære, Liv og Gods, den højre Haand af ham skulde levende afhugges, Kroppen parteres og lægges paa Stejle og Hjul, og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage.

Dommen faldt 14. Februar 1821, den blev 7. Marts formildet til, at Dr. Dampe og hans Ven, en Smedemester Jørgensen, der af lutter Godmodighed var gaaet ind paa de samfundsomstyrende Planer, skulde hensættes paa Livstid i Fængsel paa Christiansø under streng Bevogtning. Der maatte nu først bygges et nyt Statsfængsel ovre paa den lille Klippeø, og indtil det var færdigt i Sommeren 1825, sad Dr. Dampe som Fange ude i Kastellets gamle Arrest.

Medens Smedemester Jørgensen ret snart blev benaadet, maatte hans Lidelsesfælle Dr. Dampe udholde det haarde Fangenskab. Han blev stundom saa fortvivlet, at han bad Kongen fritage ham for Benaadningen og lade Loven gælde i al sin Strengthed, Døden vilde være en Formildelse i Forhold til den livsvarige Indespærring. Kongen fik rimeligvis slet ikke disse Ansøgninger at se, Tiden gik, og da tretten lange Fængselsaar var gaaet, saa var Dr. Dampe saa kuet og sløvet, at han afsvor sin Ungdoms Frihedsbegejstring. Hans Skrivelse herom er som et sidste Jammerskrig fra én, der pines til Døde. Først i 1841, efter 20½ Aars strengt Fangenskab, slap den stakkels Mand fri for Bevogtning, men han maatte kun opholde sig paa Bornholm, Byen Rønne blev hans Forvisningssted. 1848 kom han ind under det almindelige Amnesti for politiske Forbrydere, og saa tog han straks til København, hvor han fik Logi i Ejendommen her paa Graabrødretorv.

Som fri Mand levede han nu kummerligt af at skrive smaa Afhandlinger og Avisartikler, og efter et haardt Sygeleje døde han paa Kommunehospitalet den 22. December 1867, næsten 78 Aar gammel. Hans Ideer var blevet virkeliggjort for saa vidt som Landet havde faaet en fri Forfatning, men den nye Tids Mænd havde aldeles ikke Brug for ham, de havde ganske glemmt, at han var en Martyr for Frihedens Sag, et Offer for Enevældens bestandige Spøgelsesfrygt.

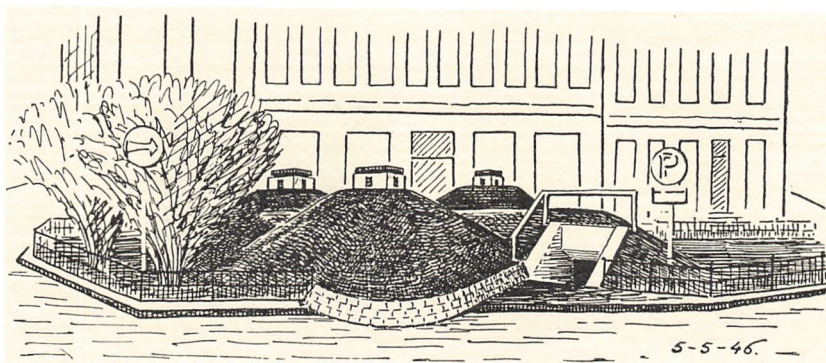
Paa Hjørnet af Graabrødrestræde og Klosterstræde fødtes *Henrik Hertz*. Hans Fødselsdato er rimeligvis 27. August 1797. Selv vidste han hverken Dagen eller Aaret med Sikkerhed. Faderen *Philip Hertz* var Rugbrødsbager, og hans Bagergaard rummede to Bagerier, et i Kælderen og et i Stuen. Der var ogsaa Husrum for 14 Svende og Drengene, desuden Stald og Vognskure. Om

Philip Hertz fortælles følgende Træk: Under den store Ildebrand 1795 var der Brødmangel i Staden, fordi saa mange Bagergaarde var brændt. Han bagte da saa meget han formaaede og kørte med Brødet op paa Volden, hvor der var bygget Barakker for de Husvilde, og solgte det til billig Pris. Han fik i den Anledning en Takkeskrivelse fra Myndighederne. En Søster til Henrik Hertz, der var lidt ældre end han, har fortalt, at hun erindrede, at deres Fader var en rask, stærk Mand, og at han bar hende ned i Gaarden, naar han skulde ud at ride, for at hun kunde have Fornøjelsen af at se ham stige til Hest. Han døde i Maj 1799, da Henrik Hertz var halvandet Aar gammel. Om Henrik Hertz's Moder hedder det, at hun var meget smuk, omhyggelig, maaske lidt koket i sin Paaklædning. Hun gik altid med meget højhælede, sirlige Sko. Hun var velbegavet, munter og god, og hun talte et særdeles skønt, rent Dansk. Efter Mandens Død overtog hun resolut det store Bageri med de mange Svende og løste den vanskelige Op-gave udmærket, samtidig med, at hun var en omsorgsfuld Moder for sine Børn. Foruden Henrik Hertz var der to Sønner og tre Døtre. Den næstældste, som hed Rikke, faldt let i Graad over alting, hendes Søskende mente, at hun var Modellen til Jansine i »Sparekassen«, hende, der græder for hele Familien.

Henrik Hertz fortæller i sine Erindringer, at »han voksede op i en Aande af Poesi«, Svendene sang, medens de æltede Deigen, og Søstrene og deres Veninder sang, naar de kom sammen. Om Sommeraftenerne klang Violinens Toner i Gaden, »det var en af Svendene, som stod i sit Kammervindu ud til Graabrødrestræde og spillede for Nabolagets Tøse«.

Henrik Hertz's Broder Sylvester har givet følgende Skildring af Familiens Skæbne i den rædselsfulde Tid under Bombardemen-

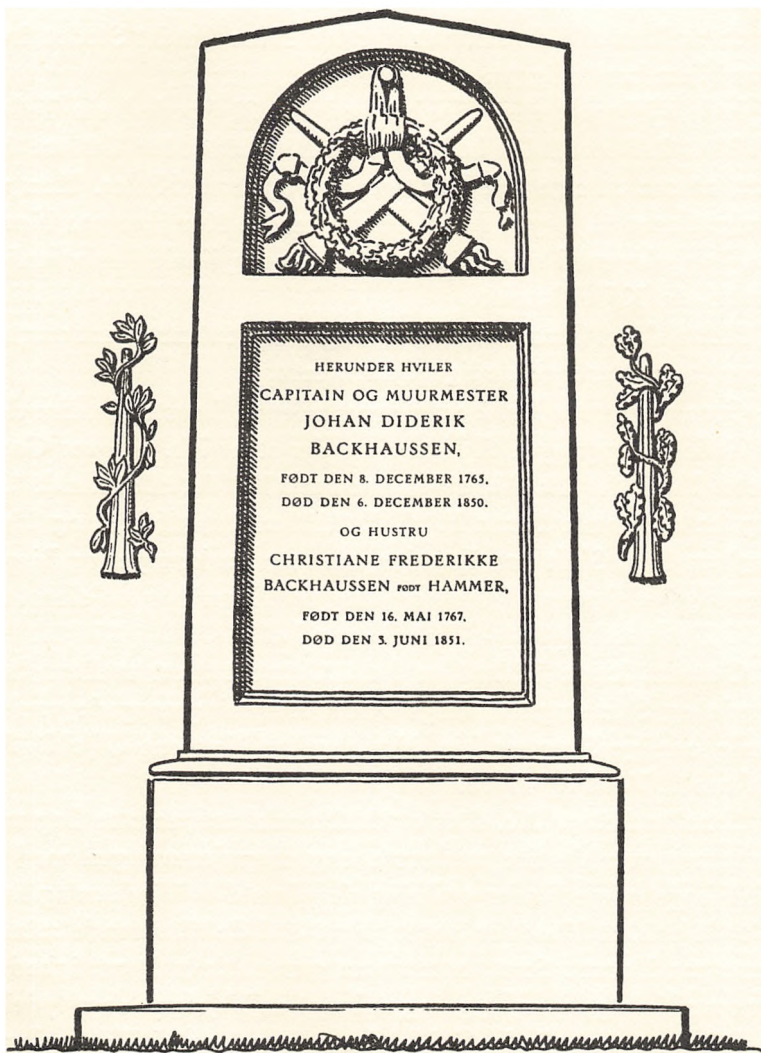
tet: »Den 2den September, ligesom Aftensbordet var dækket i Hjørnestuen, faldt en Bombe ned i Gaden udenfor vor Gaard, rev Brostenene op og jog en af disse eller maaske et Stykke af den springende Bombe op mod Vinduesposten. Forskrækkede herover ilede vi i vor Forvirring ud paa den Trappegang, der førte

Dækningsgrave paa Graabrødretorv set fra Nr. 13 over mod Nr. 10-8-6.

ned til Gaden og saaledes til Stalden. Øverst oppe paa denne Trappegang blev vi staaende i den Tanke maaske, at vi der var sikrere, da det var midt i Bygningen. Imidlertid var vor Genbo Heilbuths Døtre (hvis Fader i en af de følgende Nætter mistede baade Haand og Fod) ogsaa i deres Fortvivlelse kommet over til os og stod der tillige med os paa det indskrænkede Rum. Medens vi stod der, faldt en Granat ned i Bygningen, vist i vor Nærhed, sprang og fyldte Rummet med sin Svovldamp. — Den sprang nede i Stalden og dræbte de to smukke brune Heste, som nylig var købt. — Jeg blev tilmode, som om nogen vilde kvæle mig, og løb ud for at drikke lidt Vand af Vandkarret udenfor Huset

paa Gaden og for at komme til Vejret igen. Jomfru Heilbuth fik en let Blessure af Kinden, formodentlig ved en Træsplint, der blev revet voldsomt af under Granatens Gang gennem Bygningen. Efter dette turde vi ikke blive i Huset og tyede ind til vor Nabo, Smeden Faber, eller til nogle Folk, som boede der i Stuen. Her blev vi til om Morgen, da en Parlamentær blev sendt til Fæstningen, og Fjendtlighederne begyndte at ophøre, og vi kørte da i en Lejekaret ud til Bager Berthelsen paa Christianshavn. — Næppe var vi kørt bort, før en Bombe faldt ned i Fabers Hus, hvor stakkels Tante endnu opholdt sig i Stuen, men til Lykke kom den ikke længer end til 1ste Sal, som var forladt af dens Beboere. Her sprang den og anrettede en komplet Ødelæggelse. Da jeg Dagen efter den rædsomme 2den Nat (Bombardementet var nu indtil videre ophørt) af vor Moder var sendt ind til København for at hente nogle nødvendige Papirer, der laa i hendes Chatol, gik jeg op i dette Værelse for at se det: Intet Møbel var helt, Stole, Borde, Spejle, al Ting var søndersplintret. I vor egen Gaard dominerede Brandvagten, og det var alt det, at man vilde tillade mig at medtage Papirerne. Det skete først, da nogen bevidnede, at jeg var Sønnen i Huset. For dog at redde noget, tog jeg med mig — en Krukke Syltetøj. Ak! Man vidste dengang ikke, hvad man gjorde.« — Baade Moderens og den ældste Broders Gaard brændte. Moderens nok først 3dje Dag. Da man endelig havde Sikkerhed for, at Bombardementet var ophørt, og Familien vendte tilbage til Byen, fandt de kun en Grushob, en Brandtomt der, hvor deres Hjem havde været. Næsten hele Kvarteret var lagt øde, nøgne Mure med gabende Vindueshuller ragede op rundt omkring. Paa Tomten fandt de deres Hund, Lubin var dens Navn, den var løbet fra dem ude paa Amager ind til Byen og

I. D. Backhaussens Gravmonument, Assistens Kirkegaard.

havde mellem alle de sammenstyrtede Huse fundet Stedet, hvor dens Hjem havde ligget.

Inde i Hjørnet eller Hakket ved Nr. 21 boede i sin Tid en landskendt Mand, der hed »Præste-Petersen«, for det var hos ham, at saa at sige alle Teologer købte deres Kjoler. Han var iøvrigt Fader til *Jørgen Lund*, den bekendte Komiker paa Nørrebro, han, der med saa fix og flot Rutine spillede flaskevenlige, sprutglade Københavnere.

Hermed er Graabrødretorvs ulige Gadenumre gennemgaaet og nu fortsættes med de lige Gadenumre.

Graabrødretorv Nr. 2 er Hjørnестedet til Løvstræde. Fra denne Gade er Opgangen til Huset, og der staar Nr. 14 over Gadedøren. Indtil for faa Aar siden var her i Kælderen et kendt Udsalg fra det gamle Firma *P. A. E. Müllers* Mjødffabrik og Honninghus. Som Skilt paa Façaden saa man en kæmpe stor Bi omhyggeligt udskaaret af Træ og forgyldt. Den har nu slaaet sig ned i Bymuseet oppe paa Raadhusets Loft.

Gennem lange Tider har hele Grundstykket mellem Løvstræde og Skindergade, langs Niels Hemmingsensgade været i gamle, adelige Slægters Eje. Man træffer Navnene *Ulfeldt*, *Rosenkrantz*, *Vind* og *Dyre*.

Graabrødretorv Nr. 4 er et Ildebrandshus paa otte Fag med Kvistgavl over de fire midterste Fag. Façademuringen med de lidt tilbagetrukne Flader omkring de yderste to Vinduesfag kunde tyde paa, at Huset er noget yngre end de tilsvarende mindre Huse paa Torvet. Som en morsom gammeldags Pyntelighed er der over Kvistgavlens Rygning anbragt en Vejrfane, som tydeligt viser Bogstaverne *O. L. G.* Vejrfanen er sat op af Plattenslagermester *O. L. Giessing*, som ejede Huset for hundrede Aar siden.

Denne Mands Titel og Haandtering var i de Dage almindelig respekteret, man vidste, at det betød en Mand, som arbejdede med tynde Jernplader og lavede Kakkelovnsrør og lignende Ting.

Nabohuset har Nr. 32 i Niels Hemmingsensgade, hvis Gade-

Dørhammer. Graabrødretorv Nr. 16.

numre begynder ved Amagertorv og altsaa fortsætter her. Den lille Gadestrækning, vi staar i, hed før i Tiden Trompetergangen. Dette Navn forekommer allerede i en Grundtakst 1689. Dengang var det en lille, snæver, privat Smøge fra Tomten af Ulfeldts Gaard ud til Skindergade, den førte igennem *Ambrosius Løffelmann Trompeters* Gaard og Have, deraf Navnet.

1854 krævede Grundejerne i Trompetergangen, at deres Gade fik et andet Navn. De paastod, at bemeldte Gade var aldeles disrenommeret, fordi der i en Række af Aar havde været og endnu

var »offentlige Forlystelser« i flere Etager i Huset Nr. 115, som ejedes af en Madam Sørensen. Men trods endnu flere Beklagelser over, at Husenes Moral og Lejeværdi var stadig synkende og trods flere Omstændigheder, der kunde tale for en Navneforandring, kom der ikke noget ud af Sagen dengang. 1867 forsøgte Grundejerne et nyt Fremstød for at skaffe Gaden et nyt Navn, og denne Gang kom de frem med et Argument, som de aabenbart havde ventet sig meget af. Nu var nemlig de frimodige »Fruentimmere« forsvundet og forvist fra Trompetergangen, saa hvad kunde nu være mere rimeligt, end at man fejrede de nye Tider med et nyt Navn! Dog heller ikke dette ganske kvikke Ræsonnement fik Magt over Myndighederne, først fra Nytaar 1874 forsvandt Ambrosius Trompeters Navn fra Gadehjørnet.

Over den brede Port i Ejendommen Nr. 32 er en Slutsten med Navnene CHRISTOFFER KLOG og ANNA JENS DATTER. Foran Portvinduets Sprosseværk, der har Rokokodetailler, er der opstillet en forgyldt Figur, der forestiller Neptun, Saturns Søn, Jupiters Broder, Havets Gud og Behersker. Han har vældige Lemmer, den gamle Havgud, og med al sin Kraft stemmer han sig imod de brusende Bølger. En kæmpestor Fisk, et rædsomt Uhyre pruster ved hans Fødder, men med sin Trefork som Scepter er han Herre og Hersker over det altsammen. Det er let at se, at Kunstneren har været en overordentlig duelig Haandværker, og det er lige saa tydeligt, at denne Haandværker har været en ypperlig Kunstner. Figuren er jo mærkelig livfuld, den sætter Fantasien i Bevægelse, den vækker Sympati og virker opmuntrende. Christoffer Klog, som var Brygger, har næppe ladet Figuren lave til det Sted, hvor den nu staar. Der var jo ingen særlig Anledning for en Brygger til at skilte med Vandets Guddom.

Man kan vist gætte paa, at Kunstværket engang fra først af har kronet en Vandpost, som har staaet frit ude paa Torvet, og saa har der jo været en god Mening i Symbolikken. En lignende Figur, men tilsyneladende lidt yngre, er opstillet inde i Gaarden, Skindergade Nr. 2. De kan være blevet hjemløse, disse tvende Guder, dengang de offentlige Gadeposte forsvandt.

I Ejendommens Bagbygning er der en Dør med Sandstensindfatning. I Karmens øverste Bjælke er der noget umotiveret indføjjet en stor Slutsten, som ligner den ud mod Gaden. Arrangementet er forholdsvis nyt, men Slutstenen er rimeligvis en Kopi efter en, der har siddet over Porten ind mod Gaarden. Den bærer følgende Indskrift:

SKIØNT
OFTE MED
BESVÆRLIGHED
VI LAND OG VAND
MAA PLØYE
KAND VI DOG SEE
VELSIGNELSE
VED HERRENS
FORSYNS
ØYE

I Tiden nærmest efter 1807 var det et saare livligt Hus. Værten var en Raadmand og Brygger, som hed *Skibsted*, og han havde en meget søgt Dansebod i Kælderen, og det var dengang alle glade Tjenestepigers Drøm at blive inviteret paa en Svingom her nede i »Trompetkælderen«.

En berømt Dansker, nemlig *Rasmus Rask*, har et enkelt Aar boet her i Huset, herfra flyttede han over i Skindergade Nr. 6, det var et Par Aar før han døde. 1829 var han blevet Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, og endelig i Slutningen af Aaret 1831 blev han Professor extraordinarius i de østerlandske Sprog. Det var jo den Udnævnelse, han burde have faaet straks han 1823 kom hjem fra sin Forskningsrejse og ikke et Aar før sin Død. Den Sygdom, som han døde af, var allerede saa vidt fremskreden, at han selv havde en Følelse af, at der ikke var langt igen. »Jeg frygter, det er for silde«, skal han have sagt, da Udnævnelsen forelaa. Syg og elendig, med daarlige Øjne og stadig forpint af Ensomhed og Fattigdom har han siddet her og slidt med sine kostelige Manuskripter, medens Dansemusikken fra Kælderen tonede ud over Gaden og lokkede Menneskene bort fra den graa og trælsomme Hverdag ind til en lys og festlig, frigjort Verden.

Niels Hemmingsensgade Nr. 34 og 36 er Firmaet *Seidelins* moderne Ejendom opbygget 1901. Ved Grundgravningen fandt man Rester af den Mur, der i fordums Dage har hegnet Klosterets Abildgaard. Over Ejendommens Port mod *Niels Hemmingsensgade* er der et Merkurhoved, en Slangestav og en Trefork, meget smukt modelleret i Cementstuk. Paa Façaden Medailloner og Blomsterguirlander. Øverst oppe Balustrader med Vaser.

Det forrige Hus her paa Grunden er nævnt i et Avertissement i Adresseavisen Aar 1800. Slige smaa Avertissementer kan ofte oplyse et og andet om jævne Borgeres daglige Liv i Fortidens København. Man faar for Eksempel at vide, at man dengang havde Køkkentøj og andre Brugsgenstande af saa ædelt Materiale som Kobber, Messing og Tin, altsaa en vis Rigdom paa et Omraade, hvor Nutiden anvender langt billigere og simple Ma-

teriale. Men samtidig var disse Ejendele fristende for alskens Tyvepak, det fremgaar af en Mængde Avertissementer og jo ogsaa af dette, der som sagt knytter sig til det forrige Hus her paa Grunden: »Torsdag Aften den 16. Januar Kl. 8 (blev ved Drengeus Uforsigtighed som lod Døren staae aaben, medens han løb ned i Kielderens) bortstiaalet af mit Kiøkken: en ny blank Mes-singkiedel paa 1½ Spand, med Jerngreb, Kanten foroven ombukket og Bunden hamret; skulde den forekomme nogen Ædeltænkende, loves Douceur af Stolemageren Trompetergangen Nr. 74.«

Paa den anden Side af Gaden er der for faa Aar siden revet to gamle Huse ned, og Tomten blev derefter bebygget med en lav Granitbygning, der kun bestaar af Stueetage. De tre store Vinduer, Porten og de to Døre ligger i en Façadelinje, som er trukket et godt Stykke tilbage. Et af de nedrevne Huse, Gadenummer 21, var netop det, der før blev nævnt som Templet, hvori indviede Jomfruer Døgnet rundt forrettede Tjeneste for Bacchus og Venus under Tilsyn af Madam Sørensen.

Fra Gaden ser man den brede Gavl af Gadenummer 23, det er Bindingsværk, der tegner sit geometriske Mønster paa hvidtet Murværk. Façaden mod Gaden er Grundmur.

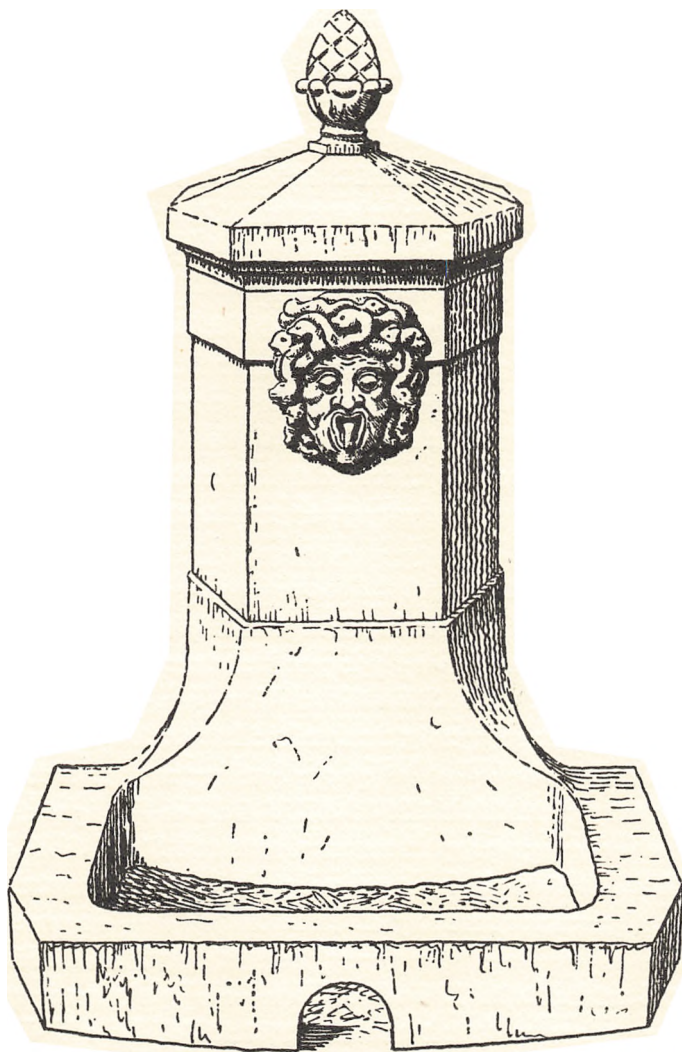
Niels Hemmingsensgade Nr. 23 er et ret højt Hus med Kvistgavl over alle fire Fag. Hvis man gaar op ad Trappetrinene, gennem Gadedøren og videre frem gennem en lang Gang, faar man pludselig et overraskende Syn at se. Man kan nemlig kigge ind i Gaarden, som er fælles for dette Hus og Huset *Nr. 15 i Skindergade*, og det er Bagsiden af Skindergadehuset man ser, og Mage til malerisk Syn maa man lede længe efter. Bindingsværket bæres frem af tre udsvejfede Skraabjælker, saa at Stueetagen ligger i dyb Skygge, drømmende om længst forbigangne Tider. Det

er vist et af de mest karakteristiske Eksempler paa Holbergtidens borgerlige Byggemaade i Hovedstaden.

Det sidste Hus paa venstre Haand her i Niels Hemmingsensgade har kun Indgang fra *Skindergade Nr. 13*. Ogsaa her er Gaarden med den lukkede Svale en Seværdighed, som bør paa-skønnes af de Folk, der er saa moderne, at de sværmer for Ting, som ikke er moderne.

En Tid lang boede den norske Patriot, Stifteren af Det norske Selskab, *Ove Gjerløv Meyer*, paa et Loftskammer her i Hjørnehuset. Han var dengang Lærer for en af Familien Bornemanns Sønner, og Eleven har som gammel Mand fortalt, at han kunde huske, at han den 27. April 1772 bad sin Lærer om at maatte faa fri den følgende Dag, fordi han gerne vilde ud paa Østerfælled og se paa, at Struensee og Brandt blev henrettet, og i den Anledning fik et Par Lussinger af Læreren. Da samme gamle Mand en skønne Dag sammen med sin Søn tilfældigvis kom igennem Skindergade, fik han pludselig Lyst til at se de Steder, som han i sin Drengetid havde besøgt hver Dag og med bevæget Sind saa han Trappegangen og Loftsrummet uforandret som for tvende Menneskealdre siden.

Nu fortsætter vi paa Graabrødretorv med den Karré, som begrænses af Torvet, Skindergade, Niels Hemmingsensgade og Kejsergade. Den store Grund var i Tiden efter Klosterets Nedlæggelse paa adelige Ejeres Hænder. Op imod 1700 gaar Grunden over til borgerlige Ejere, man træffer en Skrædder, en Maler og en Slagter imellem dem. Naar der i det følgende siges lidt om hver af de tre Ejendomme, Nr. 6—8—10, saa er det for de ældre Tidens Vedkommende ikke at forstaa, som om Matrikelgrænserne stadig har været helt de samme som nu, der er tværtimod

Granitbrønd i Gaarden Graabrødretorv Nr. 16.

sket store Forandringer, saa at Stedsangivelser nu kun kan blive omtrentlige og ubestemte.

Omkring 1860, da Studenterforeningens Byggefond var ude at se sig om efter en passende Grund til en ny Studenterforeningsbygning, blev hele denne Karré bragt i Forslag, men som det er bekendt valgte man »Slavekirken« paa Gammelholm, og her havde Foreningen sine Lokaler fra 1863 til 1910.

Graabrødretorv Nr. 6 er et Hus fra Tiden kort efter Bombardementet 1807. I Gadedørens to Fløje er der indsat gennembrudte Støbejernsfyldinger med rig Rankeornamentik ordnet omkring en Palmét-Roset midt i. Ornamentet er dog saa mange Gange overmalet, at man ikke mere kan beundre det utrolig fine og omhyggelige Arbejde helt saa højt, som det fortjener. Ind imod Gaarden har Huset store Vinduer opdelt med Sprosser, saa at hvert Vindue har 24 Ruder.

For nogle faa Aar siden var der ovenpaa den lille nyttige Halvtagsbygning inde i Gaarden henslængt en Figur af Støbejern. Den er senere forsvundet fra sin Plads paa Halvtaget, rimeligvis, fordi den er blevet solgt til et Støberi som Gavnjern. Dog er det ikke helt udelukket, at en kyndig Samler kan have opdaget den og erhvervet den for dermed at berige sin Samling med et overordentlig sjældent og værdifuldt Stykke. Ud fra den Mulighed, at Figuren befinder sig hos et Menneske, som er i Stand til at skatte dens store Kunstværdi, kan man vel godt forsvare at fortælle lidt om den. Figuren var som sagt af Støbejern, og den har været sammensat af elleve Dele. Den forestillede en ung Mand, som stod med et Sværd i højre Haand og bar en Æreskrans i venstre Haand, som han holdt løftet foran Brystet. Ved hans Fødder laa en Hjelm og et Kyrads. I langt, langt mindre Størrelse forekom-

mer samme Figur blandt tidlige Arbejder fra den kgl. Porcelænsfabrik. Figuren var en Afstøbning af *C. F. Stanleys* Receptionsstykke, som Medlem af Kunstakademiet 1777. Støbejernsudgaven af samme skønne Figur, der kaldes »Kærligheden til Fædrelandet«, er lavet i Norge paa Ness Jernværk 1824, og den var

Brølemaske af Bronze. Graabrødretorv Nr. 16.

beregnet til Opstilling ovenpaa en lav, firkantet Ovn. Nu findes der saavidt vides ikke noget Eksemplar her i Danmark, hvorimod Norge synes at eje to. Den var altsaa en overordentlig Sjældenhed den rustne Jernfigur ovenpaa Halvtaget herinde i Gaarden.

Biblioteksmanden, Professor *Nicolai Elert* boede sine sidste Aar i det forrige Hus, der stod her paa Grunden. Elerts Fag var Filologien, og fra 1782 besørgede han Redaktionen af Videnskabernes Selskabs store Ordbog (Bogstaverne B — H). Et Par Aar før sin Død testamenterede han Universitetsbiblioteket sin meget store Formue, for at der kunde erhverves klassisk og østerlandsk Litteratur. Elert var ugift. Han levede 1740—1803.

I Aaret 1817 boede *Peter Norden Sølling* her i Huset. Det var 10 Aar før han døde, og to Aar førend han begyndte at agitere for Indsamling af Penge til en Stiftelse for gamle udtjente Søfolk. 1825 havde han indsamlet 25.000 Rigsdalere, og saa oprettede han Stiftelsen »Bombebøssen«.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede var der i Husets Stueetage en Fabrik, som lavede Glødenet. Det er vist en Virksomhed, som nu er ganske udgaet. Glødenettene var en saa skrøbelig Vare, at det er tvivlsomt, om det tekniske Museum kan opbevare et eneste Eksempplar, saa det er altsaa et Spørgsmaal, om Eftertiden kan faa Lejlighed til at studere dette mærkelige Stadium i den kunstige Belysnings Historie.

Graabrødretorv Nr. 8 er opført i 1850'erne. Ejendommens Port er næsten aldrig aaben, fordi hele Gaardarealet sammen med Sidehuset er ryddet og taget i Brug af det store Firma, som byggede den nye Ejendom Nr. 10. I det nu nedrevne Sidehus var Petri Drengerealskole installeret gennem mangfoldige Aar, og adskillige kendte Københavnerne har haft deres Skolegang her. En kendt Venstre-Politiker, Redaktøren af »Morgenposten«, *Jens Andersen Hansen*, boede i Forhuset i Aaret 1860. Man kender 17 Adresser paa samme Mand, han har været en omflakkende, urolig Sjæl.

Et Stykke af Grunden tilhørte 1581 *Niels Axelsen Rosenkrantz*. Siden var her en Slagtergaard. 1668 ejedes Stedet af Greve *Conrad Reventlow* for derefter at gaa over til Obersekretær *Schult*. Denne fornemme Herre er sikkert blevet højlig beæret, dengang det timedes ham at faa pludselig uventet Besøg af selve Kongen, Christian den Femte. En samtidig Beretning herom nedskrevet 8. August 1670 lyder saaledes: »Hans Majestæt finder undertiden Fornøjelse i at køre op og ned ad Gaderne om Natten og besøge

nogen af Adelen. For nogle Nætter siden kom han til Lord Admirals Hus, hvor han i Overgivenhed slog alle Ruderne ind uden at lade en eneste blive hel. Samme Nat begav han sig til Sekretær Schult, Gabels Svigersøn, og gjorde det samme der og lod ham derpaa køre med sig i Slobrok og Nathue gennem hele Gaden. Schult, der frygtede for sin Kone, havde, som man forsikrer, inde-lukket hende i et stort Skab.

Diderik Schult levede 1644—1704. Han var gift med *Armgaard Sophie Gabel*, Datter af Statholderen *Christoffer Gabel*. Ved Brylluppet skrev Bording en Festsang, hvis Frimodighed er cho-kerende.

Naar der udenpaa Bindet af en gammel Bog i Læderet eller i Pergamentet er indstemplet et lille forgyldt Elefanthoved, som med Snablen løfter en Krone gennemstunget af tre Pile, saa ved enhver kyndig Bogsamler, at samme Bog har tilhørt den høje Embedsmand, den skarpsindige Lærde, det elskværdige og beskedne Menneske *Bolle Villum Luxdorph*. Han har i sine yngre Dage boet tilleje hos Baron Gyldenkrone paa dette Sted. Senere flyttede han hen i Snaregade Nr. 6, hvor han indrettede sig et storartet Bibliotek, som var til Glæde ikke blot for ham selv, men for hvem som helst, der ønskede at benytte det. Han døde i sin Lejlighed i Snaregade i Aaret 1788. Et Kobberstik viser os *Luxdorph* i Hjemmedragt ved sit Arbejdsbord i Snaregade. Han har aabnet en stor Bog, men er faldet hen i lyttende Eftertæksomhed. Billedet viser, at der mellem Bøgerne paa Bordet er henstillet en Vase med en latinsk Paaskrift, denne Vase eller rettere Urne eksisterer endnu, dens Historie er saaledes: Efter 33 Aars Ægteskab mistede *Luxdorph* sin kære Hustru, det var 14. Juni 1781. Tre Uger efter den 7. Juli besøgte *Luxdorph* Billedhuggeren *Johannes Wiedewelt*

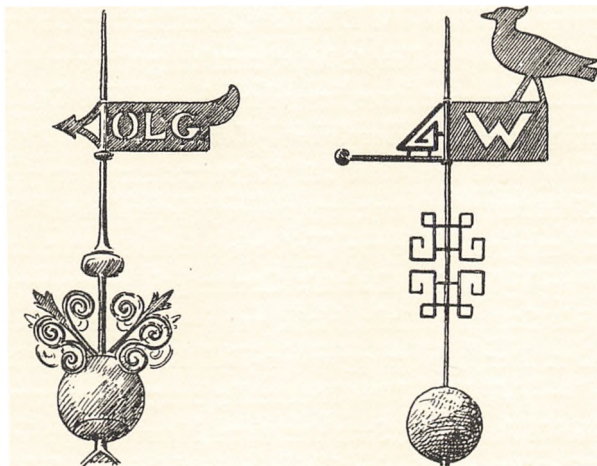
i hans Værksted i Materialgaarden for at bede ham lave en Sten-Urne med en Indskrift til Minde om den kære afdøde Hustru. Faa Dage efter sendte Luxdorph Brev til Wiedewelt for at bede ham lave et Træ-Postament til Sten-Urnen. Det skulde males af Abildgaard. Godt tre Maaneder efter, nemlig 20. Oktober, kom Wiedewelt hjem til Luxdorph med Urnen, og formodentlig er Abildgaard ved samme Tid blevet færdig med at dekorere Postamentet. Som en Helligdom stod Urnen i Luxdorpha inderste Værelse, indtil hans Død. Ifølge hans Testamente skulde den saa afgives til Kunstakademiet.

For ti Aar siden forespurgte man, om den mærkelige Ting endnu var til, og Professor *Utzon-Frank* kunde øjeblikkelig hente den ned fra en Hylde i Billedhuggersalen. Urnen blev derefter deponeret i Nationalmuseet, hvor den nu staar opstillet ovenpaa et af de Møntskabe, som under Wiedewelts Tilsyn blev udført af hans Lærling og Medarbejder C. F. Kindgreen, dengang Mønt- og Medaillesamlingen i 1782 blev indrettet paa Rosenborg.

Den helt massive Urne er af sort genuesk Marmor. Dens Indskrift *AMABILIVM THESAURVS* betyder »Elskværdighedernes Skatkammer«. Fire af Indskriftens Bogstaver er større end de øvrige, de betyder Navnet paa den Døde, som mindes ved Urnen, *Anna Bolette Junge Luxdorph*. Paa Postamentet var malet »et døende Fruentimmer« og Indskriften: »The saint sustain'd it, but the woman died«. Linjen er laant hos den engelske Digter Alexander Pope. Abildgaards Kunstværk synes nu at være helt forsvundet, det er formodentlig ædt af Træorm.

Graabrødretorv Nr. 10 har sin Hovedfaçade mod Kejsergade. Det er *Hasselbalch & Co.'s* store, palæagtige Ejendom opført i Aaret 1904 efter Tegning af Arkitekterne *B. og V. Ingemann*.

Højt tilvejs har Façaden et trekantet Gavlfelt udfyldt med dekorativt Billedhuggerarbejde, som skyldes den drevne Mester *Lamberg Petersen*. Man ser tre ovale Vaabenskjolde indføjte i Rokokokartoucher. De to af dem læner sig mod det i Midten. Opdyn-

Vejrfløje. Graabrødretorv Nr. 4 og Nr. 16.

gede store Roser udfylder den ledige Plads mellem Kartouchernes elegante, svungne Konturer. Skjoldet i Midten bærer de tre Taarne, og er altsaa Staden Københavns Vaaben. Paa den heraldisk højre Side ses i Skjoldet en Løve med oprakt Sværd og fremstrakt Skjold. I Skjoldet er tre Hjerter. Løvefiguren er lagt paa en Bund, som er delt med brede Bjælker, det er Gøteborgs Vaaben. Paa den heraldiske venstre Side ses i Skjoldet staaende en rustningsklædt Mand væbnet med Sværd og Skjold, og paa et Skriftbaand læses FREDERICHS: HALD, det er altsaa Haldens Vaa-

ben. De trede Byer, som Skjoldene repræsenterer rummer Fabrikker, som er tilknyttet det vidtomspændende Firma.

Ejendommens Gitterport er et smukt Smedejernsarbejde. Det ser især godt ud, at der mellem det sorte Jern skinner blankt Messing. Indgangsporten er midt i Façaden mod Kejsergade, hvis ene Side udgøres af denne ene Ejendom, som her har Gadenummer 2.

Grundgravningen bragte højst mærkelige Forhold for Dagen. *H. N. Rosenkjær* maa have Lov til med sine egne Ord at fortælle, hvad han iagttog, hans Beretning lyder saaledes:

Da den gamle Ejendom ved Kejsergade mellem Graabrødretorv og Skindergade blev revet ned og Grunden udgravet, fandt man Bunden af to Teglovne (Entreprenørerne sagde, kuriøst nok, at disse var lagt af bornholmsk Cement), i hvilke man samtidig har brændt Sten og Kalk. Kalk var indsluttet i Lerslagger af smeltet Ler. Der fandtes ogsaa en Del Kalkbrokker af ubrændt Kalk mellem Affaldet. Man har særlig brugt Tørv som Brændsel, hvilket baade Asken og Smuldet viste. Næsten hele Grunden var opgravet i større og mindre Grave, som delvis var fyldt igen med Muld og Affald fra Teglovnene. Under Moræneleret har man gravet Sand i den store Sandblok; men man har ikke kunnet komme dybere end til Kote 5,0, saa naaede man Vandet. Det er muligt, at Absalon har anlagt sit Teglværk her, og at lille Helligjestrædes Oprindelse skal føres hen til hans Teglværksvej. Det munder i hvert Fald ud lige for den af ham anlagte Vej, der fører ned over Engen, over til Slotsholmen. Og det er saa rimeligt, at Graabrødrene har fortsat Virksomheden med Teglblænding her, da de fik Grunden overladt 1238. Deres Teglværk laa nord for Klosteret, og Teglværkspladsen, som vi fandt den, kan ikke have ligget hen i den Tilstand fra Absalons Tid til 1530, da Klosteret

blev overgivet Byen. Pladsen har ikke været planeret, efter at Teglværksvirksomheden var standset. Teglovnene var brækkede ned, men der laa ved dem større Bunker Brokker, Slagger, Aske og Tørvesmuld. Et Sted laa der en større Bunke Sand kastet op ved Siden af Graven, og der laa noget blandet Mørtel. Pladsen

Dørklokke-Trykknop. Graabrødretorv Nr. 16.

har været overvokset med en Del store Planter: »Skrubberi«, og nogle Buske. Umiddelbart paa dette var der lagt flere lidt uordentlige Rækker af Lig af baade yngre og ældre Mennesker mellem hverandre. De laa Lig ved Lig, almindeligvis i 3 Lag, det ene umiddelbart paa det andet og som Regel med Hovedet mod Vest. Af og til laa der et Brædt mellem dem. Der var ogsaa Rester af Tøj paa Ligene. Mange har været lagt ned med Klæder paa. Saa har der været paafyldt et betydeligt Lag Jord. Maaske der nu og da var en mindre Afbrydelse i Rækkerne. Jorden omkring Ligene

var saa underlig vaad og fedtet, nærmest sæbeagtig. Saaledes har jeg aldrig set den paa Kirkegaarde, hvor der har været successiv Begravelse. Her har været en Massebegravelse. Det kan ikke være Graabrødrenes Kirkegaard; derimod taler den Maade, hvorpaa Ligene laa, men da særlig den Tilstand, hvori Pladsen under Ligene var.

Begravelsen har fundet Sted, før Munkestensbygningen ud mod Skindergade var opført, thi der laa en enkelt Knogle under Gulvet, og der laa en stor Mængde i en uordentlig Bunke i Grunden uden for Muren. Under og mellem Grundstenene til Korfits Ulfeldts Gaard ud mod Torvet laa en Mængde Knogler. Jeg kan kun tænke mig den Mulighed, at Massebegravelsen har fundet Sted under Belejringen og Pesten 1535—36. Da var Klosteret for 5 Aar siden overgivet til Byen, og Teglværkspladsen havde rimeligvis ligget øde hen siden den Tid. 1529 rasede den saakaldte »engelske Sved«. Arild Hvidtfeldt skriver, at der døde stundom 400 Mennesker om Dagen. Kirker og Kirkegaarde var da bleven overfyldt med Lig. Trangen til at tage den ubekvemme Teglværksplads i almindelig Brug har ikke været stor, da Pesten havde tyndet saa stærkt ud blandt Befolkningen. 1546 var her atter Pest, og da maatte man anlægge den ny Kirkegaard uden for Nørreport. Dette taler for, at man har maattet gribe til en særlig Udvej for at skaffe sig af med Ligene under Belejringen 1535—36).

Ned mod Torvet stod i Udgravningen en svær Granitgrund, som sikkert har hørt med til Ulfeldts gamle Gaard. Lidt ude i Kejsergade kom noget af en anden Bygning frem, her stod lidt af Munkestensmuren paa Grundstenen. Oppe ved Skindergade stod der for Enden af Munkestensbygningen ligesom en Kor-

ridorbygning af Flensborgsten; den egentlige Bygning maa have ligget ude, hvor Kejsergade er. Ved Kloakanlægget derude traf man ogsaa ganske rigtig paa en ren Masse af nedrevet Murværk af Flensborgsten. Denne Masse laa ikke ud under Skindergade, men den laa vel omkring 25 Fod ned i Kejsergade. Der blev ikke gravet saa dybt, at man naaede det faste Murværk, men det var tydeligt, at her har staaet en Bygning opført af Flensborgsten, og der kan vel heller næppe være Tvivl om, at det har været den Bygning, hvortil den omtalte Korridorbygning førte. I den Fortegnelse, Kongen 1653 lod tage over Ulfeldts Ejendele i hans Gaard i København, omtales baade den gamle Gaard ved Løvstræde og den nye Gaard ud til Skindergade. I den sidste nævnes kun Ulfeldts eget Værelse. Denne ny Gaard er vist den Flensborgstensbygning, hvoraf man fandt Resterne i Kejsergade ved Skindergade. En Del af Ulfeldts Ejendom, som gik ud til Skindergade, blev lagt ud til Kejsergade, da Torvet blev anlagt. Fra Hjørnet af Munkestensbygningen og til et Hjørne af Ulfeldts gamle Gaard stod Resterne af et rødmalet Stakit. Det løb i Flugt med Munkestensgavlen, saa det betegner en gammel Ejendomsgrænse. Paa den anden Side af Huset løb en Munkestensmur saa langt frem, som der blev gravet. Der har vi den anden Grænse for denne Ejendom. Façademuren til Skindergade, hvorfra Indgangsdøren var, var noget længere end Bagmuren. Dette var bestemt ved Grundstykkets Form. Huset var i et Rum, og Gulvet var lagt af smaa Kampesten og med en Rendesten c. 3 Fod fra Bagmuren.«

Den Begravelsesplads, som Rosenkjær iagttog, har tilhørt Klosteret, og den har ikke blot rummet Lig af Klosterets Beboere, men ogsaa af Folk udefra, som havde ønsket at komme til at sove

den sidste lange Søvn i betryggende Nærhed af det hellige Sted. Deraf kom det uregelmæssige i Gravlægingerne.

Da Dommen over *Torben Oxe* blev fuldbyrdet den 29. November 1517, fulgte Fransiskanermunke ham til Retterstedet og begravede Liget paa deres Kirkegaard ved Klosteret. Ogsaa Christian den Andens Tvillingesønner Philip og Maximilian, der døde ganske spæde, blev begravet her.

Allerede da Pladsen op imod 1700 af Ceremonimester *Gersdorff* blev bebygget med en vældig Bindingsværkskarré, kom der ved Grundgravningen en Mængde Benrade tilsyne, men dengang havde man glemmt, at det var Klosterjord, man gravede i, og man forstod slet ikke, hvad Fundet betød. Det fremgaar af Rosenkjærs Beretning, at der dybt nede under Kejsergade staar Grundmure af svære Munkesten. Det er utvivlsomt Klosterkirken, der giver sig tilkende, og man kan gaa ud fra, at disse Grundmure, som ligger paa tværs under Kejsergade, strækker sig videre ind under Ejendommen, Graabrødretorv Nr. 12 og ind under Baghusene i Skindergade Nr. 21 og Nr. 23. Kirkens Alterplads vilde sandsynligvis endnu kunde paavises, hvis en stor Udgravning blev foretaget midt ude i Kejsergade ud for Hasselbalchs Ejendom mellem dens Midterport og Torvet.

Alt er altsaa blevet grundigt forandret siden de fjerne Dage, da det høje hvælvede Rum løftede sine røde Ydermure tilvejs mellem Smaahuse og Haver, for det har jo været en helt landlig Idyl det hele Klosteranlæg.

I et lille Spir, som red paa det stejle Kirketag, hang Klokkerne, som kunde høres over det ganske København. Flere Gange daglig kaldte de Munkene og fromme Borgere til Bøn. Paa mindelsen blev adlydt baade af Munkene paa deres Tiggergang og

af Menigmand ved hans Arbejde. Alle standsede de en Stund, signede sig med Korsets Tegn og gentog Ærkeenglens Hilsen til den allersaligste Jomfru og Gudsmoder Maria og anraabte om hendes Bistand i Dagens Travlhed og i Dødens Time.

For Middelalderens Københavnerne har Klosterkirken været et kendt og kært Sted, her var svalt paa hede Dage og lunt om Vinteren, naar de mange Vokslys tændtes. Her inde i Helligdommen kunde man være tryk for alt det Troldtøj og djævelske Pak, som allesteder lurede for at gøre Fortræd og styrte Sjælene i Fordærvelse. Paa det viede Sted kunde enhver føle sig sikker, thi mægtige Ord og kraftige Besværgelser var udtalt over det. Her herskede uindskrænket Englenes Fyrste, Dæmonernes Fjende. Ved Kirkens Altre blev der hver eneste Morgen læst stille Messer til Sjælefred for Klosterets levende og afdøde Velgørere. Messerne var indstiftet som en evig Ihukommelse af hver især, som gavmildt havde betænkt det hellige Samfund. Men pludselig maatte det gaa istaa, den fromme Handel og Omsætning maatte standse, da der kom urolige Tider med oprørske Tanker.

Paa store kirkelige Festdage blev Messen med største Højtidelighed sunget for Hovedalteret oppe i Højkoret, det har været betagende at se paa og høre paa. I Skæret fra Vokskerters milde levende Flamme fik Billederne af salige Skikkelser sælsomt Liv. De dejligste Farver og det pureste Guld straaledede og funkledede i deres ovenud prægtige himmelske Hjemmedragt. Det tog sig ud, som om de salige Helgener med Grebthed og Henrykkelse fulgte med i det store Mysterium, der fejredes paa den ophøjede Scene. Som en Livvagt væbnet med magiske Kræfter staar Munkene i fattige graa Hættedragter i Kreds om Alterpræsterne, som er iklædt tunge lithurgiske Skrud.

Gregorianske Hymner toner, spinkle Sølvklokker ringer, og fra klirrende Røgelseskar driver Skyer af den sødeste Vellugt som blaanende Røg tilvejs under Hvælvene, og langsomt sløres det ærværdige Billede, det skønne Syn forsvinder i Fjernhed, Aarhundreders Fjernhed. Men skulde der engang blive foretaget den antydede store Udgravning i Jorden under Kejsergade, saa vilde man muligvis træffe paa og genfinde de Altertrin, som for Middelalderens Mennesker var Grænsen mellem Jorden og Himlen.

I 18. Aarhundrede ejedes det meste af den Karré, vi nu er i Færd med at gennemgaa, af den ædle Baron *von Gyldenkrone*, han var Kammerherre og Generaladjutant, og han skal dertil have været meget velhavende. Det ser ud til, at han har udlejet Værelser til Beboelse og store Rum som Pakhusplads for Købmænd, hvis Varelagre var saa store, at de ikke kunde rummes i en Købmandsgaard. Den Del af Karréen, vi her beskæftiger os med, er altsaa det Parti, der laa ud til Kejsergade, og som her omtales under Graabrødretorv Nr. 10.

Den lillebitte Gade har faaet sit Navn Kejsergade, fordi den gamle Bindingsværksgaard, der blev nedrevet 1903, i daglig Tale blev kaldt Kejsergaarden. Det er jo muligt, at Tsar Peter engang har aflagt et Besøg hos en af Beboerne. Ved Opførelsen af Has-selbalchs Ejendom blev Kejsergade gjort $6\frac{1}{4}$ Meter bredere end forhen, det vil sige, at de gamle Façadefundamenter nu ligger skjult ude under Kørebanen.

Efter Byens anden store Brand 1795 flyttede en Familie *Høst* hid og boede her som Ejere. En af Sønnerne var *Jens Kragh Høst*. Der kan muligvis siges meget godt om denne Mands Dygtighed som Jurist og juridisk Forfatter, men det tjener ikke hans

Minde til Ære, at han lod sig købe til at udspionere og sluttelig angive Frihedsmanden Dr. Dampe.

Forøvrigt har han den 16. Juni 1809 i Rahbeks Stambog nedskrevet nogle Linjer, som rummer megen vis Erfaring. De er paa

Smedejernsskilt. Graabrødretorv Nr. 16.

Latin og kan oversættes saaledes: Skæbnen fører den, der følger godvilligt med, men trækker afsted med den, der stritter imod.

En anden Søn i Huset hed *Johannes Nikolaj Høst*. Han var Jurist og skønlitterær Forfatter og Oversætter og desuden Bogtrykker, men det var næsten udelukkende sine egne Værker han trykte. Han har oversat en Bog, som hedder »Kunsten at gøre et rigt Parti«, og han har skrevet en Krigssang, som Kunzen har sat Musik til. Et Avertissement i Adresseavisen April 1800 ser

saaledes ud: »Redningen, originalt Syngespil i 3 Acter af Joh. Nik. Høst, har i disse Dage forladt Pressen, og koster paa Skrivepapir i smuk Hæfte 2 Mk. hos Forf. paa Ulfeldtsplads No. 71 A.«

I Samtidens Anmeldelser siges det ganske lige ud, at hans Spøg var plat og smagløs, og om en af hans juridiske Lærebøger hedder det, at den er en af vor juridiske Litteraturs ringeste Frembringelser, og at der er Grund til at advare dem, der venter at finde i Bogen, hvad Titlen lover.

For omkring hundrede Aar siden havde Teaterfamilien Funck deres Lejlighed her i Huset. Om *Pauline Funck* siger Overskou, at hun »tiltrak sig ved sin Debut i en Bolero megen Opmærksomhed ved en allerede betydelig Færdighed. Hun blev senere vel en teknisk dygtig og behagelig, men aldrig nogen interessant og i det mindste anvendelig Dandserinde, da hun savnede den Varme og Livfuldhed, som man af det sydlandske i hendes smukke piquante Personlighed skulde have formodet, at hun fremfor nogen af de andre Dandserinder vilde have udmærket sig ved.«

I et hjemligt Tidsskrift for Naturvidenskab staar en Afhandling, som har Tilknytning til Stedet her. Afhandlingen er skrevet i Oktober Maaned 1857, dens Forfatter er Professor Panum i Kiel. Redegørelsen, der er temmelig lang og ganske overordentlig omstændelig, begynder saaledes:

Sommerssaisonen med sit Tivoli og Alhambra, med sine Skovpartier og Spadseretoure er forbi, og Hovedstadens Beboere søge nu deres Forlystelser inden for Voldene og inden for de lune Bygningers Mure. De forskjellige Skuespil, som opføres paa Theatrene, Concerterne og desl., der udøve en saa stærk Tiltrækningskraft paa Publicum, omtales saa meget i alle Bladene, i Selskabskredsene og paa Gadehjørnerne, at det aldrig kan

falde mig ind, videre at omtale dem; men paa Graabrødretorv Nr. 112 opføres et Skuespil fra den tidlige Morgen til sildig om Aftenen, som forholdsvis Faae hidtil have skjænket deres Opmærksomhed, og som dog forekommer mig at være endnu mær-

Christian Winthers Segl (forstørret Gengivelse).
Signetet findes i Bakkehusmuseet.

keligere og interessantere, end de fleste andre, der lokke Mængden. Theatret er rigtignok mindre end sædvanligt, men det er desto lunere; Skuespillerne ere rigtignok kun smaa, men de ere desto talrigere, næsten tusind i Tallet; de ere rigtignok slet ikke indøvede, ja de fleste debutere for første Gang i deres Liv, men de udføre dog deres Rolle ganske mesterligt; deres Stemme er rigtignok kun svag, men jeg tør svare for, at Enhver vil finde Behag i den, fordi den saa fuldkomment passer til Rollen. Især vil man ogsaa behageligt overraskes ved det overordentlig frede-

lige Forhold, som hersker imellem Skuespillerne, og det smukke Forhold imellem dem og Direktionen. Det Stykke, der opføres, er rigtignok altid det samme, men Skuespillerne forstaae dog at variere det saaledes, at Tilskuerne maae finde, at det er en Fortsættelse eller noget Nyt, naar det begynder forfra, og Mange, som engang have seet det, ville komme igjen for at see det paa-ny. Omendskjøndt Entreen kun koster en Mark for Personen og det Halve for Børn, tør jeg dog svare for, at de fornemme og rige Classer, ja selv fyrstelige Personer, ville finde Skuespillet at være dem fuldkommen værdigt, og at enhver Classe vil finde det lige interessant.

Det Skuespil, som vi have for Øje, er hverken meer eller mindre end Kyllingens Udvikling i Ægget ved konstig Varme, dens Gennembryden igjennem Skallen, og dens Forandring i det første Døgn derefter. Hvis man efter denne Forklaring maaskee finder, at Indledningen har spændt Forventningen for høit, saa beder jeg Læseren, før han dømmer saaledes, følge med mig til den saakaldte egyptiske Udrugningsanstalt paa Graabrødretorv.

Vi see her 600 Æg ved Maskinens eiendommelige Indretning at være udsat for en jevn Temperatur af 28—32° R. Denne Varme er det Eneste, som Hønen meddeler Æggene, naar den med en saa beundringsværdig Taalmodighed i 3 Uger ligger paa Reden. Dette følger allerede deraf, at man har Exempler paa, at Mennesket ved sin egen Varme har udklækket Fugleæg. I Historien berettes dette af Plinius om Neros Moder, Julia Augusta, der med Held udklækkede et Hønseæg, som et Augurium for en Drengs Fødsel, ved i 21 Dage at bære det ved sin Barm. Reaumur fortæller om en ung Pige, der paa samme Sted i Løbet af 10 Dage udklækkede 4 Stillidsæg; han beretter ogsaa om en

Hund, som var afrettet til at ligge paa Hønsæg, og som virkelig udrugede Kyllinger. Her i Byen skal en Militairperson have foranlediget en Soldat, der havde brækket Armen og bar den i Bind, til at lægge et Hønsæg i Axelhulheden, og der skal virkelig være krøbet en Kylling ud af Ægget. Da saaledes Kyllingens Udvikling i Ægget kun forlanger hiin stadige Varme, saa synes det, at man ved konstig Udrugning maa kunne opnaae et bedre Resultat, end naar man lader Hønsene selv udruge deres Æg.«

Professoren fortsætter sin Forelæsning og skildrer Kyllingens Arbejde, idet den vil ud af Æggeskallen. Sidenhen fortæller Professoren om Udrugningsanstalter ude omkring i Verden for saa langt om længe at slutte af med Ønsket om, at Hr. Smitz, der stod for Udstillingen paa Graabrødretorv, maatte faa Held til at forøge den hjemlige Kyllingeproduktion.

Forfatteren til den snurrege Artikel er ingen ringere end vor allermest berømte Professor i Fysiologi ved Københavns Universitet *Peter Ludvig Panum* (1820—1885). Han var en meget flittig Forsker, en produktiv Skribent og en overordentlig dansk-sindet Mand, som i Skrift og Tale fremhævede vore egne Fortjenester og overalt fordrede Danskhed af alle Danske. 1877 udgav han som Universitetets Rektor et Indbydelsesskrift, der havde Titlen: »Bidrag til Kundskab om Misfostrenes physiologiske Betydning«. Det var ved Festen i Anledning af Kongens, Christian den Niendes Fødselsdag den 8. April. Professor Panum blev af Brygger I. C. Jacobsen valgt til Medlem af den første Bestyrelse for Carlsbergfondet.

Graabrødretorvs Gadenumre fortsætter paa den anden Side af Kejsergade, men Hjørnstedet har *Gadenummer 19 i Skindergade*. Denne Ejendom med det »brækkede Hjørne« er op-

ført for godt og vel hundrede Aar siden. Under Førstesals Vinduer løber der langs hele Façaden et Baand med en dejlig kraftig fyldig og frodig Akanthusranke. Porten mod Skindergade har paalagte Ornamenter af Støbejern, Rosetter med en liggende Palmet til hver Side. Hvor Fyldningernes Rammeværk krydses, er paalagt en Roset. Oven over Porten er et halvrundt Vindue med radiale Sprosser, det er altsammen fint og fornemt. Inde i Gaarden er der en lille Træbygning i ren og ædel, klassisk Stil, et Ensomhedens Tempel for Husets Beboere. Grundplanen er en Kvartcirkel, og de to Døre er anbragt paa den buede Forside.

For et halvandet Hundrede Aar siden nedsatte nogle Italienerne sig som Gipsere her i Byen. De gik om paa Gaderne med store og smaa Gipsfigurer, og de bar hele Butikken paa et langt Brædt paa Hovedet. Mellem de mange forskellige Gipsfigurer savnedes aldrig Napoleon med sin trekantede Hat og sine korslagte Arme. Just i Aaret 1800 staar der i Adresseavisen et Par Avertissementer, som paa en snurrig Maade fortæller om Førsteconsulens Popularitet og Salgsværldi. Manden, der averterer, synes dansk nok efter Navnet at dømme, han har vel villet konkurrere Italienerne ud af deres Napoleonsmonopol. Han boede i det Hus, som laa her før Bombardementet 1807. Det første Avertissement staar i Avisen for den 11. Juni 1800.

»Her i Kiøbenhavn findes sikkert Bonapartes Brystbillede enten i Gibs eller Porcellain, hvis dens Eier skulde føle sig glad ved at kunne bidrage noget til at befordre en Mands Vel, og vilde udlaane samme en Maanedstid, for at overtage en Form derover, dog paa Vilkaar, at samme igien afleveres uden i mindste Maade at have taget Skade, og om forlanges Caution, da behager de at adressere dem paa Hiørnet af Skinder- og Keiser-

Christian Winters Gravsted, Holmens Kirkegaard.

gaden i Stuen hos Mølsted, som tillige fornøier Eieren for sin Velvillighed.«

Allerede 25. Juli følger det næste Avertissement fra den flittige Gipser, og det lyder saaledes:

Buonapartes Büste. Consul Buonapartes Büste har Under tegnede færdig, og han med Vished forsikrer at samme ligner, det vilde blive overflødig om jeg vilde rose dette Arbejde, kun dette tør jeg smigre mig med, at Büstet er blevet seet af adskillige berømte Mænd, der ved første Øiekast har givet det en sielden Berømmelse. Høiden paa samme er 3 Qvarter, og koster 3 Rigsdaler hvid, 4 Rigsdaler Bronze. De Herrer Subskribentere, som ikke har antegnet deres Bopæl, vilde behageligst lade afhente deres Büste paa Hiørnet af Skinder- og Keisergaden. H. Mølsted.«

En Boghandler i Pilestræde reklamerer for øvrigt en Maa nedstid senere med Bonapartes Portræt i Medailloner af Gips. Han siger om dem, at de er Afstøbninger efter det mest lignende Portræt, man har i Paris. Mon der endnu i Privateje skulde være bevaret nogle af disse Napoleonsportrætter.

I de bevægede Aar 1848—50 boede *Christian de Meza* her i Huset. Saa snart Krigen brød ud, blev han højstkommanderende Artilleriofficer ved Armeen og deltog i Kampene ved Bov, Slesvig og Sundeved. Under Udfaldet fra Fredericia førte han Avantgarden, og efter Slaget blev han udnævnt til Generalmajor og Chef for Artilleribrigaden.

Under Istedslaget overtog han Kommandoen over Schleggells Division og førte den med sin sædvanlige Koldblodighed og Dygtighed. Ved Krigens Udbrud i 1864 blev han Overgeneral over den aktive Armé, og som saadan maatte han efter tunge

Overvejelser beslutte sig til at rømme Danevirke. Folkestemningen herinde i Hovedstaden gik ham jo haardt imod, men siden har man maattet indrømme, at det var hans Pligt mod Mandskabet at spare det for fuldstændig Tilintetgørelse. Hans Soldaterære har ikke lidt noget Skaar ved hans Dispositioner, der ganske vist maatte virke nedslaaende, men som i Virkeligheden var Udtryk for Mod og Klogskab.

Lige for Kejsergade ligger *Skindergade* Nr. 20, et Hjørnehus opført af røde, maskinstrøgne Mursten og med sparsom Dekoration af Cementpuds. Som særlig Flothed har Bygherren ladet Stukguirlander fylde Felterne under nogle af Førstesalens Vinduer. Ejendommen er opført i Aaret 1906. Arkitekten hed *C. Søe-Jensen*. Paa Ejendommens »brækkede« Hjørne er indsat en Mindetavle, en af den Slags, som *Peter Schannong* saa gavmildt har foræret Hovedstaden en hel Masse af. Tavlen fortæller:

HER BOEDE
JOHANNES EWALD
DA HAN AAR 1878 DIGTEDE
DANMARKS NATIONALSANG »KONG CHRISTIAN«
HER DØDE HAN TRE AAR SENERE KUN 37
AAR GAMMEL OG BLEV FRA DETTE STED
BAAREN PAA DANMARKS SKULDRE
TIL SIN GRAV

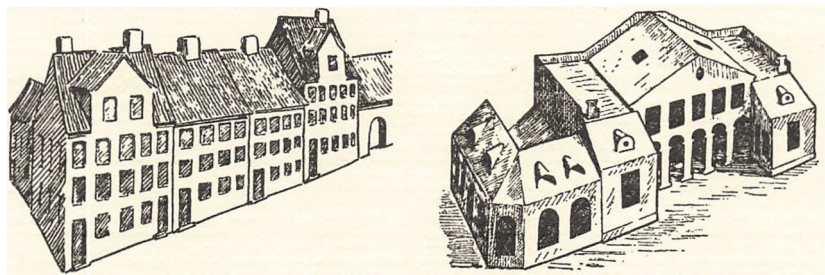
Det er Professor *Hans Brix*, som har forfattet Indskriften. Mindetavlen blev afsløret den 23. August 1941. Tavlens Place-

ring er med Hensyn til den dekorative Virkning maaske meget godt valgt, men dens Plads er ikke helt rigtig, hvis man skulde rette sig efter Indskriftens Stedsangivelse.

Efter at Hjørnegrundens Bebyggelse sammen med alle Omgivelser var sunket i Grus under den store Ildebrand 1728, blev der paa Tomten opført fire smaabitte Huse. Deres omtrentlige Udseende fremgaar af Skitsen, som er lavet paa Grundlag af en Tegning fra Tiden omkring 1760. I Huset næst ved Hjørnestedet var det, at Ewald boede til Leje hos Tømmerenken *Ane Kirstine Skov*. Han siger om hende: »Det er hendes moderlige Omhu og Pleje, jeg har at takke, at jeg uagtet de smerteligste Legemssvagheder, hvormed jeg især i hendes Hus har været plaget, er blevet holdt ved Live. Sin Tid, sin Rolighed, endog sit Helbred har hun opofret for at gøre mig det mest smertefulde Liv fordrageligt.« Mindetavlen skulde altsaa have været anbragt lige tilvenstre for Gadedøren Nr. 29 i Skindergade.

I »Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder«, udgivne af *Robert Neiiendam*, gengives en Bønskrivelse til Teaterdirektionen fra en nu helt forglemt Skuespiller, som hed *Køhne*. Skrivelsen, dateret 27. September 1808, begynder saaledes: »Formedelst Ildebranden efter Bombardementet forrige Aar blev ogsaa det Huus, hvori jeg boede i Skindergade Nr. 21 et Rov for Luerne«. Det Hus, som her er nævnt, er just det samme Hus, hvori *Johannes Ewald* henlevede sit Livs sidste vaandefulde Dage hos den kære *Madam Skov*. Af *Køhnes* Brev faar man altsaa den Oplysning, at det Hus, hvori *Ewald* havde boet, gik til Grunde i Septemberdagene 1807. Hvorledes den nye Brandtomt er blevet bebygget, er ikke let at sige, men omkring 1830 købte den dygtige og driftige *Blikkenslager Johannes Irgens* de

fire smaa Grunde ved Hjørnet og lod paa dem opføre en Bygning af et ret usædvanligt Udseende, det var vistnok Arkitekten *N. S. Nebelong*, som havde leveret Tegningen. En lille Blikmodel af det Hus, som Irgens lod bygge til Beboelse og Værksted, opbevares i Københavns Bymuseum, og det mærkelige Blikkenslagerarbejde er gengivet i Skitse her i Bogen. Paa Mo-

De foregaende Bebyggelser Skindergade Nr. 20.

dellen mangler den Mur, som begrænsede Gaardspladsen ud mod Skindergade, Muren var forøvrigt ikke stort højere end Porten, der var midt i den. Den lille Model giver jo alligevel et tydeligt Indtryk af det ejendommelige Komplex, der forsvandt 1906, da den nu staaende Bygning blev opført.

Der kunde fortælles adskilligt om Blikkenslager Irgens, hans faglige Interesser og om hans fortræffelige Frembringelser. Han var overmaade opfindsom og fik mange vanskelige Opgaver, som han løste med allerstørste Dygtighed. Der findes endnu bevaret adskillige Ting som Lamper og Lygter, der er signeret med hans Navn, og det er paa engang prima fagligt Arbejde og præsentabel Kunstindustri. Det var Irgens, der indførte Kogeapparater med Spritflamme. De kom til at spille en vis Rolle i Datidens

Husholdninger, man husker maaske den første Scene i »Den krøllede Frits«. En Flok Studenter er taget paa Fodtur ud ad Strandvejen, Maalet for deres Vandring er Landstedet »Norgesminde«. Der vil de besøge deres muntre Kammerat Balthasar, og de træffer ham paa den grønne Plæne uden for Huset, og saa hedder det: »Det mødige Selskab raabte paa Thevand, som ved Hjælp af en hos Irgens forfærdiget Spirituslampe i faa Minutter blev tilvebragt.«

Blikkenslagermester Irgens blev Laugsoldermand 1832. Omkring samme Tid har han talt med Billedhuggeren *H. E. Freund* om en kunstnerisk Prydelse til sin Nybygning. Freund havde faaet Lyst til at udføre et stort Relief til det trekantede Gavl-felt ud mod Skindergade. Han havde begyndt som Smedesvend, og gennem hele sit Liv gav han sig gerne af med dygtige Haandværkere og besøgte deres Værksteder. Relieffet havde han tænkt sig skulde forestille arbejdende Blikkenslagere, og det skulde drives ud af ganske tynde Jernplader, saa at det kom til at virke som Skilt for Blikkenslagerens Virksomhed. Det blev dog ikke til noget med den storartede Idé, men paa Glyptoteket opbevares Friends Modeller til fire af de paatænkte Figurer. Relieffets Midtfigur er en Arbejder, som sidder paa sin Taburet og hviler sig et Øjeblik. Hans Stilling med de slyngede Ben synes laant fra Loftsbilledet i Capella Sistina. Han er en udmærket Arbejder-type, men Kunstneren har ikke klædt ham rigtig praktisk og fornuftigt paa, det er blevet en heroisk Idyl i Stedet for en idyllisk Realisme. Det havde været mere interessant, om han havde været iført sit Fags specielle Arbejdstøj. Det samme kan man sige om Figuren, der udfylder den yderste Spids af Gavltrekan-tens højre Side. Han er i Færd med en Blik-Vase, som han skal

lodde, og han henter just den hede Loddekolbe ud af Gløderne i et Fyrfad, som langt fra ligner det, som sædvanligvis bruges af Blikkenslagerne. De to andre Figurer, en siddende og en liggende, er lige saa lidt naturalistiske i deres Paaklædning, dog har den liggende Figur, som sigter gennem et Blikrør for at se, om det er lige, faaet en Hue eller snarere en Barét paa Hovedet, og det var maaske Freunds egen Kunstnerbarét, som han har pyntet sin Model med, men det gør ham jo ikke egentlig arbejdsklædt.

Det er interessant at sammenligne disse Arbejderskikkelser fra 1832 med den meget ældre »lille Sukkermand«, som staar over Porten i Nyhavn Nr. 11, eller med den kendte Figur af Murersvenden over Porten i Adelgade Nr. 31, som er 25 Aar yngre end Freunds Relief. Disse to smaa Monumenter er jo ægte realistiske Arbejdertyper, ellers er det yderst sjældent, at den ældre Kunst viser Fremstillinger af det jævne Folk i Dagliglivets Arbejdstøj.

Fra Hjørnet af Kejsergade og Skindergade er Udsigten hen imod Købmagergade saa ægte københavnsk, saa køn og hyggelig, at den er værd at gøre opmærksom paa. Det er den Side med de lige Gadenumre, der giver det mest maleriske Perspektiv. Grænsende op til det store, røde Hus med Ewalds Mindetavle staar et Hus, hvis Façade helt er beklædt med gullig Sandsten. Det er den mosaiske Skole, ombygget til et moderne Forretningshus. I den glatte Façade er indsat et Par Ornament og et Bømærke med en Kopipresse og Bogstaverne J. K., der betyder *Jensen og Kjeldskov*. Husets tre Døre har fint Billedskærerarbejde, og over den midterste er der en i Sandsten udarbejdet Lanterne med Merkurvinger paa Hatten, det ser morsomt ud. Mesteren for det smukke Hus og de overmaade smagfulde og pyntelige Detailler er Arkitekt *A. Oppenheim*.

Façadeflugten fortsætter saa med »Professorgaarden«s Staldbygningens røde Mur, som har en Port, men ingen Vinduer. En dansk Patriot er dræbt ved denne Port, og derfor blev der her paa Mindedagene opstillet et lidet Kors af Enebærkviste og en Fakkell, som blev tændt, naar det mørknede.

Staldbygningen har et højt, rødt Tegtag, saa man kan se, hvor Elers Collegiums tegldækte Havemur begynder, dens Mursten er forøvrigt ogsaa lidt mørkere i Tonen. Bagved de røde Mure er store Træer, og ved Havemuren breder de deres grønne Løvhang langt ud over Skindergades Fortov, og dybt inde hinsides den frodige Pragt løfter Rundetaarn sin gyldne Rebus og sit kunstfærdige Gitter højt tilvejs som for rigtigt triumferende at fremvise sin kongelige Bygmesters kronede Firtal. Det er et skønt Syn, naar Solen skinner over det gamle København, her fra Hjørnet af Kejsergade er Synet vistnok allerskønnest.

Længere henne mod Købmagergade, lige forbi de røde Mure, og lige førend Hjørnestedet, det gamle Kafé »Himmerige«, staar tre Ildebrandshuse ved Siden af hinanden. Det ene af dem, Gadennummer 8, har over Porten en Slutsten med en »Ildebrandsindskrift«, der ser ud til at være helt galt bogstaveret. Hvis man læser den som Grønnegade-Dansk, faar man straks fat i Meningen, og det er da ogsaa en ægte Københavner, der har ladet Indskriften hugge i Stenen, han hed *Niels Hansen* og var Vognmand.

For ikke at komme for langt væk fra Graabrødretorv skal her ikke siges mere om de tre Ildebrandshuse og deres Historie, men alligevel! Der er kun faa Skridt derhen, gaa ind i Husenes Gaarde, saa skal De faa en Aabenbaring fra Tider, der ganske vist manglede meget af det, vi nu har, men som til Gengæld havde meget af det, vi nu savner.

Saa fortsætter vi med de sidste af Graabrødretorvs lige Numre 12 — 14 — 16 — 18.

Størstedelen af den Karré, som her bliver Tale om, var paa Christian den Fjerdes Tid en stor Grund bebygget med en Adelsgaard, der havde Udkørsel til Klosterstræde, rimeligvis fordi Klosterets gamle Porthus stod der endnu og stadig kunde bruges. En af Ejerne var »gamle *Albret Skeel*« til Jungetgaard. Han kom forfærdelig galt afsted og endte sit Liv paa en Maade, der var højst forsmædelig for en Adelsmand. I Aaret 1600 dræbte han en Mand i Aalborg og maatte derfor rømme ud af Landet og holde sig borte i nogen Tid. Otte Aar efter slog han igen en Mand ihjel, og denne Gang blev han dømt fra Livet og halshugget paa Horsens Torv den 27. Januar 1609.

Graabrødretorv Nr. 12 er en Bygning fra Tiden lige efter Bombardementet, men det kan man ikke se paa den. Façaden er ganske glat cementpudset og har ingen anden Pynt end en fin Skiltearm af Smedejern. Denne Skiltearm, som næppe er mere end 40 Aar gammel, fortjener at slippe fri for den Byrde, den nu slæber paa, den tunge Skiltekasse skjuler jo tilmed det meste af den taalmodige Arms skønne Linjer.

1728 tilhørte Nr. 12 med Nabosteder Politimester *Hans Himmerich*. Det var ham, der under Ildebranden fuldstændig tabte Hovedet og derefter gik hen og drak sig saa fuld, at Kroppen faldt i Søvn paa en Brædestabel nede ved Havnen. Han blev jo ogsaa snart efter afskediget og afløstes i Embedet af den dygtige og djærve *Erik Torm*.

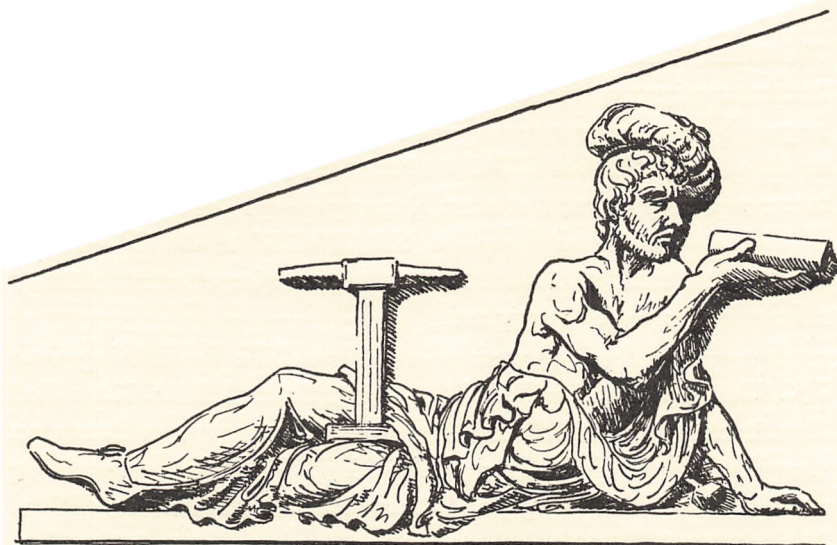
1728 brændte Himmerichs Gaard, som da var ganske nyopført. Nogle Maaneder før Branden er Gaarden beskrevet i et Avertissement angaaende ledige Værelser i den. Bemeldte Væ-

relser bestod i: En stor rummelig Sal paa otte Fag Grundmur beklædt med rødmaalede Tapeter. I samme Sal var en Kamin med et skønt Skilderi ovenover. Dernæst var der en mindre Sal paa tre Fag med Silketapeter paa Væggene, sirligt Stukkatørarbejde under Loftet. I samme Sal var en Vindovn. Ved Siden af denne Sal var et lidet Apartement med Silketapeter. Der var endvidere en Dagligstue med Vindovn og et Kontor med uldne, vævede Tapeter og en Vindovn. Til Lejligheden hørte desuden et Køkken med Fadebur og to Kældre. I Gaarden var der en stor Vedhammer, et Vognskur og Stald til fire Heste. Der var ogsaa baade Springvand og Pumpevand i Gaarden.

Xylografen *J. F. Rosenstand* har paa sine ældre Dage i 1870'erne boet her i Huset oppe paa tredie Sal. Han har udført Gengivelser af videnskabelige og kunstneriske Tegninger saa mangeløst dygtigt, at han i høj Grad fortjener at mindes som en Mester i sit skønne Fag, det er jo nu ved at være helt uddødt, Tekniken har taget Livet af det.

Graabrødretorv Nr. 14 er opført 1828. Over en Dør i Baghuset er der anbragt tre dekorativt slyngede Bogstaver D. R. A. tilligemed Aarstallet 1917. Det er et lidet Minde om Dansk Reproduktions Anstalt, som har haft Værksteder her.

Skuespilleren *Carl Winsløv* boede sine sidste tre Leveaar her i Huset. Som Dreng viste han store Evner som Portrættegner, men blev alligevel sat i Urtekræmmerlære. Den kvikke Dreng kunde ikke holde det ud, og han løb bort for at finde noget, der var mere spændende og interessant. Saa havnede han paa et Handelskontor, men han blev hurtigt klar over, at der var lige saa kedeligt som i Urtekræmmerkælderen. 18 Aar gammel fandt han endelig sit rette Element, han kom ind paa det kgl. Teaters drama-

Fra H. E. Freunds Relief til Irgens' Hus i Skindergade.
(Glyptoteket).

tiske Skole. Det blev en streng og trælsom Vej. Winsløw havde en spinkel Krop og en svag Stemme, og det var kun Smaaroller, han fik. Men alligevel higede han bestandig mod det store og det største, og han sled med sig selv for at naa op paa Kunstens højeste Tinder. Langt om længe fik han endelig en Rolle, som krævede al hans Energi, det var som Ludvig den Ellefte i en fransk Tragedie af samme Navn. Han indstuderede sin Rolle med gigantisk Ildhu, og da Tæppet faldt for sidste Akt, havde han sejret og sejret stort, men dermed var han ogsaa helt og aldeles udslidt. Hans Liv begyndte og endte som en Tragedie. Forøvrigt har selve Kongen, Frederik den Sjette, givet ham det bedste Skudsmaal, en Skuespiller kunde ønske sig: »Det er Pokker til

Menneske, den Winsløw, til at gøre sig om, man kan slet ikke kende ham igen.« Winsløw blev begravet ude paa Assistens Kirkegaard, og paa hans Grav staar endnu det mærkelige Monument, som H. E. Freund har været Mester for. Hele Monumentet er af Sandsten med et stort Kors og med et lille Reliefbillede af en Lyre med brudte Streng. Som Helhed er det ikke særlig kønt, men Detaillerne især Bladværket paa Korset er udført med aldeles bedaaende Dygtighed.

For et Hundrede Aar siden var her en lille Beværtning nede i Kælderen, dens Ejer hed *Stig Jørgen Schnell*, hans Kone hed *Sophie Regine* født *Schmidt*, det var *Betty Hennings* Forældre. Den lille Betty Schnell kom paa det kgl. Teaters Danseskole og medvirkede første Gang paa Scenen, da hun var ni Aar, det var 11. Februar 1859, der opførtes »Maskerade«. Sin egentlige Debut som Danserinde fik hun som Astrid i »Valdemar« 21. November 1866. I de følgende Aar kom hun til at udføre Hovedpartierne i Bournonvilles Balletter »Et Folkesagn« — »Trymskviden« — »Søvnængersken« — »Valkyrien« og »Napoli«. Imidlertid var Høedt blevet opmærksom paa den unge Pige, der gerne vilde forlade Balletten for at hellige sig Skuespillet. Den 13. December 1870 fik hun Lov at debutere som Rose i »Fruentimmerskolen«, og det blev jo Indledningen til en saare glørværdig Teatertjeneste, som kunstnerisk kulminerede, da hun i 1879 for første Gang spillede Nora i »Et Dukkehjem«. Et Par Aar før var hun blevet gift, og som Betty Hennings mindes hun nu som en af vor Scenes Store, især formaaede hun at fylde de Ibsenske Kvindefigurer med Livfuldhed, saa de blev dybe, tankevækkende Problemer for Tilskuerne. Betty Hennings tog sin Afsked fra Scenen 1908.

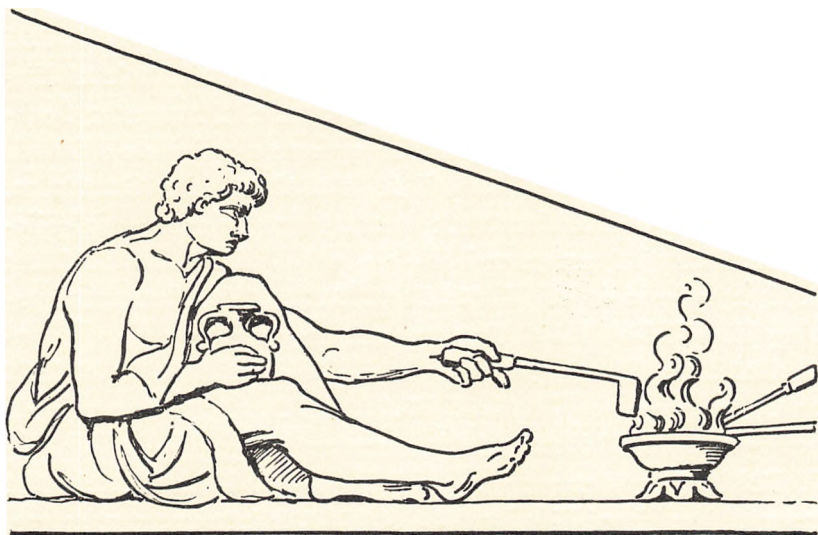

Fra H. E. Freunds Relief til Irgens' Hus i Skindergade.
(Glyptoteket.)

Her i samme Hus boede Historiemaleren *Chr. Fædder Høyer*. Her malte han sine store Billeder, her tænkte han sine store Tanker, og her endte han som en lille forgræmmed Olding sine Dage midt i et vældigt Lager af Billeder og Tegninger og alle Slags Studier. Han var af en hidsig og kværuletantisk Natur, han blev jo endda ekskluderet af Kunstakademiet, og det er der ingen andre, der er blevet, men Høyer var Kunstner, og han var trods sin Vredagtighed vel lidt af Thorvaldsen og af Abildgaard.

Et af hans Malerier er stadig udstillet paa Statens Museum. Det blev sendt hid fra Rom, hvor Kunstneren i seks Aar opholdt sig som Stipendiat. Mange har lagt Mærke til det besynderlige Maleri og mindes længe efter den romantiske Stemning, der er over det. Man ser en ung klassisk klædt Pige, som yderst ude paa en høj Stenmole bøjer sig og lyser med en lille Fakkell. Dybt nede ligger det mørke Hav. Hver Nat plejer en ung Knøs at komme svømmende over til hende, det er ham, hun venter, og saa er det jo meget venligt af hende, at hun vil lyse for ham, naar han skal til at klatre op ad den stejle Kajmur. Men hun har egentlig slet ikke Lov til at modtage slige Besøg, det strider i højeste Grad mod hendes Instrukser. Hun er jo en ung tempelviet Jomfru, og de hemmelige natlige Sammenkomster vil sikkert snart ende som en skrækkelig Tragedie. Det forbløffende dygtigt malte Billede har ligesom Høyers andre Arbejder i den Grad opirret de malerikyndige, at de ligefrem anstrender sig for at finde de ondeste Ord om denne Kunstner og hans Værker. Mon det ikke er forkert og uretfærdigt?

En Snes Aar efter at Høyer er død, det var i 1855, flyttede Maleren *Carl Lehmann* ind her i Ejendommen. Som ung Kunstner var han med til at udføre den indvendige Udsmykning af

Fra H. E. Freunds Relief til Irgens' Hus i Skindergade.
(Glyptoteket).

Thorvaldsens Museum. Han endte som Tegnælærer, men maatte for at kunne leve give sig af med at retouchere Fotografier og kolorere dem med Akvarelfarve.

Graabrødretorv Nr. 16—18 er en statelig Ejendom med Façade mod Torvet og mod Graabrødrestræde. Selve Hjørnet er ikke »brækket«, men rundt afskaaret. Opførelsesaaret er 1820, og Arkitekten var Ejeren af Grunden, Murmester *I. D. Backhaussen*. Hans Gravmonument paa Assistens Kirkegaard er gengivet i Skitse her i Bogen.

Efter at det forrige Hus var blevet skudt ned under Bombardementet 1807, henlaa Ruinerne »med alt derpaa værende rudera, der bestaar af Muur- og andre Stene samt derpaa værende har-

pede Gruus saa og de interimis Vaanings Huus, ligesom de i Jorden værende Fundamenter« indtil 1812, da det hele af Ejeren Murmester *Jens Hansen Lund* solgtes til Murmester Backhaussen for 10.000 Rigsdalere. Han opførte saa den nu staaende Ejendom, der ikke helt kom til at følge den ældre Grundplan, som hen til Graabrødrestræde havde fulgt Ydermuren af Klosterets Sydfløj. Murmester Backhaussens Dødsbo solgte i Aaret 1852 Ejendommen til Plattenslagermester *Carl Ludvig Gjessing*. Han lod opføre et Baghus foruden en Stald og en Vognremise. Efter Gjessings Død solgtes Ejendommen i Aaret 1900 til Overretssagfører *Frederik Wolff*, og dermed kom den i de kærligste og mest omsorgsfulde Hænder.

Takket være denne Husejers Offervilje og Kunstglæde er der mangfoldige Ting i Ejendommen, som det er interessant at se paa.

Paa hver af de store Portfløje ud mod Torvet er der anbragt en tung og massiv Dørhammer. De er ganske fantastiske disse Broncearbejder. En Maske af et Væsen, som kan høre hjemme baade paa Jorden og i Luften og i Vandet, bærer i sit Hvalros-gab en kort Stav. Til denne Stav klamrer to Mennesker sig, en Mand og en Kvinde. Nedentil samler de to Skikkelser sig og fletter deres Ben sammen med en Abe. Det er et Kunstværk, som drager og fængsler Beskueren og faar ham til at gruble over, hvad Meningen mon er. Meningen er vistnok kun den at vække Fantasien og fremkalde Betagelsen, og det er jo netop et af Kunstens Formaal. De to ganske eens Dørhamre er vistnok hjembragt fra Firenze, de er jo ypperlige Eksempler paa den italienske Renaissances dekorative Kunst, og de byder Københavnerne en yderst sjælden Anledning til ved højlys Dag paa Alfarvej at mødes med uudgrundelige Syner.

Selve Porthaandtagene med deres Beslag udvendigt og indvendigt er med Flid og Møje sanket sammen mange Steder fra for at gøre Stedet her til noget særligt. I Haandtaget ud mod Torvet kan man opdage en lille Ugle med udbredte Vinger. Haandtagene og Nøgleskiltene har oprindeligt slet ikke hørt sammen, men det gør jo ikke noget, naar Resultatet er blevet en saa udmærket Forskønnelse af Huset og dermed af det hele lille Torv.

Tilhøjre for Porten er der paa Husmuren anbragt en fantastisk Maske af Bronze. Tingen er aabenbart tænkt som en Indfatning til et Klokketræk, men der er ikke nogen Trækstang i Maskens glubske Gab og har maaske aldrig været det, men Tingen pynter jo paa sin Plads.

Højt tilvejs oppe paa Taget svinger en Vejrfane med Bogstavet W, det betyder naturligvis Wolff. Fuglen, der er udklippet i Jernblik, og som staar ovenpaa Fanen, synes at være en Vibe.

Inde i Gaarden er der opmuret en Brønd eller Fontæne af Granit, den er fra 1918 og vistnok tegnet af Arkitekten, Bygningsinspektør *Heinrich Hansen*, som var Husejerens Arkitekt ved alle Ombygninger og Arrangementer. Vandstraalen skal strømme ud af Munden paa et Medusahoved, som er en Slags Kopi af det, der som en ringe Rest af en ualmindelig rig Udsmykning er bevaret paa Façaden af Ildebrandshuset Aabenraa Nr. 25.

Tilvenstre i Gaarden er der en Fritrappel op til en Dør med Sandstensindfatning og med et dekorativt Parti ovenover. Partiet omslutter en Oval, hvori kan læses »Boghandlerforeningens Commissionsanstalt«.

Ved Opgangen til Baghuset er der anbragt et smedet Klokke-træk, som dog ikke er nær saa gammelt, som det giver sig ud for at være. Højt tilvejs paa Husmuren hænger et Uhr, hvis man

kan kalde det saaledes, man ser en Bronceskive med Dagens Timetal, men ingen Visere. Oven over Uhrskiven hænger en lille Klokke. Man ser ogsaa paa Muren tre Initialer sammen med Aars-tal, det er de førnævnte Ejere siden 1812, som paa denne Maade er blevet mindet af den historisk interesserede Husejer.

Ved et Par af Ejendommens Døre til Lejlighederne er Knap-pen til Ringekontakten indføjet i et lille Broncerelief, som fore-stiller en Mand, der drager et Klokkereb. Klokkens Knebel er den Knap man skal trykke ind, naar man vil »ringe paa« hos Be-boerne. Disse smaa Relieffer er udført af den svenske Kunstner *Theodor Lundberg*, han havde dem udstillet paa den nordiske Udstilling i Stockholm 1897. De er jo interessante Forsøg paa at gøre Dagliglivets Nyttegenstande smukke og kunstneriske. Men man tør nok paastaa, at der er et generende Misforhold mellem Klokkens beskedne Rumfang og Ringerens enorme Kraftforbrug.

Udvendigt har Ejendommen en særlig Pryd i de Vildvinsran-ker, som gror op ad Façademuren, og som forneden er beskyttet af et pænt smedet Jerngitter; der er syv saadanne Gitre.

Paa Façaden mod Graabrødrestræde er der tæt ved Hjørneste-det til Klosterstræde en Gadedør, som er betegnet med Nr. 18, og midt paa Façaden er der et Udhængsskilt, som bærer en Paa-skrift paa begge Sider henholdsvis »Graabrødretorv Nr. 16« og »Graabrødretorv Nr. 18«. Skiltet har fra først af gjort Tjeneste uden paa Ejendommen Frederiksholmskanal Nr. 20, og det bar dengang Paaskriften »Aktieselskabet Model-Bohave«. Sidenhen har Overretssagfører Wolff købt Skiltet og ladet det med ny Paa-skrift anbringe paa sit smukke Hus. Skiltet i sin Helhed er tegnet af *Jens Møller-Jensen*, og det faar let en opmærksom Beskuer til at mindes den interessante Periode, som denne Kunstner prægede

med en ny Stil, der samtidig med, at den var et Resultat af grundige Studier inden for Fortidens Stilarter, tillige var præget af en myndig og kæk Personlighed.

Den før omtalte Forandring af Façadelinjen mod Graabrødrestræde gik jo ud paa at rette Bebyggelsen ind paa en lige Linje. Forinden det skete, var der et Knæk eller en Krog midt i Façaden mod Graabrødrestræde. Lokaliteten er nævnt i følgende Avertissement fra Tiden før Forandringen. »Paa Ulfeldsplads 116 første Sal i Krogen, hvor den velbekiendte Kiøddeig tillavet paa den franske Maade, daglig bekommes, er til Kiøbs extra gode Spegepølser til forskellige Priser, saavel til Søfarende, som Handlende eller Huusholdninger. Af Rygter erfares, at omløbende Koner sælger slette Pølser, og giver Navn at være af disse; samme declareres usandt, da aldrig nogen overlades noget at gaae omkring med, være sig enten ferske eller spegede Varer.«

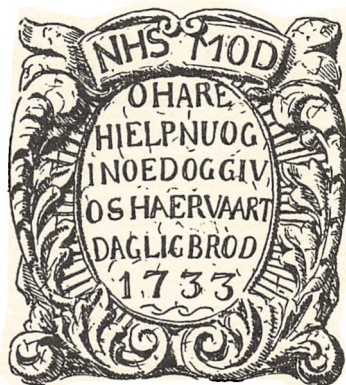
Et Par Aar boede *Christian Winther* her i Nr. 16. Det er en meget bevæget og begivenhedsrig Periode i Digterens Liv, som er knyttet til dette Sted. Man kunde maaske mene, at de følgende Skildringer i saa høj Grad tilhører *Christian Winters* Privatliv, at det er utidigt at drage dem frem. Men for det første kan det siges, at *Nicolaj Bøgh* ikke har udeladt slige dystre Episoder i de Livsbilleder, han udgav omkring Aarhundredskiftet. For det andet kan man maaske ogsaa paastaa, at det er nyttigt at fremhæve, hvorledes tit og ofte de elskeligste Begavelser, de der har skænket Folket store og varige Gaver har maattet gennemgaa Lidelser og gennemleve Perioder af den skrækkeligste Angst og Fortvivlelse. Og hvorledes den skønne Skaberevne aldeles ikke er blevet tilbørlig honoreret, men tværtimod er blevet et Spekulationsobjekt, som kyniske Forretningsfolk har faaet fat i og ud-

nyttet paa Bekostning af det skabende Menneskes nødvendige Tryghed og Arbejdsfred og Blidhed i de daglige Kaar. Det er beskæmmende, at saa mange af vore største Kunstnere har arbejdet for hele Menneskeheden og med deres Værker beriget den, uden at de selv har faaet anstændigt Udbytte af deres Evner og deres Slid. For Christian Winthers Vedkommende er Forholdet saa grelt som muligt, det viser os, hvor enorm en Afstand, der kan være mellem Romantik og Virkelighed.

I Bogen »Langs Kanalen«, 1945, er der under Omtalen af Ved Stranden Nr. 2 fortalt lidt om Christian Winthers Huslærer-Tid, og under Omtalen af Nybrogade Nr. 10 er der givet en lille Skildring af hans Giftermaal og hans huslige Forhold. Lejligheden i Nybrogade var i to Aar Digterens første Hjem som nygift. Han havde jo fyret op under Pastor Werliins Kones Hjerter saalænge, at han efterhaanden havde faaet det ophedet til Smeltepunktet. To Aar efter Brylluppet, nemlig i April 1850, flyttede Christian Winther til Graabrødretorv her i Nr. 16. Familiens Lejlighed paa Førstesal var saa rigelig stor, at de kunde udleje to af Værelserne til *Carl Valentin Holten*, han var netop samme Aar blevet beskikket til at holde Forelæsninger over Fysik ved Universitetet, og da H. C. Ørsted døde 1851 blev Holten, som var et ualmindelig begavet Menneske, hans Efterfølger som Professor.

Der blev aldeles ikke lykkeligt og hyggeligt i Digterens Hjem. Julie Winthers da femtenaarige Datter Ida blev stadig mere vanskelig og mere besværlig, og hendes Moder led forfærdeligt under Savnet af sin Henri, der var blevet hos sin Fader og nu var tretten Aar. Christian Winther gik omkring og saa forgræmmet og lidende ud, men han sagde ingenting om Grunden til sin sorte Melankoli, og hans Hustru har vel troet, at den kom af Skuffelse

over den uvenlige Modtagelse, man havde givet hans »Nye Digte«. I Virkeligheden var Grunden til hans dystre Stemning hans rent ud fortvivlede Pengeforhold. Hans Popularitet var ogsaa ved at tabe sig, man vidste jo ude i Byen, hvor slet det stod til med hans Pengesager, og Godtfolk begyndte saa smaat at

Portslutsten. Skindergade Nr. 8.

ynte noget om, at en Mand, der havde en Embedseksamen, virkelig maatte kunne tjene sine Penge ved rigtigt Arbejde, og han skulde ikke behøve at ligge andre til Byrde og saa videre, og saa videre. Sagen var jo den, at vor stakkels Digter var saa forgældet, at han siden sit Bryllup ikke havde haft en rolig Time. Han forsøgte at spille i Lotteriet og købte mange Sedler i Haab om at vinde en stor Gevinst, men ingen af hans Numre kom ud, det var altsaa bare Udgift. Han turde næsten ikke vise sig paa Gaden, men fik saa det Indfald at lade sit Skæg gro for at gøre sig ukendelig for Kreditorerne. Just i samme Periode blev han

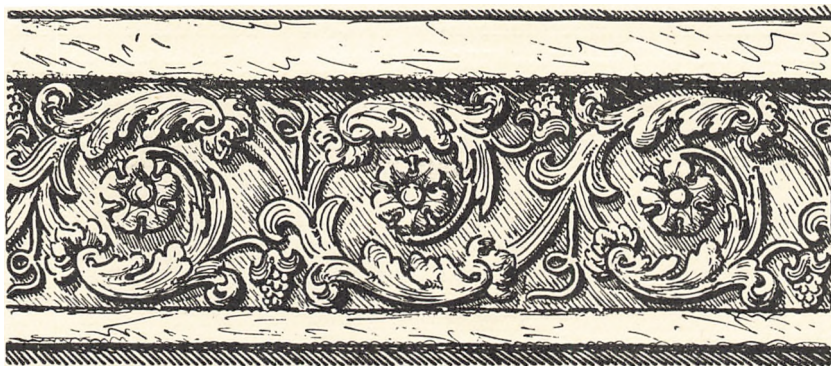
modelleret af Billedhuggeren H. V. Bissen, og Kunstneren skal have sagt, at det var højst uheldigt med det Skæg, for det skjulte Modellens smukke Mund.

Da der pludselig kom en Veksel, som skulde betales, kunde Christian Winther ikke se nogen som helst Udvej af sin fortvivlede Stilling. Mandag Morgen den 27. Januar 1851 kom Ida Winther hen i sin Skole og fortalte, at »Far er borte, og vi aner ikke, hvor han er henne, iaftes da jeg kom ind i hans Stue for at kalde ham ind til Thebordet, saa var han der ikke. Hans Slobrok laa paa en Stol, og alting saa helt forstyrret ud. Jeg løb ind og sagde det til Mor, men hun mente, at han bare var gaet et Ærinde ud i Byen og nok snart vilde komme hjem, men han kom stadig ikke, og Mor er saa fortvivlet, for hun tror, der er sket ham en Ulykke«.

En af Familiens Venner har fortalt, at han tydeligt mindedes den Nat, »da vi Timevis laa ud ad Vinduerne paa Graabrødretorv og lyttede efter hver Lyd, om han dog ikke skulde komme«.

Efterhaanden blev Familien og Vennerne mere og mere urolige og begyndte at frygte det allerværste, men saa kom der pludselig Brev fra Christian Winther, han var i Køge. Han skrev, at han for evigt var sin Hustru uværdig, hun vilde aldrig mere faa ham at se, han vilde tage Livet af sig. Fra Køge rejste han videre til Maribo, hvor han hos noget Familie fandt Trøst og Forstaelse og kom saa nogenlunde til Ro, at han fik klaret sine Begreber og fandt foreløbig Udløsning for den værste Ophidselse, og saa forsvandt efterhaanden hans forfærdelige Skræk for sine strenge Kreditorer. Han fordrev nogle Dage med at spille Kort og skildre sin Flugt og Angsten for Forfølgelsen i meget gribende Digte.

Hele Byen talte om Christian Winthers besynderlige Adfærd, og Medlidenheden vendte sig mod hans stakkels Hustru, som for

Frisebaand. Skindergade Nr. 19.

sin hjerteløse Ægtemands Skyld maatte gennemgaa et sligt Martyrium. Den frygtelige Tragedie endte forøvrigt med, at hans Julie kaldte ham hjem og tilgav ham alt. Christian Winther blev nu erklæret fallit, og en Prokurator blev beskikket til at ordne hans Pængesager, og det lykkedes ogsaa at faa Størsteparten af Gælden betalt, det var naturligvis Svigerfaderen, Murmester Lütthans, som maatte klare hele Historien. Denne rige Mand døde Aaret efter, og saa arvede Fru Winther en ret stor Formue, og saa skinnede Solen gennem blanke Ruder ind i et lykkeligt Digterhjem paa Graabrødretorv Nr. 16.

I April 1853 flyttede Familien til Silkegade Nr. 13. Winther blev ikke længe boende noget Sted, i Løbet af 40 Aar har han skiftet Adresse 19 Gange her i Hovedstaden. I Sommeren 1853 var det, at Koleraen udbrød, Familien tog derfor bort fra den skumle, pestbefængte By, og de fandt sig et Sted at være i Nærheden af Møns Klint, Christian Winther kaldte Stedet et sandt Paradis.

Christian Winther døde under et Besøg i Paris Kl. 4 om Morgen den 30. December 1876, han var da en Olding paa 80 Aar. Hans Lig blev ført til Danmark, derved opfyldtes hans Ønske, som han har udtrykt det i Slutningsordene af Digtet »Sjælland«.

Naar Alting er til Ende
og Natten stunder til,
naar slukket er i Mulmet
Livssolens Straalespil —
ak, kunde jeg da lægge
til Ro mig i din Eng
Dit Grønsværstæppe trække
over mig og min Sengl!

Imidlertid opstod der i København en Diskussion om den mest passende Plads for Digterens Gravsted, man foreslog Jægersborg Dyrehave eller en af Skrænterne ved Furesøen, men saa viste det sig, at Christian Winther selv havde udtalt Ønsket om at blive begravet paa Søetatens Kirkegaard.

Paa Graven staar nu en Obelisk af blankslebte Udevalla-Granit med Indskrift og med et Medaillon-Portræt efter H. V. Bissens Buste. Forinden paa Obeliskens Forside er et Bronce-relief, en syvstrengt Lyre med en lille kviddrende Fugl og med en paahængt Laurbærkrans.

Det store og omfattende Klosterkompleks havde Indgang og Indkørsel midt foran Vestfløjen, her laa der i Hegnsmuren et lidet Porthus, hvorfra Færdselen kunde kontrolleres. Rester af dette Porthus kom tilsyne, da man for nogle Aar siden gravede

Kælder bagved Klosterstræde Nr. 24. Nu er det jo over fire Aarhundreder siden, nogen har staaet her og banket paa Klosterporten, indtil den kronragede Broder Portner kom frem og spurgte om Anledningen til Besøget. Klosterstræde var altsaa Vejen til Klosterets Hovedindgang, og det vil være naturligt, at vi nu kigger lidt paa de af Strædets Huse, som gemmer Minder fra gamle Dage. Vi gaar først den Side igennem, som har de ulige Numre og begynder altsaa henne ved Hjørnet af Vimmelskaftet, *Johannes Neyes* store Forretningsejendom som blev opført i Aaret 1912 af Arkitekt *Philip Smidth*.

Inde i Ejendommens Gaard er der pietetsfuldt indmuret en Sandstenstavle, som kom frem ved Nedbrydningen af de gamle Huse, den har en udhugget Frugtgren og Indskriften: GOTT ALLEIN DIE EHRE — M. S. Z. — No. 50 — 1731 — 1780. Da den fine gamle Sten blev indmuret i den nye Ejendom, blev der tilføjet en ny Sten med Indskriften: GENOPFØRT Anno Domini 1912 — *Johannes Neye*. Navnebogstaverne og Matrikelnummeret og Aarstallene paa den gamle Sten er det ikke lykkedes at faa til at stemme sammen, det maa blive en ihærdig og taalmodig Forskers Sag at faa klaret det lille Problem.

Efter Hjørnестedet kommer *Klosterstræde Nr. 9*. Fra Gaarden er der en mærkelig malerisk Udsigt mod Nabohusenes Bagsider, de synes at staa tomme kun ventende paa, at Nedbrydningsmandskabet skal komme anstigende og gaa igang med Værktøjet, ret længe faar man næppe Lejlighed til at kunne gaa ind her og glæde sig over Forfaldets romantiske Skønhed.

I Aarene 1774—75 boede Historikeren *Abraham Kall* her i Nr. 9, det var da han som trediveaarig arbejdede paa sin »Lærebog i Verdenshistorie«.

Klosterstræde Nr. 11—13 er nævnt i følgende Annonce fra Aaret 1767: »Udi min anlagde aabne Bod i Klosterstræde, er til Forhandling smukke Pungeperuqver af nyeste Fason, item runde og Præsteperuqver, alle af god Bonitet hos Birk«. I Holbergs Tidsalder kunde en Mand af Stand nok vise sig paa Gaden uden Hat, men anstændige Folk kunde aldeles ikke lade sig se uden Paryk, det var dengang Parykken, som skabte Personligheden.

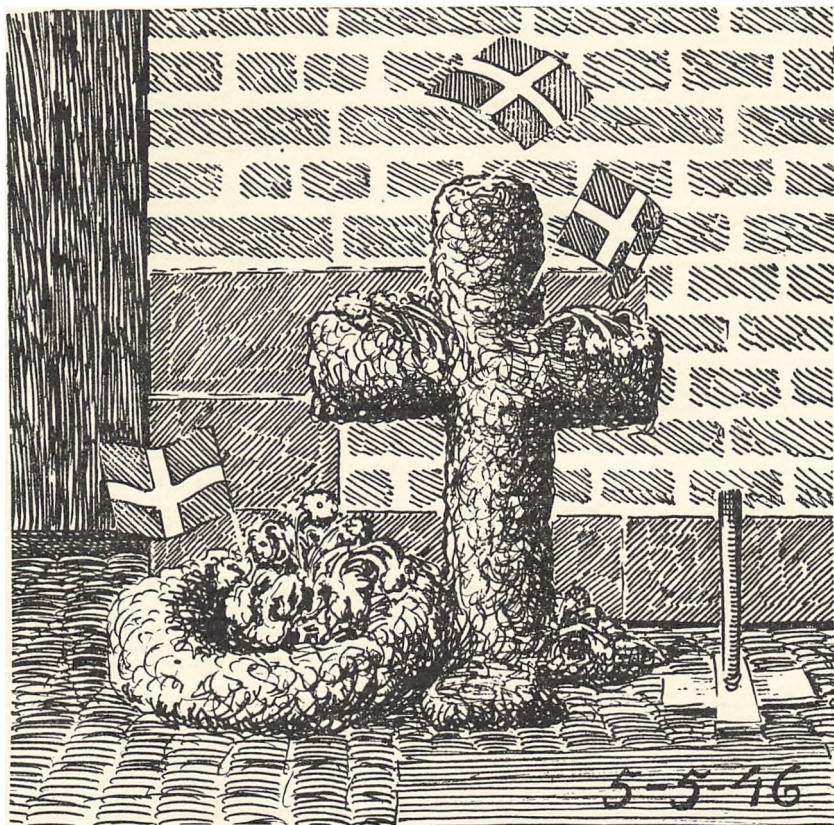
Klosterstræde Nr. 15 er det Hus, som en Indsender nævner i en lille Artikel fra Aaret 1816: »Udenfor Nr. 75 i Klosterstrædet ligger et Rendestensbrædt, som er løst af sine Lænker, oftere i Rendestenen end ovenpaa samme. De opstaaende Jernhager og de løse Jernlænker ere til megen Ubehagelighed for de Fodgiængere, der passerer Fortouget, da Gaden som oftest er skiden«.

Klosterstræde Nr. 17 er Pakhuset med den hemmelighedsfulde Gennemgang til Vimmelskaftet Nr. 36. I Porten mod Klosterstræde er der anbragt noget Bræddeværk, hvoraf nogle Stumper er Pilastre med korinthiske Kapitæler, overordentlig nydeligt Billedskærerarbejde fra Tiden omkring 1800. De fornemme, gamle Rester fortjente i høj Grad at blive mindre foragteligt behandlet, der burde i Virkeligheden gøres stor Stads af dem.

Klosterstræde Nr. 21 blev Oldforskeren, Geheimarkivar *Finn Magnussens* sidste jordiske Bolig, han døde her 1847 i en Alder af 66 Aar, altsaa for netop hundrede Aar siden.

Klosterstræde Nr. 23 har engang huset en mærkelig Mand og et mærkeligt Foretagende, en Bladredaktion, hvis Chef var Litteratus og Lieutenant i det borgerlige Artilleri *K. Kristensen*.

Hans Blad, som udkom en Gang om Ugen, hed »Politievennen«, og det var dengang det mest læste, det mest frygtede og det

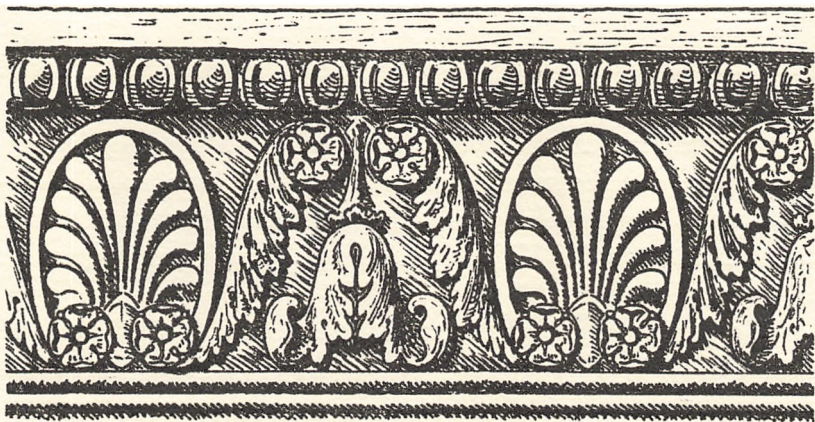

Mindearrangement ved den røde Mur i Skindergade.

mest diskuterede Blad i København. Man faar Indblik i Bladets Betydning, naar man læser den morsomme Vaudeville »Debatten i Politievennen«, som blev skrevet af Henrik Hertz. Bladet var en altid lidt kværuletantisk, vaagen, paapasselig og kritisk Tilskuer til Forholdene her i Hovedstaden. Folk, som følte sig forurettede, el-

ler som havde opdaget Sløseri og Mangler i Administrationen, eller som havde faaet deres Tøj ødelagt af ubehændigt anbragte Planker og Jernstænger langs Gaderne, henvendte sig her i Klosterstræde og fik deres Klager optaget i Bladet, og det hjalp næsten altid meget hurtigt. Bladet vrimler med slige Beklagelser over løse Rendestensbrædter, utætte Natvogne, bidske Hunde, truende Tagrender, farlige Udhængsskilte, manglende Ringeklokker og meget andet, som den Tids Københavnerne havde at ærgre sig over. Som et Eksempel paa en Indsenders Fortrydeligheder kan følgende lille Indlæg aftrykkes, da det har Tilknytning til Graabrødretorvs Historie, det stod i Politievennen i Aaret 1816: »Paa nogen Tid har en stor Del Drengene fundet paa at samle sig om Aftenen i Tusmørket paa Ulfeldtsplads, hvor de under deres Lege, som stedse ledsages af en ubehagelig Skrigen, kaste snart med skidne Boldte, snart med Stene efter hinanden. Da Forbigaaende derved let kan, om ikke komme til Skade, saa dog faae deres Klæder tilsølede, og da den evindelige Skrigen er ubehagelig for de der omkring Boende, var det ønskeligt om vedkommende Børns Forældre vilde have lidt mere Opsigt med deres Børn, naar de tillade dem at være ude, at ogsaa denne slemme Uskik kunde vorde hævet.«

Saa gaar vi over paa Gadens østlige Side, den med de lige Numre. Hjørnestedet til Amagertorv er en stor pompøs Ejendom opført 1904 for »Laane- og Diskontobanken«. Arkitekten hed *Axel Berg*, han var den Gang Formand for Akademisk Arkitektforening. Som et Minde fra Ejendommens første Periode er der endnu i en lille Gavl højt tilvejs ud mod Klosterstræde et Stukrelief, hvori Bogstaverne L D B er anbragt sammen med Stadens Vaaben, de tre Taarne. Ovenover er Merkurs Hat og Slange-

Frisebaand. Skindergade Nr. 21.

stav og til hver Side ses et Overflødighedshorn, der vender Spidsen opad saaledes, at alle de mange Pengestykker, der var i det, rasler ud. Banken likviderede jo ogsaa nogle faa Aar efter den første Verdenskrig.

Klosterstræde Nr. 6 har en bemærkelsesværdig smuk Indramning om Gadedøren, det er fin Empire, men ufint vedligeholdt.

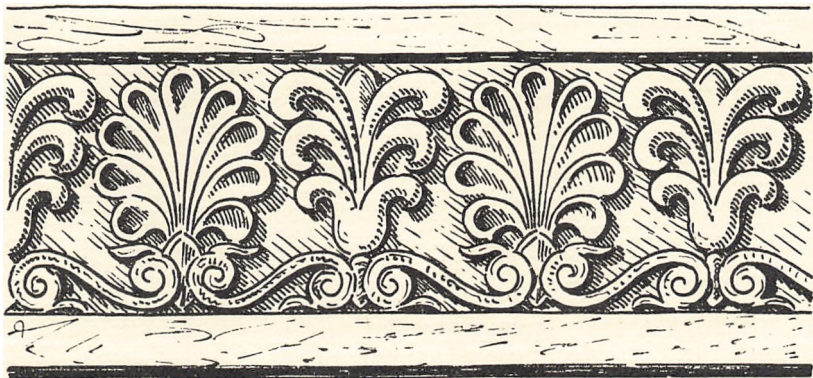
Klosterstræde Nr. 10 har en Slutsten med Aarstal og Bogstaver over den rundbuede Indgangsdør. Bogstaverne betyder Knud Møller. Han var Skomager, som de fleste af Gadens Husejere i gamle Dage, det lille Klosterstræde var jo Skomagernes særlige Gade. Af dens 34 Huse, som gik tilgrunde ved Ildebranden 1728, ejedes ikke mindre end 22 af Skomagere eller Skomagerenker. Den bekendte Arkitekt C. F. Hansens Fader var en Skomager her i Klosterstræde. Om denne Skomagers Kone, C. F. Hansens Moder, fortælles det, at hun havde været Amme for Christian den Syvende, og at hun, naar hun med sit kongelige Plejebarn

kørte ud i kongelig Karet med Rideknægt foran og Løbere bag-paa, altid sørgede for, at de kørte igennem Klosterstræde, for at hun overfor Beboerne kunde vise sig i sin Herlighed.

Klosterstræde Nr. 14 byder paa en smuk Udsigt inde i Gaarden. Man ser Nabohusets Gaardsider, som har smaarudede Vinduer med ældgammelt, grønligt, buklet Glas, det giver en sær Stemning af svundne Tider og svundne Tidens hyggelige huslige indendørs Liv.

Klosterstræde Nr. 16 har en tofløjet Gadedør med paalagte Ornamenten i klassisk Stil, Døren kan vel være et Hundrede Aar gammel. Et Skilt, som i Aaret 1816 var anbragt paa Façaden, fortalte at: Her. Tillaves. Kjød. Fars. Paa. Den. Franske. Maade.

Klosterstræde Nr. 20 har ogsaa i det samme Aar gjort sig bemærket med et Skilt. En Artikel herom lyder saaledes: »Paa Husset Nr. 89 i Klosterstræde hænger et Skildt, hvoraf sees, at der er Rulle tilleie. Da Fortouget er smalt, og Skiltet ikke hænger paa Muren, men staaer ud fra samme i en lige Retning, generes Fodgængerne meget af dets yderste, fremragende Kant, hvorfor man beder dets Ejer, der ifølge Forlydende skal være en meget menneskeierlig Mand, at ville forebygge denne Ulempe, ved at lade Skildtet slaaes tæt til Muren, forsikkrende ham, at hans Rulle derfor vist ligefuldt vil blive i Gang«. Af den vrede Indsenders Beskrivelse fremgaar det, at Rulleskiltet har raget ud fra Muren, det har altsaa ikke set ud saadan som det, der nu hænger over Rullekælderens Trappenedgang. Det var først omkring 1830, at Pechy opfandt den Rulle, der sidenhen saa hyppigt skulde blive afbildet i hvid Farve paa blaa Bund paa to vinkelsamlede Brædter. Slige Rulleskilte er Genialitetens Triumf.

Frisebaand. Skindergade Nr. 25.

For godt hundrede Aar siden boede der her i Huset en mærkelig Mand med et mærkeligt Foretagende, en Bladvirksomhed i Lighed med K. Kristensens paa den anden Side af Gaden. Redaktøren her hed *Edvard Meyer*. Han var født 1813, blev sat i Drejerlære og var i 1831 udlært som Svend. Han nedsatte sig som Mester i Kallundborg, hvor han udgav et Ugeblad, som fornærmede Borgerskabet i Byen, og saa tog han til København, det var i Aaret 1842. Han slog sig ned her i Klosterstræde og udgav et Ugeblad, som han kaldte »Friskyttten«, og det fik mange Abonnenter, fordi det var tilpas frimodigt og ondskabsfuldt. Under Dyrtiden i 1847 gjorde det lille Blad sig til Talsmand for den store Tanke, at der burde være Forbud mod at udføre Landets Korn, baade Bladet og Udgiveren vandt uhyre Popularitet paa den Idé. 1852 solgte Meyer sit Blad, for nu var det gaet op for ham, at hans Talent egentlig krævede en Verdensarena. I Paris vilde han give sig af med »den dramatiske Litteratur, Kunstens og den gode Smags Værker«, fortæller han selv, og han gik da

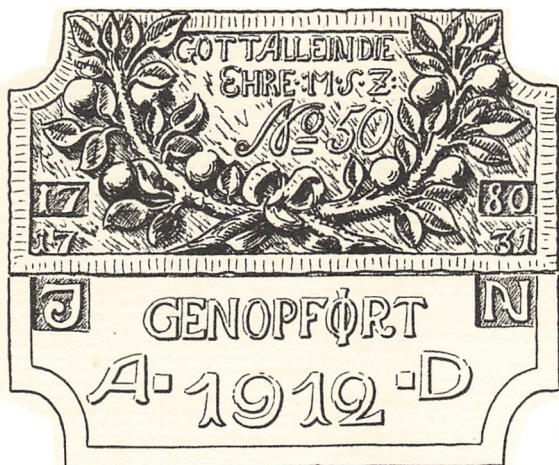
ogsaa igang med vældige Foretagender, men det kom snart til at vise sig, at hans Evner kun var smaa, og han afslørede sig endda hurtigt som en indbildsk og forfængelige Person, og han fik Sandheden om sig selv at vide, da Hostrup udgav »Mester og Lærling«, hvis Satire netop er rettet mod Edvard Meyer. Da han, den store Mand, 1856 vendte tilbage til sit lille Fædreland, maatte han for at holde Livet oppe bekvemme sig til at handle med Sytraad. Han døde 1880.

Saa gaar vi over Graabrødrestræde og standser ved *Klosterstræde Nr. 22*. Her boede Arkitekten *H. Chr. Hansen* 1831, lige før han første Gang rejste udenlands. Han kom senere til at bygge Kommunehospitalet, Observatoriet og Zoologisk Museum.

Klosterstræde Nr. 24 har for netop hundrede Aar siden været *Carl Brosbølls* Hjem, det er jo den Digter, der under Pseudonymet *Carit Etlar* skrev »Gøngehøvdingen« og mange, mange andre historiske Fortællinger, som har hørt til en foregaaende Generations kæreste Læsning i Ungdomsaarene. Dengang Digteren boede her, var det kun 40 Aar siden den sidste betydelige Rest af Graabrødreklosteret var forsvundet, og der har levet mange Mennesker, som kunde erindre *Bryggernes Laugshus*. Man faar et ret tydeligt Begreb om dets Beliggenhed, naar man gaar ind i Husets Gaard og ser paa det høje Hus, som løfter sig hinsides en lav Mur, Sidehuset til *Skindergade Nr. 23*. Dette Sidehus staar lige netop paa *Laugshusets* gamle Plads, og Retningen af dets Ydermur angiver altsaa den Dag i Dag, hvor Klosterfirkantens vestlige Fløjs Ydermur har staaet.

Københavns gamle Bryggerlaug var et rigt og mægtigt Laug, og til *Bryggernes Laugshus*, som laa her siden 1547, knytter der

sig mange festlige Minder. Lokalerne var overmaade store og rummelige, formodentlig med søjlebaarne Hvælvinger. De ærværdige Rum, der var den sidste Rest af Klosteret, blev savnet haardt af Københavnerne, da det sammen med alle Omgivelser sank i Grus under Bombardementet 1807.

Sten med Indskrifter opsat mod Gaarden i Neyes Hus.

Den 17. Oktober 1660 samledes Stænderne til Raadslagning i den store Sal, og den syge Rigshofmester Jochum Gerdsdorf blev paa en Stol baaret hen til Kongen. Foruden slige højtidelige Møder blev her af og til givet Koncerter. Det musikalske Selskab opførte her adskillige Kantater af Johannes Ewald. 1794 averteres det, at der her i Bryggernes Laugshus hver Aften Vinteren igen blev givet Koncerter af det kongelige Kapels Virtuoser og Sangerinder. Selskabet, som arrangerede disse Koncerter, tog 10 Rigsdaler af hvert Medlem, som saa havde Lov til at medtage to

Damer. 1799 begyndte Syngemester *H. O. C. Zinck* at holde Syngeøvelser for Studenter og Kunstnere, og den første offentlige Koncert blev givet her i Bryggernes Laugshus. Koret talte 40 Sangere, og det gjorde stor Lykke. Zinck er altsaa Stifter af den første danske Sangforening.

Om Husets Indretning vides saa godt som intet, det synes at have klaret sig nogenlunde uskadt 1728, og man kender nogle Indskrifter, som var at læse paa en af Væggene. Indskrifterne, som maa være blevet anbragt efter en Reparation 1733, fortæller, at man har vidst noget om, at Huset stod paa historisk Grund. Paa Væggen var malet:

Viid! Dette Stæd for Munke var,
Et Kloster Graabrød kaldet

1523

Det Brøgger Lauget siden har
Til samling stæd befaldet

1634

Viid ogsaa kjære Broderlav,
Da ild med Folkens iammer

1728

Bestormed Himmel selv da gav
Dig Gud igien Dit Kammer

1733

En anden Ildebrandsindskrift var anbragt paa en af Husets Døre. Indskriften lød saaledes:

Laugets Velstand, flor og fred
Bestaar i Laugets enighed
Gud med os
for Fiender tros.

Du store Ildebrand
Du store Herrens riis,
Som straffed mangan mand
Og gjorde stor forliis
Du og har rammet mig.

Men nu igjen det staar,
Hvorfor jeg takker Dig,
Saa meget Jeg formaar.

Huskarreens Side mod Skindergade bør ogsaa i Korthed omtales. Hjørnstedet til Kejsergade er forhen nævnt, men det kan tilføjes, at *Niels V. Gade* boede her 1861—63. Ogsaa Sejrherrén i Helgolandsslaget, Kommandør *Edouvard Suenson* har omtrent samtidig haft sit Hjem her.

Skindergade Nr. 21 har et Frisebaand paa Façaden, en Række Palmetter skiftende med nedadvendte Bladbægre. I Ejendommen boede Thorvaldsens Museums Bygmester *M. G. B. Bindesbøll* i Aaret 1849 og Digteren *Henrik Hertz* i Aarene 1851—52 og Arkitekturmaleren *Heinr. Hansen* i Aarene 1858—59.

Skindergade Nr. 23 og 25 staar paa den Grund, hvor der i ældre Tid laa en Række Slagterboder, som tilhørte Staden. 1673 betalte Slagterne 4 Rigsdalere i Leje for en af Boderne. I Nr. 23 boede *M. G. B. Bindsbøll* 1856, i Nr. 25 boede *Niels V. Gade* 1858 og *M. G. B. Bindsbøll* en lang Aarrække.

Slutsten over Gadedøren Klosterstræde Nr. 10.

Ja, saa maa vi slutte af for denne Gang, og den gode Læser skal have en pæn Tak for hyggeligt Følgeskab og venlig Interesse under Turen. Maaske kan vi en anden Gang mødes paa et andet Sted i Hovedstaden for saa igen at drive langs ad gamle Gader og se paa gamle Huse og opdage mærkelige, interessante Ting, som de Folk, der har travlt aldrig faar Fornøjelse af.

Vor sidste Tur, den, som nu er tilende, har først og fremmest vist os, hvor forunderligt omskiftelige Tingene i Tilværelsen kan være. Vi har givet os af med et ganske lille Omraade midt inde

i vor store By, men hvor mange Forandringer er der ikke sket her i Løbet af de forbigangne Tider. Det Terræn, som nu hedder Graabrødretorv, det har engang ligget hen som aaben ubebygget Mark. Saa er her blevet anlagt et Teglværk, det var paa Absalons Tid, da den Kunst at brænde Mursten langt om længe var naaet herop til Norden. En Flok Arbejdere i grove Klæder har her været travlt beskæftiget. De har gravet Leret op og æltet det og formet det og bragt det hen til Ovnene og baaret de færdige, store, vægtige, dybrøde Mursten bort paa Bærebører ud til Byggepladserne omkring i Byen, hvor Murere og Stenhuggere tog sig videre af dem. Af alt det er der nu kun faa og fattige Spor tilbage, men nok til, at Fantasien kan genskabe frydefulde Billeder af Arbejdets herlige Skønhed.

Den aabne, frie Mark med de dybe Lergrave og de rygende Teglovne skulde siden efter blive anvendt til helt andre Formaal. Klosterfolket kom og slog sig ned paa det selvsamme Terræn, og igennem Aarhundreder prægede de det med deres sælsomme Levevis og mangeartede Virksomhed. Deres høje prægtige Huse var imponerende Herligheder midt imellem lave Hytter med Klinevægge og Straatag, og hvem turde tænke, at dette Fromhedens Tempel, denne Helligdom og Højtidelighed nogensinde skulde forsvinde og blive borte saa længe, at alting glemtes, og alle Minder blev hjemløse. Men saaledes gik det, og Klostersomten blev bebygget med nye Huse, der saa helt anderledes ud, og som havde helt andre Formaal. Af det store Klosterkompleks er der kun bevaret yderst svage Spor. Maaske vil man engang ved en dyb Udgravning træffe paa den Brønd, som i sin Tid har staaet midt i Klostersgaarden. Det vilde være smukt, om den saa kunde bevares som et synligt Minde om de gode Brødre, der havde

indrettet sig paa at gøre baade sig selv og hele Verden bedre, men som af gyldige Grunde ikke helt fik Held med deres Anstrengelser. Klosterbrøndens Sted maa sandsynligvis søges paa Gaardspladsen bag Forhuset Graabrødretorv Nr. 14.

Efter det store Tidsskiftes voldsomme Begivenheder blev der rejst en fornem Adelsgaard paa den gamle Teglgaardsmark, men ogsaa denne Bygning var kun til Pryd for Byen en liden Tid, og kun nogle Grundsten langt nede under Torvets Brolægning er blevet levnet af den.

Graabrødretorv fortæller saaledes Københavnerne en lang Historie om stadige Omskiftelser og Forandringer i Byens aandelige og kulturelle Liv i Fortiden, og hvem ved, hvad Graabrødretorv skal blive Vidne til i kommende Aarhundreder. Men interessant er det da, at lade Fantasien genkalde noget af det forsvundne, opvække noget af det begravede og gøre noget af det døde levende. Den skabende Fantasi har nok at foretage sig, hvis den arbejder med Graabrødretorvs Historie.

NAVNEFORTEGNELSE

Adrian, Kobbersmed	70	Elert, Nicolai, Professor	115
Ahlefeldt-Laurvig, Frederik	83	Emiland, Billedhugger	50
Andersen, H. C.	45 ff.	Etlar, Carit, se: Brosbøll, Carl	
Arenholz, Friedrich, Bager	92	Ewald, Johannes	135 f., 139
		Exner, Julius	89
Backhausen, I. D., Murermester			
	105, 147 f.	Faber, Peter	94, 96, 98
Basballe, Christian	88	Faber, Rasmus Hjort, Smede-	
Basse, Anne	87	mester	94, 98, 104
Benedicht, Lorentz, Bogtrykker	80 ff.	Freund, H. E., Billedhugger	
Berg, Axel, Arkitekt	160		138 f., 143 ff., 147
Bergsøe, Vilhelm, Forfatter	67		
Bindesbøll, M. G. B., Arkitekt	167 f.	Friis, Kjeld, Skriver	28
Birk, Parykmager	158	Funck, Pauline, Danserinde	128
Bockenhoffer, Bogtrykker	87		
Braem, Johan, Købmand	17	Gabel, Christoffer	117
Brix, Hans, Professor	135	Gade, Niels V.	167 f.
Brockenhuus, Birgitte	18	Gersdorff, Ceremonimester	124
Brosbøll, Carl, Forfatter	164	Giessing, O. L., Plattenslager-	
Brünnich, Peter, Maler	88	mester	106, 119
		Gjessing, Carl Ludvig, Plattensla-	
Christian den Fjerde	52 ff.	germester	148
		Gundzow, Anders	80
Dampe, Jacob	98—101, 127	Gyldenchrone, Baron	126
de Meza, Christian, General	134	Gøde, Jørgen, Bogtrykker	87
Dyre, Slægten	106		

Hansen, H. Chr., Arkitekt	164	Kjeldskov, se: Jensen og Kjeldskov	
Hansen, Heinrich, Arkitekt	149	Klint, P. V. Jensen, Arkitekt ..	70
Hansen, Heinr., Arkitekturmaler	167	Klog, Anna Jens Datter	81, 108
Hansen, J. A., Redaktør	116	Klog, Christoffer, Brygger ..	81, 108
Hansen, Niels, Vognmand..	140, 153	Krag-Juel-Vind-Frijs, Benedictus	84
Hasselbalch & Co.	118, 124, 126	Kramp, F. S., Snedkermester ..	66 f.
Hegelund, Jens, Revisor	76, 78	Kramp, Lassenius	67
Hemmingsen, Niels, Teolog	57	Kristensen, K., Litterat	158
Hennings, Betty, Skuespillerinde	144	Kruse, Niels, Registrator	22
Hertz, Henrik ..	77, 101 f., 159, 167	Køhne, Skuespiller	136
Hertz, Philip, Bager	101 f.		
Hieronimus, Henrik, Løjtnant ..	74	Lamberg-Petersen, Billedhugger..	119
Himmerich, Hans, Politimester ..	141	Langberg, Harald	68
Hoff, Anders Hansen, Tømrer-		Larsen, A. C., Bibliotekar	84
mester	74	Lau, Hans, Fiskebløder	62
Holck, Steen	87	Laxmand, Poul, Rigshofmester..	15
Holten, C. V., Professor	152	Lehmann, Carl, Maler	146
Hondorff, Sten, Registrator	22	Lind, Th., Forlagsboghandler ..	84
Høst, Jens Kragh, Jurist	126	Lund, Bendix, Guldsmed	75 f.
Høst, Johannes Nikolaj, Jurist,		Lund, Jens Hansen, Murermester	148
Forfatter	127 f.	Lund, Jørgen, Skuespiller	106
Høyer, Chr. Fædder, Maler	146	Lundberg, Theodor, Billedhugger	150
		Lundh, A. G., Glarmester ..	59, 75
		Luxdorph, Anna Bolette Junge	
			93, 118
Ingemann, B., Arkitekt	118	Luxdorph, Bolle Villum ..	93, 117 f.
Ingemann, B. S.	82	Lydiksen, Johannes	14
Ingemann, V., Arkitekt	118	Løffelmann, Ambrosius,	
Irgens, Johannes, Blikkenslager	136 ff.	Trompeter	107 f.
Jensen og Kjeldskov	139	Magnussen, Finn	158
Jensen, Esbern, Guardian	15	Meyer, Edvard, Redaktør	163 f.
Jensen, I. P. Chr. & Sønner,		Meyer, Ove Gjerløv	112
Smedemestre	71	Meyer, Samuel, Hofapoteker ..	54
Kall, Abraham, Historiker	157	Müller, P. A. E., Fabrikant	106
Kayser, Harald Hartvig, Tøm-		Møller-Jensen, Jens, Arkitekt	50, 150
remester	88	Møller, Johanne	49, 67 f.
Kirstine Krogmagers	87		
Kiær, C. A., Billedhugger	57		

Møller, Knud, Skomager ..	161, 168	Rosenkrantz, Niels Axelsen	116
Mølsted, H., Gipser	134	Rosenstand, J. F., Xylograf	142
Mørk-Hansen, J., Arkitekt	50		
Nachtigall, Franciscus, Gymna- stikpædagog	56	Schannong, Peter	135
Nebelong, N. S., Arkitekt	137	Schjerning, H. A., Bogbinder ..	70
Neiendam, Nicolai, Skuespiller	48 f.	Schnell, Sophie Regine, f. Schmidt	144
Neiendam, Robert, Skuespiller, Teaterhistoriker	136	Schnell, Stig Jørgen, Værtshus- holder	144
Neye, Johannes, Fabrikant	157, 165	Schouboe, Skolebestyrer	56
Nielsen, Niels, Prammand ..	72, 74	Schult, Armgard, f. Gabel	117
Nielsen-Schiøtt, Anna Marie, f. Lund	47, 64, 68	Schult, Diderik, Obersekretær	116 f.
Nielsen-Schiøtt, Søren, Hofplat- tenslager	47, 64, 68	Seidelin, Firma	110
Nissen, Fiskebløder	58	Seistrup, J. C. T., Skarpretter ..	90
Nordman, Anders, Guldsmed ..	80	Simonsen, N. J., Kammersanger	75
		Skeel, Albret	141
Oppenheim, A., Arkitekt	139	Skibsted, Brygger	109
Oxe, Torben	124	Skov, Ane Kirstine	136
		Smidth, Philip, Arkitekt	157
Panum, Peter Ludvig, Professor	128, 131	Stanley, C. F., Billedhugger ..	115
Pinvig, Jørgen, Fiskebløder ..	37, 62 f.	Stæhr-Nielsen, Olaf	66
Post, Johan, Møntmester	80	Suenson, Edouvard	167
		Søe-Jensen, C., Arkitekt	135
Rafn, Aage, Arkitekt	66	Sølling, Peter Norden	116
Ramsing, H. U., General	51	Sørensen, Madam	108, 111
Rasch, C., Professor	70		
Rasch, J. F., Bogbinder	55, 70	Thott, Corfitz	87
Rask, Rasmus	110	Torm, Erik, Politimester	141
Reitzel, C. A.	63 f.		
Reventlow, Conrad, Greve	116	Ulfeldt, Corfitz 17 f., 20—26, 28, 30—34, 41, 43, 46, 122 f.	
Rosenkjær, H. N., Arkæolog	51, 120	Ulfeldt, Jacob, Rigskansler	18
Rosenkrantz, Slægten	106	Ulfeldt, Leonora Christina 18, 21, f., 30, 46	
		Utzon-Frank, Einar, Billedhugger	118
		Vind, Slægten	106

Vingaard, Hans, Bogtrykker .. 80 f.	Winther, Ida 133, 152, 154
Vinhofer, Dina 54	Winther, Julie 133, 152
Walsøe, Niels Jensen 94	Wolff, F., Overretssagfører 50, 66, 119, 148 ff.
Werliin, Henri 133, 152	Zinck, H. O. C., Syngemester .. 166
Wessel, Johan Herman .. 41, 66, 68	Øhlenschläger, Adam 76
Winsløw, Carl, Skuespiller 95, 142 ff.	
Winther, Christian 129, 133, 151 f., 154 ff.	

Erik Myrdahls Bogtrykkeri

har udgivet følgende Skrifter
om det gamle København:

Peter Linde:

Badstuestrædet

1940

Adelgade og Borgergade

1941

Nyhavn

1943

Ved Ewalds Grav

1943

Langs Kanalen

1945

Graabrødre Torv

1946

Af Peter Linde er udkommet:

Badstuestrædet (udsolgt)

Adelgade og Borbergade, nedsat Pris Kr. 4,75

Nyhavn (udsolgt)

Ved Ewalds Grav (udsolgt)

Langs Kanalen, Kr. 12,00

Graabrødre Torv, nedsat Pris Kr. 7,50

Latinerkvarteret, nedsat Pris Kr. 7,50

Anholt, nedsat Pris Kr. 7,50

Pavedømmets Minder i Danmark, Kr. 12,00

ERIK MYRDAHLS BOGTRYKKERI